ଯଦୁମଣି ରହସ୍ୟ

ବିଷ୍ଣୁଦେବ ପଣ୍ଡା

ରହସ୍ୟ ଓ ରହସ୍ୟ

ଯଦୁମଣି ରହସ୍ୟ

ରଚନା :

ଗଣକକ—ବିଷ୍ଣୁଦେବ ପଣ୍ଡା

—ପ୍ରକାଶକ—

ହିମୀ ପ୍ରକାଶନୀ

କେଶରପୁର କଟକ

ମୂଲ୍ୟ - ଦଶ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ଅଚ୍ଛୋ ସ୍ୱତା

ଯନ୍ତ୍ରମଣି ରହସ୍ୟ

ନାଟ୍ୟକାର :

ଗଣକବି ବିଷ୍ଣୁଦେବ ପଣ୍ଡା
ସା/ଅନ୍ତୁଞ୍ଜ, ପୋ-ଭଦଳୀବଣ, ଜି-କଟକ

ପ୍ରକାଶକ :

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରକାଶନୀ (H. M)
କେଶରପୁର, କଟକ-୧

ଶୁଭମୁକ୍ତ—୨୦୦୦

ପ୍ରଚ୍ଛଦ :

ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି

ମୁଦ୍ରଣ :

ବିଶ୍ୱଜିତ୍ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ପ୍ରେସ୍
ଅଲିଶାବଜାର, କଟକ-୨

ମୂଲ୍ୟ :

ଦଶଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୧। ସଦୁମଣିଙ୍କର ପରିଚୟ	୫
୨। ଗୁଭଙ୍କର ପୂଜା	୯
୩। ଏମନ୍ତ ଭୁଇଁ ସୁକୁଣ୍ଡା କୁଣିଲେ ଉଠଇ ନାହିଁ	୧୪
୪। ଚତୁର ମଦନଙ୍କ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଚାର	୨୧
୫। ସଦୁମଣି ଘୋଡ଼ା ନୁହେଁ	୨୫
୬। ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଧାମ ଓ ସଦୁମଣି	୨୮
୭। ଶାରଦା ପୀଠରେ ସଦୁମଣି	୩୬
୮। ଲୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ସଦୁମଣି	୪୦
୯। ରାଜାଙ୍କ ଚୋଟାରେ ନଏ ମାଲକ	୪୩
୧୦। ରାଜାଙ୍କୁ ଅପମାନ	୪୬
୧୧। ବସ୍ତା କୁଣ୍ଡରେ ସଦୁମଣି	୫୦
୧୨। ରାଜ ସନ୍ତାନ ସୁରକ୍ଷାରେ ସଦୁମଣି	୫୩
୧୩। ଶୀତକାଳର ନଗର ଯାତ୍ରା	୫୮
୧୪। ରାଣୀଙ୍କ ସଜଣା ଧୂଆଁଦ ଦ୍ୱେଷୀ	୬୦
୧୫। ରାଜାଙ୍କ ଠାକୁର ଓ ସଦୁମଣି	୬୨
୧୬। ରାଜା ପ୍ରଜା ସାଏ ଆପଣା ବେଶରେ	୬୬
୧୭। ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ	୬।
୧୮। ମୂଳାଁ ଖାଇବାକୁ ଜଜଙ୍କ ଇଚ୍ଛା	୭୧

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା

ଯଦୁମଣିଙ୍କର ପରିଚୟ

ଅଷ୍ଟଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରହସ୍ୟାବୃତ ଆମର କାହାଣୀ ଯଦୁମଣିଙ୍କର ପରିଚୟ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତ ଏକ ରହସ୍ୟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ସେ ଜଣେ ମହାନ ରସଗ୍ରାହୀ ସାହିତ୍ୟିକ । ପଣ୍ଡିତ, କବି ଓ ହାସ୍ୟରସ ପରିବେଶକ ନର୍କ ଯେପରି ସତ୍ୟବାଦୀ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ।

ଆଦର୍ଶ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜକୁ ସେ ବହୁ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ସମ୍ମାନ ଦେବା ସହିତ ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମାହାତ୍ମ୍ୟକୁ ସେ ମଧ୍ୟ ଭକ୍ତିପୂତଙ୍କର ଜୀବନ ରୂପେ ସର୍ବ ମାନବ ଜାତି ଓ ସମାଜ ମାଝରେ ତୋଳିଧରି ପାରିଥିଲେ । ଶାସ୍ତ୍ର ବିଷୟରେ ନ୍ୟାୟ, ତର୍କ ବେଦାନ୍ତ, ଉପନିଷଦ, ଛନ୍ଦଶାସ୍ତ୍ର ଯାଏ ସେ ଗବେଷଂ । କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଭଗବତ୍ ଗୀତା ଓ ଭାଗବତକୁ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ଆସନ ଦେଇଥିଲେ କାରଣ ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ଓ ଜଟିଳ ଭାଷା ବିନ୍ୟାସ ଭଙ୍ଗୀ ତତ୍ତ୍ୱଠାରୁ ସରଳ ସାବଲୀଳ ସହଜ ବୋଧଗମ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟଭାଷା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ୱ ନଥିଲା ।

ଜନନୀ ଜନ୍ମଭୂମିର ସମ୍ମାନକୁ ସେ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଅପ୍ରାଣ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ପଣ୍ଡିତ ସଭାମାନଙ୍କରେ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ଏକମାତ୍ର ଏକ ପଣ୍ଡିତ ସଭାସ୍ଥାନ ଥିଲା ଭଣ୍ଡାରର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ । ରାଜା ଓ ଋଷି, ଯୋଗୀ, ସୁଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନେ ଏହି ଉଚ୍ଚ କୋଟିର ପଣ୍ଡିତ ସଭାକୁ ପରାସ୍ତ କରିପାରିଲେ ଜୟଲାଭ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଧରା ନେଉଥିଲେ ।

ଦେଶରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ରାଜ୍ୟରେ ସୁଦୃଢ଼ ପଣ୍ଡିତ ସଭା ଯାହାର ମନ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ମାନ ଛୁଟାନ୍ତର ରହିଥିଲା ଜଣେ ବର୍ଦ୍ଧନଶୀଳ ଆଉ ବା ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବା ରାଜସଭାକୁ ପରାସ୍ତ କରି ପାରିଲେ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଜୟ ହେଲା ବୋଲି ଧରି ନେଉଥିଲେ ।

ଏଇ ମହାନ ଗଡ଼ୁର ପଣ୍ଡିତ ଯଦୁମଣି ସର୍ବାସର୍ବଦା ପ୍ରସନ୍ନ ରହୁଥିଲେ ।

ଦୁଃଖେଷ୍ୱ ନୁଦ୍ ବିଗ୍ନମନା
ସୁଖେଷୁ ବିଗତ ସ୍ପୃହା ।

ଭାବରେ ରହୁଥିଲେ । ଦୁଃଖରେ କେବେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁ ନଥିଲେ କି ସୁଖରେ ଅଧିର ହେଇ ଯାଉନ୍ତି । ସବୁବେଳେ ସେ ହସି ହସାଇ ଜୀବନକୁ ଅମୃତମୟ ରୂପେ ଆନନ୍ଦ ଭିତରେ କଟାଇବାକୁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି ।

ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ଅନେକ ରସିକ ବୋଲି କହନ୍ତି । ସେ କାବ୍ୟରସ ଓ ଗୀତ ରଙ୍ଗରସ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ଛନ୍ଦ ଓ ବୃତ୍ତଚଳଣ ଭିତରେ ଭରି ରହିଥିଲା । ହସର ତାଙ୍କର ରସିକତା ଧର୍ମ ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କରୁଥିଲା ଆନନ୍ଦ ମୁଖର ।

ପଣ୍ଡିତ ଯଦୁମଣି ଏକ ସାଧାରଣ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳକାର ସୁଲୁ ବୃନ୍ଦ ବିଦ୍ୟା ଚାଟଶାଳୀର ବିଦ୍ୟା ଶେଷକରି ଭାଗବତ ପାଠ ଓ ଭାଗବତ ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବାକୁ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ଗୀତା ଉପରେ ଅନେକ ଗବେଷଣା କରିଛନ୍ତି ସେ ଭଗବାନଙ୍କର ଲୀଳା ପ୍ରସଙ୍ଗ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ଲୋକଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ବିହ୍ୱଳ କରି ପକାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରହସ୍ୟ ଓ ରସିକ ରମ୍ୟ

ରଚନା ଓ ଅଭିନୟ ଦେଖି ଲୋକେ ଯେପରି ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିଲେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶତଗୁଣ ଆନନ୍ଦ ଦେଉଥିଲେ ।

ତେଣୁ ଏଥିପାଇଁ ପଣ୍ଡିତ ନ ହେଲେ ରସିକ ବୋଲି ଲୋକେ କହନ୍ତି ।

ଭାରତ ବାଣୀ ଭଣ୍ଡାରରୁ ବହୁ ପୋଥି ସେ ପାଠକରି ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଉଚ୍ଚ ଆସନ ଦେଇଥାନ୍ତି । ସେ ବୁଝିଥିଲେ ଏ ପାର୍ଥିବ ଜଗତରେ କିଛି ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ । ରାଜା, ପ୍ରଜା, ଧନ ରତ୍ନ, ଜୀବନ ଯୌବନ ସବୁ ପାଣି ଫୋଟକା ପରି ମିଳାଇ ଯାଉଛି । ଜଗତକୁ ଏମିତି ଏକ ଦାମ ଦେଇଯିବେ ଯାହାର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି କାହିଁକି ସମସ୍ତେ ଭାରତ ଇତିହାସରେ ତାଙ୍କୁ ଲୋକେ ମନେ ରଖିବେ ।

ସେତେବେ ଜଣେ ଗରିବ ପ୍ରଜା କି ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଦେଇ ପାରେ । ସୁଚତୁର ପଦ୍ମମଣି ପିଲାଦିନରୁ ଲକ୍ଷପଥ ବାଛିନେଲେ । ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ଧୂସର ବଦନରେ ହସ ଫୁଟାଇ ଆନନ୍ଦ ପରିବେଷଣ କରିବେ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ନାଟ୍ୟ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଆଖଡ଼ା ଘରକୁ ଯାଇ ନାରୀ ଭୂମିକାରୁ ହାସ୍ୟ ଭୂମିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅଭିନୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଧରଣର । ଯାହାକି ସେ ଦେଖୁ ହସି ହସି ତାଙ୍କୁ ତାରିଫ କରିଥାନ୍ତି ।

ପରିହାସ ଓ ବ୍ୟଙ୍ଗ ରଚନାରେ ଏମନ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ଯାହାକି ପ୍ରତି କଥାର ଅନର୍ଥ କରି ସେ ପରିହାସ କରିପାରୁଥିଲେ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଲୋକେ କଥାରେ ତାଙ୍କୁ ହରାଇ ପାରୁ-ନଥିଲେ ।

ପଣ୍ଡିତ ପଦ୍ମମଣି ମହାପାତ୍ରେ ସାମବେଦୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ସେ ଚରିତ୍ରବାନ ସଂଯମୀ ଓ ସ୍ୱପାକ ଭୋଜନଶୀଳ

ସତ୍ୟବାଦୀ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ବଡ଼ ଠାକୁର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାର ଆଠଗଡ଼ ରାଜ୍ୟ ଖାଣ୍ଡପଡ଼ା ଇନ୍ଦ୍ରବାରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଯୁବ ବୟସରେ ସମଗ୍ର ଆଠଗଡ଼କୁ ଜୟକରି ରାଜସଙ୍ଘ ମଣ୍ଡନ କରିଥାନ୍ତିଲେ । କ୍ରମେ ସେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଓ ମହାପଣ୍ଡିତ ସଙ୍ଘ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପର ଗଜପତି ଠାକୁର ରାଜା ତଲ-ବାରରେ ପୂଜ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି । ଅବଶେଷରେ ବଙ୍ଗ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ନବାବଙ୍କ ଦରବାର ଦିଲ୍ଲୀ ଦରବାରରେ ପରାସ୍ତ ମହାମାନ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ନବାବଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୌରବକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ।

ଜଣ ଜଣାଭାଷ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ସଦା ବାଉତ୍ତ୍ୟଠାର କଷାଘାତ ସହ୍ୟକରିଥାନ୍ତି । ସେ ଜନ୍ମତ ବଣିଦ୍ର ଥିଲେ । ବହୁ ଧନ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ରାଜା ବହିବାରୁ ସବୁ ଆସିଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଉଦାର ମନେ କି ଭଳି ସମସ୍ତ ଧନକୁ ବିତରଣ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଠାରୁ ଦାନ ପାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଜାଗାଜା କହିକି କରି ମଧ୍ୟ ନିଜର ବଦାନ୍ୟତା କାହାରି ପାଖରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଚାହିଁନାହାନ୍ତି । ନିଜକୁ ସେ ମହାସୁଖ ରାଜ-ରାଜେଶ୍ୱର ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି --

ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ଅଟଳ ଜବ

କେଡ଼େ ବଡ଼ ତାହା ବୁଝିଲ ସବ ।

ବଡ଼ ଜାତି ମୁହିଁ ବଡ଼ ମୋ ପଣ

ବଡ଼ଠାକୁର ମୋ ଅଛନ୍ତି ଟାଣ ।

ବଡ଼ ସଜାଙ୍କର ମୁଁ ପ୍ରିୟ ଜନ
ସେଥିକ ସୁଟେଁ କ ନୁହଇ ସାନ ।

ଏକ ସ୍ମରଣୀୟ ରସିକ ଶେଖର ପଦ୍ମନ କବ ଆଜ ନାହାନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟସମାଜ ହମେ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲି ଯାଇଛୁ । ହେଲେ ଏ ମର ଦେହରେ ନାହାନ୍ତି ସତ କିନ୍ତୁ ଜନଗଣି ମାନସରେ ଚିର-ସ୍ମରଣୀୟ ପାକତ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହାଙ୍କର ଯାଏ ଅମର ସ୍ମୃତି ରୂପେ ରହିଥିବ ଓ ରହିବେ ।

ପଦ୍ମମଣି ଆମର ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ସମସ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କର ନମସ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ ।

କଥାରେ କହନ୍ତି—

ରହସ୍ୟ ତ ରହସ୍ୟ ପଦ୍ମମଣି ରହସ୍ୟ
ପାଡସ୍ତ ତ ପାଡସ୍ତ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ଦାଶ୍ୟ
ଶ୍ରେଷ୍ୟ ତ ଶ୍ରେଷ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ୟ
ଶିଷ୍ୟ ତ ଶିଷ୍ୟ ଏକଲବ୍ୟ ଶିଷ୍ୟ ।
ତୀର୍ଥ ତ ତୀର୍ଥ ବାରଣାସୀ ବାସ
ଦାସ ତ ଦାସ ଯଶବନ୍ତୀ ଦାସ ।

—•—

ପ୍ରତିଭାର ପୂଜା

ବଣମଲ୍ଲୀ ବଣରେ ଫୁଟିରେ ମଧୁ ବାସନାରେ ଦଶଦିଗ ମହକି ଉଠେ । ଲୋକେ ବୁଝନ୍ତି ମଲ୍ଲୀ ଫୁଟିଛି ଭ୍ରମରମାନେ

ନାରନାରୀ, ଆବଧଣ ବେଳୁ ମଧୁପାନ କରିବାକୁ ଖେଳିବାକୁ ଧାଇଁ ଯାଉଥାନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତ ସଦୁମଣିଙ୍କର ପ୍ରତିଭା କ୍ରମେ ସେତେବେଳେ ଓଗଳଓଗ ଦେଶ ମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହେଲା ଅନନ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ଥିବା ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ମଣ୍ଡଳେଶ୍ବର ରାଜ୍ୟମାନେ ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ଜାଣିପାରିଲେ ।

ସଦୁମଣିଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ବହୁତ ଲୋକ ଲୋକେ ଚିହ୍ନୁ-ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଭୋଜନପ୍ରିୟ, ନ୍ୟାୟ ଓ ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ଲୋକ ଭାଳର ମତ ଥିଲା ।

ସଦୁମଣିଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ରସାମୃତ କଥା ଓ ସରଳ ମଧୁର ବ୍ୟବହାର ଅତି ଆକର୍ଷଣୀୟ ଭଳି ଲାଗୁଥିଲା ।

ସଦୁମଣି ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜର ଲୋକ । ସେତେ-ବେଳକାର ଭୋଜନର ଖୁବ୍ ଉତ୍ତମାନର ଥିଲା । ଚୂଡ଼ା, କଦଳୀ, ଛେନା, ଗୁଡ଼, ଦହିବରା ଇତ୍ୟାଦି ।

ଭୋଜନ ପାଇଲେ ଯୋଜନ ଯାଇ
ବରଖଣା ଯାଏ ବଳଦ ଖାଇ ।

ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଚଳନରୀ ସତ୍ୟ ସଦୁମଣିଙ୍କର ଭୋଜନ ଲାଳସା ଥିଲେ ପଣ୍ଡିତ ସେ ସେତେବେଳକୁ ଭୋଜ ପରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଯିବେ ଏବଂ ସଭାରେ ବସି ରସପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟଙ୍ଗ କଥା କହି ହସାଇ ହସାଇ ଦେବମ ଜନ୍ମ ମଜାଉଥିବେ ।

ଭୋଜନରେ ଯଦି ସଦୁଆ ନାହିଁ
ସେତେବେଳେ ହେ ତା ଲୁଚ ମୁହଁ ।

ପଦ୍ମମଣିଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଭୋଜ ସଭାର ଲୋକଙ୍କୁ ସବୁ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଲାଗେ । ସେ ନଥିଲେ ଯେତେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରର ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅରୁଚ ହୁଏ ।

ପଦ୍ମମଣିଙ୍କର ଗୁଣଗ୍ରାମ ଦେଖି ନୟାଗଡ଼ର ସାମନ୍ତ ରାଜା ଅତି ସମାଦରରେ ନେଇ ତାଙ୍କ ରାଜସଭାରେ ବସାଇଥିଲେ ।

ରାଜସଭାରେ ସ୍ଥାୟୀ ବିଦୂଷକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଥିଲେ ଗରିବ ପଦ୍ମମଣି । ଅନ୍ନସଂସ୍ଥାନ ହେଇ ଯିବାପରେ ସେ ଲେଖନୀ ଗୋଟି ଚଳାଇଲେ ଶତ୍ରୁଶୂନ୍ୟ ହୋଇ । ଆଉ ରାଜସଭାକୁ ବଳୁବେଳେ ଆନନ୍ଦ ଓ ହାସ୍ୟମୁଖର କରି ରଖିବାକୁ ଆପଣା ଉଦ୍ୟମ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ନୟାଗଡ଼ର ରାଜା ତାଙ୍କ ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧହୋଇ ଯେତେ-ବେଳେ ତାଙ୍କର ଯାହା ଦରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କାରଣ ରାଜାଥିଲେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ପ୍ରଜାପ । ସେ ପୁଣି ଲୋକଙ୍କୁ ସନ୍ତାନ ଭଳି ପାଳନ ହେଉଥିଲେ । ଜେଷ୍ଠ ଗାଈ, ବଦାନ ଓ ଗୁଣୀ ଲୋକ ଦେଖିଲେ ଜାଗା, ଜମି, ଧନ ଦେଇ ରାଜ୍ୟରେ ସୁଖ ରେ ରଖୁଥିଲେ । ଅବୁଝା ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିଲେ ଧର୍ମକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ।

ରାଜାଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ବହୁ ଦେଶରୁ ବହୁ ପଣ୍ଡିତ ବହୁ ବହୁ ପ୍ରଶ୍ନ ନେଇ ଆସୁଥିଲେ । ସଭାସଦ ସେ ସବୁର ସମାଧାନ କରି ନପାରିଲେ ପଦ୍ମମଣିଙ୍କୁ ଡକରା ହୁଏ । ପଦ୍ମମଣି ସୁନ୍ଦର ଢଙ୍ଗରେ ପ୍ରଶ୍ନର ମିମାଂସା କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ରାଜା ବହୁତ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି ଯଦୁମଣି ମୀମାଂସା ଶୁଣି । ଯେତେବେଳେ ରାଜାଙ୍କ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନଥାଏ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ଡକରା ହୁଏ । ଅନ୍ୟମାନେ ସାହାସ କରି ପାଖକୁ ନଗଲେ ବେଳେ ଯଦୁମଣି ଏକ ନାଟକୀୟ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଯାହାକି ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ହସିଯାଆନ୍ତି । ସାମାନ୍ୟ ଆଳାପ ଭିତରେ ମାନସିକ ଅବସାଦ ଦୂର ହୁଏ । ସେଥି ଲାଗି ସେ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭୋଜନ ଦେଇ ଖୁସି କରନ୍ତି ।

ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ପିଲାଏ କହି ଥାଆନ୍ତି ପେଟୁ ଋଷି । ସେ ଭଲ ଜିନିଷ ଖାଇ ଖାଇ ଟିକେ ପୃଥୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପିଲାଙ୍କ କଥାରେ ଯଦୁମଣି କହନ୍ତି ଲୋକର ଘର ନାଚ ନାଚ ପିଲା ଘର ହୋଇଁ ଯାଆନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ପିଲାଏ ତାଙ୍କର ସମବୟସୀ ଲୋକ ।

ଯଦୁମଣି ରାଜଭବନରୁ କିଛି ମିଠାଇ ଆଣିଥିଲେ ପିଲାଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟି ଦିଅନ୍ତି ।

ଯଦୁମଣି ଫେରିବା ବାଟରେ ବହୁ ଲୋକ ଅପେକ୍ଷା କରି ଶୀତ ବର୍ଷା ଖରାରେ ବସିରହନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁହାରି କରିବାକୁ । ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାଙ୍କର ସାହାସ କୁଳାଏ ନାହିଁ । ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ କହି-ଦେଲେ ଯଦୁ ନିଜ ଢଙ୍ଗରେ ସେ କାମ ରାଜଦରବାରରେ କହିଦେଇ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ କରିଥାଆନ୍ତି । କେତେ ଗରିବ ଲୋକ କୁଳଗଣ ଦେଖିଥିଲେ ଯଦୁମଣିଙ୍କ ବାଟ ଜଗି ବସେ । ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ଦେଖି କାନ୍ଦ ଗଡ଼ାଇଲେ, ସେ ହସନ୍ତି ।

ଜୀବି ବସାଇବା କାମ ମୋହର
ତାହଲେ ଦୁଃଖଟା କଟେ ଅପାର ।
ଯଦୁମଣି କହେ ଶୁଣରେ ଘର,
ଯାହା ସ୍ମୃତି ହେବ ନ କର ନାହିଁ ।

ଯଦୁମଣି ଦୁଃଖିର ଦୁଇନାଣି ଲୁଗାପଟା, ଖାଦ୍ୟ—ଛିଣ୍ଡା ବାହାଘର—ଭୋଜଭାତ ଯାହା ଦରକାର ଯେତେ ପଇସା ସବୁ ସେ ଦେଇ ପକାନ୍ତି । ହାତରେ ନଥିଲେ ରଜାଙ୍କୁ ସନ୍ତୋଷ କରାଇ ଦାନ ଆଣି ଦାନ କରିଥାଆନ୍ତି । ଯଦୁମଣିଙ୍କର ଏଭଳି ଦାନ ପଣରୁ ଘରେ ମୁଠାଏ ଚାଉଳ ରହେ ନାହିଁ । ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପିନ୍ଧନ୍ତା ଲୁଗା ମଧ୍ୟ ମାଗୁଥିବା ଲୋକକୁ ଦାନ କରିପକାନ୍ତି ।

ଯଦୁମଣି ଏଥିଲାଗି ମୁଖରା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପାଖରୁ ଅନେକ କଟୂକ୍ତିବଚନ ଶୁଣନ୍ତି ।

ଯଦୁମଣି ରାଗନ୍ତି ନାହିଁ—ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶି ରାଗିଲେ ସେ କରପତ୍ର ଯୋଡ଼ ନାଟକୀୟ ଭଙ୍ଗୀରେ କହନ୍ତି—

ରଣଚଣ୍ଡୀ ମାଗୋ କୋପସଂହାର
ଅଧମ ସ୍ୱାମୀ ଏ କଣା ତୁମର ।
ଦୋଷ ମୋର କିଛି ନାହିଁ ଗୋ
ଘାନ ଦରିଦ୍ରକୁ କରିଅଛି ଦାନ
ତୋ ପିନ୍ଧା ବସନ ନେଇ ଗୋ ॥

ଉତ୍ତରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ—

ଦେଖୁଅ, ଅଲକ୍ଷଣ । ଘରେ ଖାଇବାକୁ ନାହିଁ ଉଁ, ତୁଂ କ'ଣ ବାପା ଜଣ—ରସିକ···

ହସି ହସି ସଦୁମଣି କହନ୍ତି

କଲମର ଦାଣ୍ଡି ମା' ସରସ୍ୱତୀ

ବାବାଜ ବୋଲାଇବ କଷ୍ଟସୁ ଯତ

ବାଳୁଙ୍ଗ ମୁଣ୍ଡି ମୋଡର ଗୋ

ଅନ୍ନ ଜଳେ ଭେଦ ନାହାନ୍ତି ଗୋ ।

ହସିନ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ କଥାରେ ଖଡ଼ ମଧ୍ୟ ନ ହସି ରହୁ ପାରନ୍ତନି ଗୃହିଣୀ ।

ଗରିବ ସଂସାର ଭିତରେ ଯେତେ ଅଭାବ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସଦୁମଣି ଭେଦର କଥା ଓ ବ୍ୟବହାର ଭିତରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ମୁଖର କରିପକାନ୍ତି ।

ପିଲାଏ ଭାବନ୍ତି ଆମ ପିତାଙ୍କ ଭଳି ପିତା ଜଗତରେ ନାହାନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ଭାବନ୍ତି ଯାହା ହେଲେ ସ୍ୱାମୀ ଭଳି ସ୍ୱାମୀ ପାଇଛନ୍ତି ଏକା ।

କଥାକୁ ଧନ କଥାକୁ ଅନ୍ନ

ହସ ଖୁସିରେ ତ ଯାଉଛି ଦିନ ।

●

ଏମନ୍ତ ଭୁଇଁ ଗଳୁଣ୍ଡା ବୁଣିଲେ ଉଠଇ କାହିଁ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ସଦୁମଣି ଘର ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଘର ଦାଣ୍ଡଳରେ କବିତା ଲେଖନ୍ତି । ସରକଥା ଶୁଣା କରିବାକୁ ଉଦାସୀନ

ରହନ୍ତି । ଓଳଟି ଘର ପାଖରେ ତାଙ୍କୁ କେହି କିଛି ମାଗିଲେ ସେ ଭଣ୍ଡାର ସବୁ ଯାହା ଅଛି ଦେଇପକାନ୍ତି ।

ଯଦୁମଣିଙ୍କର ଏଇ ଦୋଷ ପାଇଁ ଗୃହିଣୀ ଖୁବ୍ ଚିଡ଼ନ୍ତି । କେବେକେବେ କାନ୍ଦ କରି ବସନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ପିଲାଙ୍କୁ ଚଳାଇବା ଘର, ଗାଈ ଗୋରୁ ସବୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ । ସେ ବଧିକ୍ ହେବା କଥା ଖାଲି ବାହାବା ହନୁମାନଙ୍କୁ ତ ଆଉ ସେଥି ମୂରବ ନାହିଁ ।

ଘର ମୁଠି ନାହିଁ ବାଟେ ଗୃହର
ମା ଧାନ କୁଟି ପୁଅ ନାଗର ।

ଏକଥାର କଥା । ଯଦୁମଣିଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡୀ ପରି ବହୁତ ଭଳ ଭଲେ କଣଙ୍କ ସାଥିରେ ।

କଣଙ୍କ ପତ୍ନୀ ମୂର୍ଖ ନଥିଲେ । ମୁଖରା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ଓ ପତିବ୍ରତା ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ତ ତାଙ୍କର ଥିଲା । ସେ ଏକ ଚତୁର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । କାରଣ ସ୍ୱାମୀ ତାଙ୍କର ରଜାଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର । ସେ କିଛି ବୋଲି ଅନ୍ୟକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ଅଥଚ ନିଜ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୁଣ୍ଠେ ଜମି ଅଣିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । କେଉଁ ଲୋକ, ଯେତେ କହିଲେ ହସରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଭଲ କରି ତାଙ୍କ ମନରେ ଆଘାତ ଦେଲେ ତ ଜାଣି ପାରିବେ ।

କଥ ପତ୍ନୀ ଅନେକ ଚିନ୍ତା କରି ଏକଥାର ଅନ୍ତଃକାଳ ବହୁତ ଧାର କଲେ । କଥ କନ୍ତୁ ପ୍ରତକ୍ଷ ମହାଦେଇଙ୍କୁ ସେହି କଥାର

ନାଥ ଜଗନ୍ନାଥ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତୁ । ସାମାନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ କଥାରେ ଦୁଃଖ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ନବ ପତ୍ନୀ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମନରେ ରେଖାପାତ କରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଖଟରେ ଶାନ୍ତ ମୁଦ୍ରା ଧରି ସୁବେଶ ହୋଇ ନବଙ୍କୁ ସେବା ଯତ୍ନ କରୁଛ ପ୍ରେମାଳାପ କରି କହିଲେ—

—ମୋ ଉପରେ ରାଗିଛ କି ନବ ?

ହସିଲେ ପଣ୍ଡିତେ —

—ତମେ ମୋର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ, ତମ ଉପରେ ମୁଁ ତ ସାମାନ୍ୟ ମୋ ସନ୍ତାନଙ୍କେ ପୁରୁଷ ବି ରାଗି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଧେତ ତମର ଯୋଉ କଥା ନା···ରାଗ ନ କରିଥିଲେ ହେବ । ହେ···ମୁଁ ପରା ତମର ।

—ହଁ ହୁଁ ।

—କ'ଣ ?

—ସମସ୍ତିଙ୍କର—

—କ'ଣ କହିଲ ?

—ମୁଁ ।

—ହଁ ।

—ହେ ଦେଖ ରାଗିଲେ ମୁଁ ।

—ଭଗବତୀ ହେବ ଏଇଥିପା ତ । ତମେ ରାଗିଲେ ମତେ ଲାଗଇର ଦେଖାଯାଉଛ-ଗୋଡ଼ ଉଡ଼ା—ଜାନକୁଅଡ଼ା ହେଲେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ !

—କହି ଉଠି ଭୁଲେ ନିଜ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ।

କଣ ଦେଲ—ଅନ୍ୟ କାହାକୁ କଣ ଦେଇ ଦେଉଛୁ ତ ?

—ହୁଁ... ! ତମ କଥା ଶୁଣିବେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦେଇ କେମିତ ?

ହସିଲେ ପଦ । କହିଲେ—

—ଭୁଲିଲ ତରୁଣୀ ! ସ୍ୱାମୀକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ ଦେଲେ ତମେ ପ୍ରେମିକା, ଶୟନରେ ନାରୀ, ଭୋଜନ ଦେବାରେ ଜନନୀ—ବାପ ଘରବେଳେ କନ୍ୟା । ପୁଅ ପାଖରେ ମା' ଭାଇ ପାଖରେ ଭଉଣୀ । ବାପ ପାଖରେ ଝିଅ ତମେ ଖାଲି ମୋର ହେଇ ରହିଚ ?

ହସି ହସି ଲୋଟିଗଲେ ବଣଙ୍କ ଗୃହିଣୀ—

—ହେ ତମକୁ ଖାଲି କଥା । ମୁଁ କଣ ଜାଣିଥିଲି ତ, ପିଲାଙ୍କର ପେଟ ବଢ଼ିଲାଣି । ତମେ ତ ଚିନ୍ତା କରୁନ ! କାହିଁକି ରାଜାଙ୍କୁ କହୁନ ଆମକୁ ଧାନଜମି ଟିକାଏ ଦେବେ । ଧାନ ମୁଠାଏ ଘରେ ରହିଲେ ମୁଁ ସବୁ ଚଳାଇବି ତମେ ତମ କାମରେ ରହିବ ?

ପଦ ହସିକରି ପୁଣି କହିଲେ—

—ତା ମାନେ ମତେ ଗୃହସ୍ଥ ମିଳିଯିବ ?

ପତ୍ନୀ ହସିଦେଇ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—

—ନାହିଁମ—ବାହାଘର ଘଣ୍ଟା ଲାଗିଯିବ ?

ଦୁହେଁ ହସିଲେ ।

ପରଦିନ ରାଜସଭାରେ ବସି ଭଣ୍ଡ ସେ କଥାଟାକୁ ଚିନ୍ତା କରୁଥାନ୍ତି । କପଟ ରାଜାଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲେ କହିବେ । ରାଜା ବାରବାର ସାରୁ ଭଣ୍ଡଙ୍କୁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଦେଖି କହିଲେ—

ରସିକ ଭଣ୍ଡଙ୍କ ହରଷ ନାହିଁ
ନୂଆ କଥା ଏବେ ଦେଖୁଛୁ ମୁହିଁ ।

ଭଣ୍ଡ ଟିକେ ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି କହିଲେ—

ଧର୍ମ ଅବତାର ସତ୍ୟ କହଇ
ଅନ୍ନ ଚିନ୍ତା ଲାଗଇ ଚମତ୍କାର
ଭଣ୍ଡ ଜନ୍ତୁ ଗୃହେ ଗୃହିଣୀ ମୋର
ବଜାଉଛୁ କଣ୍ଠେଦେବ ସ୍ୱଭଳ ।
ଅନ୍ୟ ଚିନ୍ତା କର. ଗଲେ ମୁଁ ଭୁଲ ।
ବରଷି ଗଲେ ସବେ ମୁଁ ଗାଳ ।

—ରାଜା ହସିଦେଇ କହିଲେ—

—ଅଚ୍ଛା । ଭଣ୍ଡ ତୁମେ ଏବେ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇକ୍ଷ ସବେ ଭଣ ଅସୁବିଧା ଦୂରକରି ପାରୁନ ? ଭଣ୍ଡଙ୍କ କଷ୍ଟ ପଡ଼ ଅନ୍ନ ଚିନ୍ତାରେ ତେବେ ଜଳମର ଉପାଳତା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ କପଣ । ତୁମକୁ ତ ସବୁମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅମ୍ଭେ ଇଚ୍ଛୁ । ଏବେ ତୁହ ବ'ଣ ତୁସର ହେଲେ ତୁମେ ଶାନ୍ତି ହୋଇ ପାରିବ ?

ଭଣ୍ଡ କହିଲେ—

ଗୃହାସ ଗ୍ରାମୁରେ କରିବା ସାର
ସ୍ୱାନ ପୁତ୍ର ସବା ଦେହ ଅବରୁଦ୍ଧ
କହି କହି ମୁହଁ ଦୁଏ ଶୋଷର
ରଜା ଅବୁଝା ଏ ଜଗତ ସାର
କହି ଭୁଲନ୍ତି ଯେ···
ମୋଟ କଥାରୁ ସେଠ ମଣନ୍ତି ।

କବ ଏହା ସୃକ୍ତି କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅନେକ ଥର ରଜାଙ୍କୁ ଜମିବାଡ଼ କଥା ମୁସ୍ୱଳ ଥିଲେ । ରଜା ସେ ସ୍ମୃତ ସୁତ୍ରର ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଆଜ ସେଇ କଥା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ଯାଇ କବ କବିତା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅଭିମାନ ଛଳରେ କହି ପକାଇଲେ ।

ରଜା ବୁଝିଲେ କଥାର ମର୍ମ । ଗ୍ରାମୁକରଣଙ୍କୁ ଡକାଇ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେ ସ୍ୱଷ ଜମି ଦେବାକୁ ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ରଜା ପାରିଷଦବର୍ଗ ଓ କର୍ମଚାରୀମାନେ ରଜାଙ୍କ ପାଖଲୋକ ଓ ଖୋସାମଦ । ଯଦୁମଣି ସିଂହାସନଲକ୍ଷ ଗ୍ରାମସ୍ଥ ଏପରି କହି ପାଇଥିବାକୁ ସେମାନେ ପସନ୍ଦ କରୁନଥିଲେ । ତେଣୁ ଗ୍ରାମକରଣ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ଯାଇ ଏକ ପଥୁରିଆ ଟାଙ୍ଗର ଭୂଇଁକୁ ପଟା କରିଦେଲେ ।

କଚ୍ଛହନ ପରେ ନଗର ରକ୍ଷାକୁ ନେଇ ଉକ୍ତ ଜମି ତଦ୍ଦାର୍ଥ କରିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ଯଦୁମଣି । ଜମିର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି

ମନଦୁଃଖରେ ଫେରିଆସି ନିଜ ସ୍ୱରରେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଏକ କବିତା ଲେଖି ଉପହାର ଦେଇ କହିଲେ—

"ଶମ୍ଭୁ ଯାହା ଦେଲେ ଡରନ୍ତେ
ଘାଉ ଘାଉ ଗଣ୍ଡ କରନ୍ତେ
କାନ୍ଧୁ ଦେଇଛନ୍ତି ଜଳ ଘଡ଼ିଆ
ଶ୍ରାବଣ ମାସରେ ଗଙ୍ଗେ ନଉଅଁ
ଏମନ୍ତ ଭୂଇଁ
ସ୍ୱବୃଣ୍ଡା କୃଷିଲେ ଉଠିଇ ନାହିଁ ।"

କବିଙ୍କର ସରଳ ସ୍ୱବଚ୍ଛମର୍ମ ରଜା ବୁଝିଥିଲେ । ଶମ୍ଭୁକରଣ କୌଂସାରେ ପଦ୍ମମଣିକୁ ଠକାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ କଳେ ଶମ୍ଭୁ-କରଣଙ୍କୁ କଣ୍ଠ ନଜ ବଖଲ ଧାନ ଜମିରୁ ଭରଣପୋଷଣ ଲାଗି ପ୍ରାପ୍ତମାଣ ଲେଖ ଦେଇଥିଲେ । ପଦ୍ମମଣି ଓ ତାଙ୍କ ଗୃହିଣୀ ଆନନ୍ଦ ଦେଇ ରଜାଙ୍କର ଜୟଗାନ କରିଥିଲେ ।

—*—

ଚତୁର୍ କାଳଙ୍କ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଚାର

ରାଜା ନସ୍ୟାଗଡ଼ ଅଧିଶ୍ବର ଖୁବ୍ କଳ୍ପନା ବିଳାସୀ ଓ ସବ ଭ୍ରମଣ ରସିକ ଥିଲେ । ସେ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ଭିତରେ ଜୀବନଟାକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ଏଣୁକରି ଯଦୁମଣି ରାଜା ଦରବାରକୁ ଆସିବା ସହିତ ତାଙ୍କର ରାଜ ଉଆସକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହିତ ଆକାଶ ଭ୍ରମଣ ଓ ହସଖୁସି ମଉଜ ମଧ୍ୟ ରାଜା ବାହାଦୁର କରଥା'ନ୍ତି ।

ରାଜାଙ୍କ ରାଣୀ ହଂସପୁର ସୁନ୍ଦର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ମନୋରମ କୁସୁମବାଟିକା ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟ କୁସୁମ ଆବାସ ଥିଲା । ଉଆସ ଚାରି-ପାଖରେ ଫୁଲଫଳର ବୃକ୍ଷ । ବିଭିନ୍ନ ପକ୍ଷୁପକ୍ଷୀଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମି ରାଣୀ, ବେଶ୍ ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଉଦ୍ୟାନ ଅପର ପାଖରେ ଅଶ୍ବତ୍ଥ ବଟବୃକ୍ଷଟିଏ ଥାଏ । ସେଠିକି ବହେ ମାଙ୍କଡ଼ ସେଠାରେ କ୍ରୀଡ଼ାରତ । ପୁରୁଷ ମାଙ୍କଡ଼ ତାର ନାରୀ ମାଙ୍କଡ଼କୁ ନେଇ ରତି କ୍ରୀଡ଼ାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ରାଣୀ ଗବାକ୍ଷ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ମର୍କଟର ରତି କ୍ରୀଡ଼ା ଦର୍ଶନ କରି ମନେ ଚଞ୍ଚଳ ହେଇ କାମାସକ୍ତ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । କାମନାର ତୃଷ୍ଣା ତାଙ୍କ ମୁଖ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ଭସ୍ କୋମଳ ତନୁରେ ନିବଶପୁ ଭରି ଦେଉଛି । ସେ ସେପରି ଅସ୍ଥିର ଓ ମିଳନ ପିଆସୀ ।

ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ରସିକ ଭଟ୍ଟଙ୍କ ସଙ୍ଗ ହସ ଖୁସିରେ ରାଜା ଉଦ୍ୟାନ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କାମସିକା ରାଣୀଙ୍କର ନଜର ପଡ଼ିଲା । କାମଦେବ ସଦୃଶ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ । ସାଙ୍ଗରେ ରସିକ ଭଟ୍ଟ । କିପରି ସେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରେମ ସଙ୍କେତ ଜଣାଇ ଗୋପନରେ ପାଖକୁ ଡକାଇବେ । ସବ ଲଜ୍ଜାରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇଗଲେ ।

ରାଣୀ ବହୁତ ଚତୁର ଥିଲେ । ଚତୁର ବୁଦ୍ଧିରେ ରାଜାଙ୍କୁ ମନକଥା ଜଣାଇବାକୁ ସେ ଏକ ଅଭିନବ କୌଶଳ ସ୍ଥିର କଲେ —

ଶୁଣିଲେ ରମଣୀ କିସ କହିବ
ପ୍ରିୟ ପାଖେ ଅଛନ୍ତି ଚତୁର ଜଣ ।
ମର୍କଟଙ୍କ ରଙ୍ଗ ରସ ଦେଖିଣ
କାମେ ଜର ଜର ହୁଏ ଯୌବନ ।
ପୁଲକିତ ତନୁ ଶୃଙ୍ଗାର ଇଚ୍ଛା
ସମ୍ଭୋଗ କାମନା ସର୍ବଦେ ଇଚ୍ଛା ।
ପୁଷ୍ପ ଏକ ରାଜାଙ୍କ ଉପହାର
ସୁଗନ୍ଧ ମାଳା ଥିଲା ଗଳଙ୍କର ।
ହସ୍ତେ ଧରି ଯାଡ଼େ ଦେଲେ ଚୁମ୍ବତ
ଗବାକ୍ଷରୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ ବହନ
ଏମନ୍ତେ ଗୁଡ଼ିଲେ ରାଜାଙ୍କ ଗଳେ
ଚଞ୍ଚଳ ଅବସ୍ଥାରେ ବୁଲୁଥିଲେ ।

ରାଣୀ ଉତ୍ସାହ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ କରୁଥାନ୍ତି । ରାଜା ହୁଏତ କବିଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ବାସି ଫୁଲମାଳଟିଏ ଖସିପଡ଼ିବାରୁ ସେ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ ।

ରାଜା ଚକିତ ହୋଇ ଗବାକ୍ଷକୁ ଚାହିଁଲେ । ଅଭିସାରିକା ରୂପବତୀ ରାଣୀ ହସୁଥାନ୍ତି ।

ରାଜା କଥାର ରହସ୍ୟ ବୁଝିପାରି ଟିକେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ରସିକ କବିଙ୍କୁ ଚାହିଁ ହସିଦେଇ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—

ଭୂତ କବି ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା
କାହୁଁ ପୁଷ୍ପମାଳା ଖସେ ମୋ ମଥା
ରସିକ ପ୍ରବର କହ ହେ
ସତ୍ୟ ଭୂତ ଛନ୍ଦେ କହ ହେ ।

ରାଣୀ ହଂସପୁରେ ଏ ମାନ୍ୟ ଦେଇ
ସ୍ତ୍ରୀସ୍ୱସୀ ଥିଲି ସବେ ମୁଁ ଦେଇ
ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଷଣ ସାଥି ହେ
ନ ଲଭ ଦେଲ ସୁମୁଖି ହେ ।

ରସିକ ଚତୁର କବିବରଙ୍କର ଚତୁର ଆଖି ଆଗରୁ ସ[illegible] ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ସାରିଥିଲା । ସେ ଭୟ ନକରି ସତ୍ୟ ଦୂର ଦୃଷ୍ଟି[illegible] ରାଣୀଙ୍କର ପ୍ରେମ ଆଗ୍ରହ ଭବ ସଙ୍କେତ ବୋଲି କହିଲେ—

ମହାଳସୀ ରମ୍ଭା ସମ ଯେ ରାଣୀ
କୋମଳମନା ଅପ୍ସରୀ ତରୁଣୀ
ହନମଣି ଯାକେ ଏଯୁକ୍ତ କାଳ
ଉଜଗ-ସଜଗ ଖ୍ୟାତି ମେଳେ ।

ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ରସିକ ଭଟ୍ଟଙ୍କ ସହ ହସ୍ ଖୁସିରେ ରାଜା ଉଦ୍ୟାନ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କାମଶିଳା ରାଣୀଙ୍କର ନଜର ପଡ଼ିଲା । କାମଦେବ ସଦୃଶ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ । ସାଙ୍ଗରେ ରସିକ ଭଟ୍ଟ । କପରି ସେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରେମ ସଙ୍କେତ ଜଣାଇ ଗୋପନରେ ପାଖକୁ ଡକାଇବେ । ସହ ଲଜ୍ୟାରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇପଡିଲେ ।

ରାଣୀ ବହୁତ ଚତୁର ଥିଲେ । ଚତୁର ବୁଦ୍ଧିରେ ରାଜାଙ୍କୁ ମନକଥା ଜଣାଇବାକୁ ସେ ଏକ ଅଭିନବ କୌଶଳ ସ୍ଥିର କଲେ —

ଖୋଲିଲେ ରମଣୀ କେଶ କବରୀ
ପ୍ରିୟ ପାଶେ ଅଛନ୍ତି ଚତୁର କବି ।
ମର୍ମଜ୍ଞଙ୍କ ରଙ୍ଗ ରସ କେଶ୍ୱଣ
କାମେ ଜର ଜର ହୁଏ ଯୌବନ ।
ପୁଲକିତ ତନୁ ଶୃଙ୍ଗାର ଇଚ୍ଛୁ
ସମ୍ଭୋଗ କାମନା ସର୍ବଦେ ଇଚ୍ଛୁ ।
ପୂର୍ବ ଏଣ ରାଜାଙ୍କ ଉପହାର
ସୁରଭି ମାଳା ଥିଲା ଗଳଙ୍କର ।
ହସ୍ତେ ଧରି ଯାଚେ ଦେଲେ ଚୁମ୍ବନ
ଗବାକ୍ଷରୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ କହନ
ଏମନ୍ତେ ପଡ଼ିଲେ ରାଜାଙ୍କ ଗଳେ
ମହଣ ଅକସ୍ମାତେ ବୁଝିଲେ ।

ରାଣୀ ଉତ୍ତାଡ଼ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ କରୁଥାନ୍ତି । ରାଜା ହୃଏତ ଜନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଲିପ୍ତ ଥିଲେ । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ବାସି ଫୁଲମାଳଟିଏ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ସେ ଚମକ ପଡ଼ିଲେ ।

ରାଜା ଚକିତ ହୋଇ ଗବାକ୍ଷକୁ ଚାହିଁଲେ । ଅଭିସାରିକା ରୂପବତୀ ରାଣୀ ହସୁଛନ୍ତି ।

ରାଜା କଥାର ରହସ୍ୟ ବୁଝିପାରି ଟିକେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ରସିକ କବିଙ୍କୁ ଚାହିଁ ହସିଦେଇ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—

କୁହ କବି ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା
କାହିଁ ପୁଷ୍ପମାଳା ଆସେ ମୋ ମଥା
ରସିକ ପ୍ରବର ଜାଣ ହେ
ସତ୍ୟ କୁହ ଛନ୍ଦେ କବି ହେ ।

ରାଣୀ ହଂସପୁରେ ଏ ମାଳ୍ୟ ନେଇ
ସ୍ତ୍ରୀରୂପୀ ଥିଲି ରାତେ ମୁଁ ହୋଇ
ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଷଣ ସାଥି ହେ
ନ ଜାଣ ହେଲ ସୁମୁଖି ହେ ।

ରସିକ ଚତୁର କବିବରଙ୍କର ଚତୁର ଆଖି ଆଗରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ସାରିଥିଲା । ସେ ଉଚ୍ଚ ନଜର ସତ୍ୟ ଦୂର ଦୃଷ୍ଟିରେ ରାଣୀଙ୍କର ପ୍ରେମ ଆଗ୍ରହ ଭରା ସଙ୍କେତ ବୋଲି କହିଲେ—

ମଦାଳସୀ ରମ୍ଭା ସମ ଯେ ରାଣୀ
କୋମଳମନା ଅପ୍ସରୀ ତରୁଣୀ
ଅନମଣି ସାଜେ ଏଯୁଗ୍ମ କାଳ
ଉଜଗା-ସଜଗା କ୍ଲାନ୍ତି ମେଳେ ।

ନ ଭାବନ୍ତୁ ଧନ୍ଦ ହେ

ଯାଉ ତନୁ ଏଏ ବନ୍ଧ ହେ

ରାଜା ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କୃତ୍ରିମ ରାଗରେ କହିଲେ ଏ ତୁମର ମନଗଢ଼ା କଥା କବି । ଅନ୍ୟଥା ସମୟରେ ରାଣୀ ମନେ ଜୀବାନ୍ତ ? ମିଛ···ତୁମର ଯୋଉ ହେଲ ହସି କହିଲେ—

—ଗୁମ୍ଫ । ଭାବ ଗଭୀର । ଭାବ ମଗ୍ନ । ହେଲେ ସେ କଳ୍ପନା ବିଳାସୀ ସତ୍ୟ ସନ୍ଧାନୀ । ସାହିତ୍ୟ ତାର ନବ ଦିଗନ୍ତ । ଅମର ତାର ପ୍ରତିଭା । ଆପଣ ଥରେ ଉଆସକୁ ଯାଇ ସତ୍ୟତା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରନ୍ତୁ ନା···

ରାଜା କହିଲେ ତୁମେ କପଟି ଅନୁଭବ କରୁଛ ପଦେ ଶୁଣାଣ କର ।

କହିଲେ କବି—

ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ବାନର ପ୍ରୀତି ବେଷ୍ଟଣ

ତାମ ମଳୟାରେ ଉଚ୍ଛନ ମନ

ବଟବୃକ୍ଷେ ଦେଖ ବାନର ମେଳ

ରାଣୀ ଜୀବାନ୍ତ ରାଜାଙ୍କ ହୋଇ

କଲ ମେଲାଣି ଏଥ ହେ ।

ଗୁମ୍ଫ ଅନ୍ତପୁରେ ହାସ ହେ ।

ଭବଙ୍କର ଏପରି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚେତା ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶକ୍ତି ବସ୍ତୁରୁ ଦେଖି ବଟ ବୃକ୍ଷକୁ ଚିହ୍ନିଲେ । ବାନରମାନଙ୍କର ଉତ୍କଣ୍ଠିତା ନଦେଖି ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ସନ୍ତୋଷ ହେଲେ ମଧ୍ୟ । ତାଙ୍କୁ ପାରି-ତୋଷିକ ଦେଇ ଜଦଙ୍କୁ ବିଦାୟ କରି ରାଜା ରାଣୀ ହଂସପୁରକୁ ବିଦାୟ କଲେ ।

ରାଣୀ ଆଗରୁ ସୁବାସିତ ଜଳକୁମ୍ଭ ଧରି ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଶ୍ରୀଚରଣ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ ଦେବାକୁ । ରାଜାକୁ ଦେଖି ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇ ଲଜ୍ଜାବନତ ହେଲେ । ରାଜା ସେଇ ରାଣୀ, ସାମନାରେ ଜଦଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଜଦଙ୍କର ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ରହିଛି ବୋଲି ସେ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ।

—*—

ଯଦୁମଣି ଘୋଡ଼ା ନୁହେଁ

ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ଯେତେ ଲୋକ ଜାଣୁଥିଲେ ସେତେ ତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଦ୍ଭୁତ ଜାଣିଥିଲେ । ସତ ଯାହାହେଲେ ଓ ଗାଁରେ ଶୋଭିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରୁ ଲୋକେ ଅନେକତା ଲଗି ଜମା ହେଉଥିଲେ ।

ଯଦୁମଣି ଯେଉଁ ଘର ଖଣ୍ଡେ କରିଥିଲେ ତାହାକୁ ଦେଖି ଆସିଲେ ସେଠାରେ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତ ।

ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଳାପ ଆଲୋଚନା କରିବାର ସୁଯୋଗ ବରବାଦକୁ ମିବାକୁ ବିଳମ୍ବ ହୁଏ । ସକାଳେ ସେ ଟିକେ ମୋଟା ଲୋକ ଶୀଘ୍ର ଉଠି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତଥା ବାଡ଼ ଧରି ଚଳିବାକୁ ଅତ୍ୟ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ । ସବୁ ସେତେବେଳକୁ ଆଉସ ହୋଇଯାଏ । ପଦ୍ମମଣିଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ହସନ୍ତି । ରାଜା ମଧ୍ୟ ମନେ ମନେ କହନ୍ତି—

କଣ ଲୋକଟ ! ମନ୍ଦର ଗଣ୍ଡରେ ଆସୁ ଆସୁ କଥେଷ୍ଟ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଉଛି ।

କଣ ସବୁ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ବାହାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି, ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଳମ୍ବ ହୋଇଯାଏ । ମନେ ମନେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ରାଗି ନ ଖାଇ କ ପିଇ ବାହାରି ଯାଆନ୍ତି । କଣ ପତ୍ନୀ ମୂର୍ଖ । ପିଲାଙ୍କର ଜଞ୍ଜାଳ ସାରି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଖବର ବୁଝିବାରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟେ । ତାଙ୍କୁ ଯଦ ଯୋଗବେଇ ହୁଦନ୍ତ ଡାକିଲେ ସେ ରଣଚଣ୍ଡୀ ପରି ମାଡ଼ ଉଠିବେ । କଣ ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେଲେ । ମନକଥା ଖୁବ୍ ବିଳମ୍ବ ହେଉଥିବାରୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ-

—ପଦ୍ମମଣି ତୁମେ ବୁଝି ଲୋକ ହେଲ ସମସ୍ତଙ୍କ ହସାଇ ରଖିଛ । ଅନ୍ୟମାନେ ଯଦି ତୁମକୁ ଦେଖି ଏପରି ମନଇଚ୍ଛା ଆସନ୍ତି ତେବେ ରାଜଦରବାର ଚଳିବ କିପରି ?

ପଦ୍ମଶ୍ରୀମ ଜଣକ ଶ୍ରମଙ୍କାଳକୁ ପାଖରେ ସାମ୍ନାରେ ଯୋଡ଼ି ଯୋଡ଼ି କଣ କହିଲେ—

ନୂଚେଁ ଗଧ ଘୋଡ଼ା କଥା ବର୍ଣ୍ଣ
ସ୍ୱଳ୍ପଜରେ ମୋଟା ବ୍ରହ୍ମଣ ।
ଏକକୁ ଅନେକ ଅସନ୍ତ ଦେଖ ।
ପାତ୍ରନ ଶାସ୍ତ୍ରମୂ ସମସ୍ତ ରଖି
ଜାଣିବାରେ ଦୋଷ ନାହିଁ ଯେ
ମନ୍ତ୍ରରେ ପାଦ ଚଳଇ ଯେ ।

ରସପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱଚ୍ଛ ପଦ୍ୟାବଳୀରେ ରାଜା ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଘଟଣାର ରହସ୍ୟର କାରଣ । ପରେ ଏକ ଘୋଡ଼ା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ପଦ୍ମମଣି ସ୍ୱଗୃହକୁ ଯାତାୟାତ କରିବା ଲାଗି ଏବଂ କହିଦେଇଥିଲେ ଯାହାଙ୍କର କିଛି କୌଣସି କାମଥିବ ସେମାନେ ସିଧା ଦରବାରକୁ ଆସିବେ । ଦରବାର ଭିତରକୁ ଯାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଧାମ ଓ ଯଦୁମଣି

ଭଦ୍ର ଓ ମନ୍ତ୍ରିଗମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପୁରୁଷ । ସେମାନେ ଧନ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିଳାସବ୍ୟସନ ମଧ୍ୟରେ କେବେ ବୁଡ଼ିରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ନୟାଗଡ଼ର ଖୋଦ ରାଜପ୍ରାସାଦଠାରୁ ଦରବାର ଯାଏ ରସିକ ଯଦୁମଣିଙ୍କର ଅବାଧ ଗତି ଥିଲା, ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅଭାବକୁ ତନଖି ରାଜା ସାହେବ ବୁଝୁଥିଲେ । ଏପରି କି ପାଟରାଣୀ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସନମାନ କରୁଥିଲେ ।

କବି କିନ୍ତୁ ଏତିକରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ । ସେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳମାନ ଝରଣା ପରି ବୁଲି, ନାଚି, ମିଶି ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ମହାସମୁଦ୍ରରେ । ହୁଏତ ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଅମନସ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରି ବହୁ ନାମକରା ସ୍ଥାନ, ତୀର୍ଥ, ମନ୍ଦିର ସବୁକୁ ଯିବାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ।

ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ବେଶି ଦିନ ରହିବାକୁ ଯେପରି ଗୁଡ଼ାଏ ଭର ତାଙ୍କୁ ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ସେ ଗଡ଼ଧନ-ହୋଇ ରହିବାକୁ ଘୃଣାବୋଧ କରୁଥିଲେ ।

ଲୋକଙ୍କ ମନକଥା ବୁଝିପାରି ରାଜା ତାଙ୍କୁ ବାଧା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ବରଂ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହିତ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ରାଜା ନିଜେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ବନବିହାର ଠାରୁ ବନ୍ଧୁ, ସବୁ ଯାଏ ସାଙ୍ଗରେ ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇଥାନ୍ତି ।

ଏକ ବର୍ଷରେ ଥରେ ନୟାଗଡ଼ରୁ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ପଥରେ ପଦବ୍ରଜରେ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ପରିଦର୍ଶନକୁ ଯାଆନ୍ତି । ସେ କହନ୍ତି—

ପଥଶ୍ରମକଷ୍ଟ ଭଳି ସହିଲେ କଷଣ
ତେବେ ଦେବତାଙ୍କ କୃପାହୁଏ ବରଷଣ
ତୀର୍ଥ କଲେ ପଦବ୍ରଜେ କରିବ ଗମନ
ମରମଶାନ୍ତି ମିଳଇ ଅନ୍ତରରେ ଜାଣ
ବିନା କଷ୍ଟ ଲବ୍ଧ ଧନ
ମୂଲ୍ୟବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ ରହିଛି ପ୍ରମାଣ ।

ଏହା କେବଳ ଉକ୍ତି ବା ଉପଦେଶ ନଥିଲେ, ସେ ଜ୍ଞାନୀ ଥିଲେ । ଜୀବନର ସୂକ୍ଷ୍ମାତିସୂକ୍ଷ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବୈକୁଣ୍ଠ, ବ୍ରହ୍ମଧାମ ଭାବରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏଣୁ ସେ ବହୁ ସମ୍ମାନ ଓ ବହୁ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ ଜଗନ୍ନାଥ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ।

ହେ ମଧୁର ଗିରିନାଥ ପତିତପାବନ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଧାମେ ବଇକୁଣ୍ଠ ରୂପକ ସେ ସ୍ଥାନ ।
ମହାପ୍ରଳୟେ ବିଲୟ ଠାବ ନ ଦୃଶଇ
କଳ୍ପବଟ ତଳେ ଗୋଟେ ଥାଇ ତୁମ୍ଭେ ରହ
ମୂର୍ତ୍ତି ଅତ ଅନଞ୍ଜନ

ଯଦୁମଣି ବନ୍ଦେ କୃପା କରିବ ସିଂହନ ।

ଭକ୍ତପ୍ରବଣ ଯଦୁମଣି ଥରେ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରୁ ଅନୁମତି ନେଇ ସ୍ନାନ ଯାତ୍ରାକୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ବାହାରିଲେ । ରାଜା ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ପାଲିଙ୍କିବାଲା ଲୋକ ଓ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଚଢ଼ିବାକୁ କବି ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । କହୁଥିଲେ—

ମାତେ ଦରିଦ୍ର ରଖେ ହରି
ରଖେ ଦୁଃଖ ତ ମାତେ ହରି ।

ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ନେଇ କଣ ଯିବେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଜଗତକୁ ଆସିଥିଲେ କଣ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ନେଇ ଆସିଥିଲେ ?

ଯଦୁମଣି ରାଜାଙ୍କୁ କ୍ଷମା ମାଗି କହୁଥିଲେ—

—ମହିମା । ବସ୍ତ୍ର ଅବତାର । ଏତେ ସବୁ ବୈଲକ୍ଷଣ୍ୟ ।
ଏପରି କଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖାନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

—ଅବସ୍ଥା ଘଟନାଚକ୍ର ଉଦନ୍ତ ନବତାମଣି,
ନଗ୍ନ ଭିଂ ସଭଜଣଙ୍କୁ ନିଜାଙ୍କ ଅପୂର୍ବଚରିତ୍ର ।

ଅର୍ଥାତ୍—କପାଳଙ୍କର ଯାହାଥାଏ ପ୍ରାଣୀ ତା ହେଉଛ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସ୍ତୁ ଗ୍ରହିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସ୍ୱୟଂ ଶିବ ସମସ୍ତ ତ୍ୟାଗ କରି ଦିଗମ୍ବର ଓ ସର୍ପ ଭୂଷଣ । ହରି ଅନନ୍ତ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୁଅନ୍ତି ।

ସାମାନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ମୂଲ୍ୟ ଦଣ ଗୁମ୍ଫ ।

ରାଜା ଯୁକ୍ତିରେ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତଥାପି ଦୁଇଜଣ ସାହାଯ୍ୟ କାଣ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ କିଛି ମୁଦ୍ରା ଦେଇ ପଠାଉଥିଲେ ।

ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ପତ୍ନୀଙ୍କ ପାଇ ବହୁ ଲୋକ ରହିବାକୁ ଖାଇବାକୁ ପାଆନ୍ତି । ବହୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଉତ୍ତର ପାଇ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି । ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିବା ଶୂଦ୍ରଲୋକ ଦୁଇଟି ତାଙ୍କୁ ସେବା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ରସପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା । ଶୁଣି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରୁଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ନିଜକୁ କୃତ୍ୟ କୃତ୍ୟ ମନେ କରୁଥିଲେ କବି ।

ପଣ୍ଡା ପଢ଼ିବାପ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ପୁଷ୍କରିଣୀରୁ ଏକ ସୁନ୍ଦର କୋଠାଘରେ ରହିବାକୁ ଦେଲେ ।

କବି ସବୁ ଯାପନ କଲେ ସୁଖରେ । ପ୍ରଭାତରୁ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଆସି ଏକ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନ ଦେଖି ନରେନ୍ଦ୍ର ତଟରେ ବସିଲେ, ସେଇଁଠିକି କବି ବସି ଉଚ୍ଚ ବହୁ ବହୁ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ଆନନ୍ଦ ଦେବେ । ଚାକମଣ ଲେଖକ

ତାହାର ପର ଯଦୁଜନ୍ତୁ କ'ଣ ଲେଖନ୍ତେ—ଠିକ୍ ଉଚିତ ସମୟରେ ଦେଖନ୍ତେ—

—ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦରୀ ତରୁଣୀ ମନୋହାରୀ ବେଶ ସାଜ ସିଜନ ଲଜ୍ଜାର ଅଭିସାରିକା ପରି କଜ୍ଜଳମୁଖୀ ନୟନ ଯୁଗଳରେ ପ୍ରେମ କଟାକ୍ଷ ହାଣି ଏଣେ ତେଣେ ଚାହୁଁଛି । ନବ ଯୌବନା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲଜ୍ଜାଶୀଳା କପଟ ନର୍ତ୍ତକୀ ପରି ଅର୍ଦ୍ଧନଗ୍ନା ବେଶ ପରିପାଟୀ !

ପଢ଼ ବସିଲେ—

ଲୋକ ମନ ହରିବାକୁ ଅଛେ ଜଣା ଯୋଷା
ରୂପ ଶୋଭା ମନ ଲୁହେଁ ତାହାର ମନକାଷ
ଜାଣିଲ ପୁରୁଷେ ଜଣେ ପଲକ ଛଟାରେ
ପଡ଼ନାହିଁ ତ ନଜର ଯଦୁମଣିଠାରେ
ତାସୁ ଏ ନ ହେଲରେ
ନରସ ପୁଅଳକାସୁ ନଷ୍ଟ ଜାଣ ଗଲରେ ।

ରୂପବତୀ ତରୁଣୀଟି କବିଙ୍କ ଚେତେଇବାକୁ ଅନାଇ ସାମାନ୍ୟ ହସି ହଜାଇଲା । ଏକ ଅପୂର୍ବ ଛଟାରେ ବାମଚରଣ ପଡ଼ିଥିବା ବାଲିଶରେ ଅଳତା ରଞ୍ଜିତ ଚଳଣାକୁ ଘଷିବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିଲା ।

କବି ଉଦାହରଣ ଦେଲେ—

—ଅଧୋବଣା ବୃଥିବସ୍ତ୍ରାନ କର ବୃକ୍ଷ ଯୁଗଂ
ଜାଙ୍ଗ ପଦେଶଧର ଯୁଗଂ ଦୃଢ଼ନସ୍ୟାପନାଗଂ

ଚତ୍ୱାରି ବନ୍ଧନ ନଖା କଣ ଲେବ ଭନ୍ଧା

ନୈବାନ୍ୟଥ ଭବତ୍ତପତ ଲକ୍ଷଣଂ ବଧାତା

ଅର୍ଥ—ଅଙ୍କୁଶ ଉପ୍ୱରେ ବାଘ କୁମ୍ଭ ଦୁଇଟିକୁ ଲମ୍ବଭ ବେଲ ନେଇ ନାସ୍ ବକ୍ଷରେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନଖ ଘାତରେ କୁମ୍ଭ ଷଡ ବିକ୍ଷତ ହେଲା । ବଧାତା ଲିଖନ ଏହା ।

ଚତୁର୍ଣୀଟି ଆଦ୍ଭୁତ ଟିକେ ଅଳସେଇ ହୋଇ ବକ୍ଷକୁ ଘଣତ ଉଠାଇ ମୃଦଂ ଘୋଷୁନ ।

ଭଞ୍ଜ ଲେଖିଲେ—

ଯୋଷାମଣି ରଖ କୁମ୍ଭ ବେଳକ
ବକ୍ଷେ ଶୋଭାପାଇ ରହ ରହକ
ବସନ ଆଚ୍ଛାଦ କର ଆଦର
ଭରଧନା ନ ଶୋଭା ନାଗବର

ଚମ୍ପୂଶ୍ରୀ ଶୋଭା

ସତେ କେତେ କୁ ମନ ଲୋଭ ।
ଘଟଣ ଚମ୍ପୂ ଛୋ ଦପଳ ନୋଷ୍ଠି
ଜାମୁ ଟେକୁ ଭଲ ବସିଛୁ ମୁଁ
ସରମ ଆସିଲୁ ବେଙ୍ଗଟି ଥୋଇ
ଗାଇଲୁ ତଟେ ନ ସ୍ୱଦ ମୁଁ
ମନ ନେଲୁ କଣି
ଜାଣୁନା କି ମୁଁ ରସିକ ଯଦୁମଣି ।

ଅପରୂପା ରୂପସୀ ତରୁଣୀଟି ଏକଥା ଶୁଣି ପାଖକୁ ଆସି ମଧୁର ହାସ୍ୟ ଲହରୀର ପ୍ରଣାମ କେଲା । ବିନମ୍ରୀ ହୋଇ କହିଲା —ହେ ଭଦ୍ରବର ! କି ସୌଭାଗ୍ୟ ମୋର । ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିଥିଲି । ଇଚ୍ଛା—ଏବେ ସାକ୍ଷରେ ଦର୍ଶନ ଓ ପରିଚୟ ପାଇ କୃତାର୍ଥ ହେଲି । ଆପଣଙ୍କ ଦୁଃଖଦ୍ରଷ୍ଟା ନଷ୍ଟସ୍ମୃ···। ମତେ ଜାଣିଲେ କିପରି ? ମୋ'ର ନାମ ତନୁଶ୍ରୀ···ମୁଁ ସହରର ଜଣେ ରୂପଜୀବୀ ନଗଣ୍ୟା—।

ଭଦ୍ର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହିଲେ—

ବହୁ ପ୍ରୀତ ହେଲି ତନୁଶ୍ରୀ ବାଳା
ଲାବଣ୍ୟବତୀ ତୁ ଦୁଃଖ ପାସୋର ।
ପାଇ ପରିଚୟ ସନ୍ତୋଷ ମୁହିଁ
ନୟନରେ ବାସ ମୋର ଅଟଇ ।
ହେ ସୁକେଶୀ
କି ହେଲ ପାଇବ ତୋ ଶଙ୍କ ତୋଷି ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଗଣିକା ପ୍ରଣାମ ହୋଇ କହିଲା—ହେ ଆର୍ଯ୍ୟ । ମୁଁ ପତିତା—କର୍ମ ଦୋଷରେ ସକଳ ଶଯ୍ୟାର ନାୟିକା ହୋଇଛି । ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ—ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ସ୍ମରଣ କରି ଏ ଦେହର ଅବସାନ କରେ । ରୂପସୀ ତନୁଶ୍ରୀ ଅନୁରୋଧ କରି ଭଦ୍ରଙ୍କୁ ନିଜର ବାସ ଉପଯୋଗି ଘରକୁ ନେଇ ଅତି ସମାଦରରେ ପୂଜା କରି ଆଳାପ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲା ଏବଂ ଯେବେ ଆସିବେ ରହିବେ ରହିବା ଲାଗି ତା ପାଖକୁ ଯେପରି

ଆସନ୍ତୁ ! ଘୃଣା କରିବେ ନାହିଁ । ଦାସୀ-ସେବିକା କନ୍ୟାଟିଏ କି ଟିକେ ସେବା କରିପାରିବ ?

କବି ଗୁଣ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ କହୁଥିଲେ । ତୁମେ ଉଚ୍ଚମନା ରମଣୀ । ତୁଚ୍ଛ ବ୍ୟବସାୟ କରି ବି ତୁମର ମନରେ କପଟ କାମନା ନାହିଁ । ପ୍ରତି ପୁରୁଷଙ୍କୁ ତୁମେ ଜଗନ୍ନାଥ ରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରି ସେବା କର । କାମଶକ୍ତ ନ ହୋଇ କେବଳ ଜୀବିକା ଉପାର୍ଜନ ପାଇଁ ଯେତିକି ପ୍ରୟୋଜନ ତାହା ମୂଲ କରି ଚଳି ପାରିଲେ ତୁମେ ସ୍ୱର୍ଗର ମେନକା ପରି ପବିତ୍ର ଭାବରେ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିବ ?

—*—

ଶାରଦା ପୀଠରେ ଯଦୁମଣି

ଅବଶ୍ୟ ବହୁଦା ଜଦ୍ୟାବାସୀ ଶାରଳା ଦେବୀଙ୍କ ପୀଠ ଦର୍ଶନରେ ଯାଇଥିଲେ । ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ନଦୀ ପାର ହୋଇ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଏତେ ଯାନବାହନ ଓ ରାଜପଥ ନଥିଲା ।

ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତାପ ନାମରେ ସେଠାରେ ଜଣେ ଜମିଦାର ରହୁଥିଲେ । କବି ଦେବୀଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥୂଳ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖି ବହୁଲୋକ ପରିଚୟ ପଚାରିଲେ । ଯଦୁମଣି ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଖାଇବା ମାତ୍ରେ ଜମିଦାର ରାମ ମୋହନ ତାମଜାନ୍‌ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।

—କହିଲେ କି ଭାଗ୍ୟ ଆମର । ଆପଣ ସ୍ୱଜ ଶଦ୍ରୂଷକ ଆସିବା ହୁଅନ୍ତୁ । ଆମ୍ଭ ପ୍ରସାଦରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା ହୁଅନ୍ତୁ । ଯଦୁମଣି ଜମିଦାରଙ୍କର ପରିଚୟ ପ୍ରଥମେ ଶାରଦା ପୀଠ ପଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡଳୀଙ୍କ ସହିତ ଆଳାପ କରି ସଖୀ ସଖୀ ତରୁଣୀ ଲାଗି ଜମିଦାର ତାମ୍‌ଜାନରେ ନେଇ ଯାଉଥିଲେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି । ବହୁଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଜମିଦାରଙ୍କର ବାସଭବନରେ ରୁଣ୍ଡ ହେଉଥିଲେ ।

ବ୍ରହ୍ମଣ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକମାନେ ଆସି ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତିତର୍କରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ରସ କଥାରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୟ କରୁଥିଲେ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ।

ଯଦୁମଣି ସାମାନ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । କଣ୍ଠରେ ଶାରଦା, ହୃଦୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ରହିଛନ୍ତି । କପାଳ ତେଜସ୍ୱୀ ସୁବ୍ରହ୍ମଣ ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି ସେ ।

ସେତେବେଳେ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର ନାମରେ ଜଣେ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ କଟକ ପାଟଣାରେ ରହୁଥିଲେ । ସେ ଯଦୁମଣିଙ୍କର ନାମ ଶୁଣି ଆସି ଦେଖାକଲେ । ରହସ୍ୟ ଛଳ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ···

—ଆପଣ କିଏ ?

କବି ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ରହସ୍ୟ ବୁଝି ଉତ୍ତର ଦେଲେ ।

—ମୁନେଁ ପ୍ରଭାତେ ଦେଖି

ହୟଗ୍ରୀବ ମହାପ୍ରଭୁ,

ନୃପେ ଚରନ୍ତି ଲୋକା——

ଭଲେ ଭଲ   ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ପେ

ତର୍କେ ତପଣେ ଦେଉ ତଡ଼ା,

ଉତ୍କଳେ ବାଜେ ଘଣ୍ଟା

ରସିକ ଯଦୁମଣି ନାମ ଟେକେଇ ମୋଟା ।।

ଅର୍ଥ—ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପାପ୍ରାପ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ମୁଁ, ରାଜାମାନେ ମତେ ଦେଖାନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତ ବା ଭକ୍ତ ଲୋକ ଉପ-

ଶାସ୍ତ୍ର ଯାହା ବୃତ୍ତାନ୍ତ ମୁଁ ଅନ୍ବେଷଣ କରେ । ମନ୍ଦ ଲୋକଙ୍କୁ ଠକାଇ ଅପମାନ ଦେବାକୁ କେବେ ପଶ୍ଚାତ୍ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଲୋକ ମୋ ପାଖକୁ ଡରି ଖାଇ ମନ ଦୁଃଖରେ ଫେରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋ ନାମରେ ଘଣ୍ଟା ବାଜୁଛି ମୁଁ ରସିକ ପ୍ରବର ଯଦୁମଣି । ହିତେ ମୋହର ଲୋକ ଅଛି ।

ଏପରି ଅର୍ଥରେ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକେ ହସି ହସି ଗଡ଼ିଗଲେ । ପଣ୍ଡିତ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ରେ ମଧ୍ୟ ନ ହସି ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ତାର ପୁନଶ୍ଚ କହିଲେ—

ଅହଂ ଦାସସ୍ୟ
ସୁ ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମସ୍ୟାମୀ
ଲୋକେଷୁ ପ୍ରିୟଭବା
ସ୍ୱଷ୍ଟୁ ବଚନେସ୍ୟ ସୁପ୍ରଶସ୍ତମ୍
ପଣ୍ଡିତେ ବଦନ୍ତି ଗୁଣିଜନା ।

ଅର୍ଥ—ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ଦାସନୁଦାସ ମାତ୍ର । ତଥାପି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଏକ ଅଂଶ ବିଶେଷ । ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୁଏ । ତେଣୁ ଗୁଣିଜନ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି ।

ଅନଭ୍ୟାସେ ବିଷଂ ବିଦ୍ୟା ।
ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନ ବିଷଂ
ମୂର୍ଖସ୍ୟ ବିଷସମ-ଉମଣିସ୍ତୁ ବୃଦ୍ଧ'ସ୍ୱାମୀ ବିଷଂ

ଅଜ୍ଞାନ ନିନ୍ଦନ୍ତି ଗୁଣିସ୍ୟ

ଗୁଣ ହିନା ଅହଂ ଗୁଣାନନ୍ଦନ୍ତିଃ ।

ଅର୍ଥ—ବିଦ୍ୟା ଅଭ୍ୟାସ ନ କଲେ ବିଷପରି ହୋଇଥାଏ । ମୂର୍ଖ ପାଖରେ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଷ ଲାଗେ । ରମଣୀ ବୃଦ୍ଧସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ବିଷ ମନେ କରେ—ଯିଏ ଜ୍ଞାନ ସେ ଗୁଣଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ନିନ୍ଦନ୍ତି—ଯାହାଙ୍କର ନିଜର କିଛି ଗୁଣ ନାହିଁ ସେ ଅହଙ୍କାର କରି ଗୁଣୀ ଜନଙ୍କୁ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ସଦାଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପରି ସୁନାମଧନ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ—ଯଦୁମଣିଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ଓ ସମ୍ମାନିତ କରିଥିଲେ—

ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ରସିକ ପ୍ରବର ଭକ୍ତ କବି ଯଦୁମଣି

କବି ଶେଷ ରସିକ ସେ ଉତ୍କଳମଣି ।

ପଣ୍ଡିତ ସୁଜ୍ଞାନୀ ସେହି ଯେ ମହାପୁରୁଷ

ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟରେ ନବ ସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକାଶ ।

ମାତୃଭୂମିର ମହତ ରଖିବାର ପାଇଁ

ଯଦୁମଣି ମହାପ୍ରାଣ ଆଦର୍ଶ ହୋଇ ।

ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଧ୍ୱଂସ ବେଳେ ଆସିଥିଲେ କବି

ବୁଝିବେ ଲକ୍ଷଣ ଯିବେ ଏ ଜାତିର ଛବି ।

ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ବହୁତ ଉଚ୍ଚ ଆସନ ଦେଇଛନ୍ତି ଛନ୍ଦମାଳାରେ ।

ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ପଦ୍ମମଣି

ଥରେ ନୟାଗଡ଼ର ରାଜା ତାଙ୍କ ପଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡଳୀଗଣ ନଗର ପରିଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲେ ।

ପ୍ରଜାଙ୍କର ସୁଖ ଦୁଃଖ ବୁଝିବା ସହିତ···ନଗର···ବଜାରର ସୁରକ୍ଷିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କିପରି ତନଖି ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ହଠାତ ଏକ ବେଶ୍ୟାଳୟ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ବାରଙ୍ଗନା କେତୋଟି ସ୍ୱୟଂ ରାଜା ଓ କବିଙ୍କୁ ଦେଖି ନତମସ୍ତକ ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ପ୍ରତି ଆଦେଶକୁ କଣ ବାର୍ଷୀପଡ଼ ଅପେକ୍ଷା କଲେ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା ଅସ୍ତଚଳ ଛୁଇଁଲେଣି । ବନଗିରିର ଶୋଭା ମନୋରମ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ରାଜା ଦେଖିଲେ ପ୍ରକୃତି ସମାନେ ଝରକପଟରେ ଅପୂର୍ବ ରୂପସୀ ବାରଙ୍ଗନା ।

ଉପସ୍ଥାପ୍ୟ ରାଜା ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ପରିଭ୍ରମଣ ବେଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ଶୋଭା ସମ୍ଭାରକୁ ନେଇ ଏକ କବିତା କର ପଣ୍ଡିତେ ?

ହରେକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ନାମକ ଜଣେ କାବ୍ୟସ୍ରଷ୍ଟା ତାହାର ପଦ କହିଲେ—

'କରଙ୍କେ ହର ଗଉସ୍ତ ରଙ୍ଗରେ
ଅଙ୍ଗନାର ବାମ କରତାଳ
ଫୋଟି ଫୋଟି କର ପଲ୍ଲବରୁ
ଝଣ୍ଟୁଅଛି ଯେ ମଞ୍ଜୁଳ ।
ସଙ୍ଗୀତ କ ଅବା ପୁଲକର ସ୍ୱର,
ଝଙ୍କବା ବେଳରେ ହସ୍ତେ ଆଢ଼ଦେଲ—
ତେଣୁ ଶୋଣ୍ଡ ଏ ରୁଧିର ବାହାର ।

କଣ୍ଠତାଣ୍ଡା ହୁଏତ ରାଜାଙ୍କ ମନକୁ ଭଲ ଲାଗି ପାରିନ ନାହିଁ । ତହିଁ ସେ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ କହିଲେ—ତୁମେ ଜୁଡ ରସିକ ପ୍ରବର ?

ଚତୁର ଯଦୁମଣି ଦେଖିଲେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ମାନ ରକ୍ଷା ଓ ରାଜାଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବାକୁ ହେବ । ଏଣୁ ସେ ଉପରୋକ୍ତ ପଦ୍ୟକୁ ଟିକେ ସରଳ କରିଦେଲେ ।

'ମନଲୋଭା ସିନା କୁସୁମଶର
ଜାହିଁ ଉର ଜାହିଁ ଅଙ୍ଗନ କର ।
ଏମନ୍ତ ଧୀଷଣା ହୃଦରେ ରଖି
ହର ଗଉରୀ ଏକ ଠାବେ ଦେଖି
ଝାଙ୍କିଛୁ କ ମାର ।
ତେଣୁ ରକ୍ତ ବନ୍ଦୁ ଦେଲ ବାହାର ।

ଅର୍ଥ ହେଲ—ନବଯୌବନା ତରୁଣୀ ମନଜାଣି କାମ-ଶରରେ ଅଘାତ ପାଇଛି । ପଲାଶ ରଙ୍ଗସମ ହାତକୁ ଦେଖି

ଏଇ ନକ୍ଷେପିନ୍ତୁ ମଦନ । ତରୁଣୀର ତନୁ ବନ ହେଲ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ।

ଅସ୍ତାଚଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସାଆନ୍ତ ଲୁଚ
ବନଗିର୍ଷ୍ଟ କଳା ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧୁନ୍ତୁ ।
ସନ୍ଧ୍ୟା ରାଣୀ ବାଜେ ଅଦୂରେ ସିନା
ସୁବେଣୀ ବାଜୀ
ଅସାଙ୍କେ ଭାବନ୍ତୁ ରଙ୍ଗବେ ବେଳ ।

ରାଜା ଜନ୍ଧୁତ ଖୁସି ହେଉଥଲେ । ସେଠାରୁ ଫେରି ଆସିଲେ ନଅରକୁ । ସନ୍ତୁମଣିଙ୍କୁ ବହୁ ଉପହାର ଦେଇ ବଧାଇଲେ ।

—❀—

ରାଜାଙ୍କ ଭଣ୍ଡାରର କିଏ ମାଲିକ

ନୟାଗଡ଼ ରାଜ ଦରବାରରେ ଏକ ଆନନ୍ଦ ମୁଖର ଓ ଶାନ୍ତ ପରିବେଶ ଥିଲା । ରାଜା ଯାଇ ସାହସୀ ଓ ଶତ୍ରୁ ଦମନକାରୀ ସେପରି ଥିଲେ—ପ୍ରଜା ବତ୍ସଳ, କ୍ଷମାଶୀଳ ଓ ଉଦାରଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଦେଶ ରକ୍ଷା ଲାଗି ସବୁମତେ ସେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ସେ ବହୁତ ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ । କବି ପଣ୍ଡିତ, ଉପସ୍ଥିତ ହସାଉଥିଲେ ଭଲ ଖାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଭଳି ଜୀବନ ଦେଖୁଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ସୁଖ ଦୁଃଖ ସବୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା କଥା ସେ ଯଦୁମଣିଙ୍କ ସହିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ଥରେ ରାଜା ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ କିଛି ଟଙ୍କା ଦେଇ ବଜାରରୁ ମିଠା ଆଣିବାକୁ କହିଲେ ।

ଚତୁର ଯଦୁମଣି ମିଠା ଦୋକାନକୁ ଯାଇ ଲାଗି ମିଠା ଯୋଡ଼େ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମିଠାର ଅଧେ ଦାମ ଦେଇଛନ୍ତି । ବାକି ଅଧେ ରାଜାଙ୍କ ନାମରେ ବାକି ରଖି ଆସିଛନ୍ତି କହିଲେ ।

ରାଜା ଟିକେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ । ପରକ୍ଷଣରେ ଭଣ୍ଡାରର ଦୁଇଟି ଆମ୍ବଟୋକା ଗଣିବାକୁ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ କହିଲେ ।

ପଦୁମଣି ଅମ୍ବତୋଟା ଜଗିବା କାମ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଅମ୍ବ ପାଚିବାରୁ ପଦୁମଣିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ତୋଳାଇ ବନ୍ଦସ୍ତ କଲେ ଓ ଗ୍ରାମରେ ବାଣ୍ଟିଲେ ।

ରାଜାଙ୍କର ତୋଟାଆଳ ଯାଇ ରାମୁଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁହାରି କରି ପଦୁମଣିଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ କଲେ ।

ତୋଟା ଉଜୁଡ଼ି ଥିବା କଥା ଶୁଣି ପଦୁମଣିଙ୍କୁ ପିଆଦା ପଠାଇ ଡକାଇ ଆଣିଲେ ।

ଦରବାରରେ ବିଚାର ହେଲା । ଲୋକେ ଜମା ହୋଇଛନ୍ତି । ପଦୁମଣିଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ ନର୍ତ୍ତକ ସ୍ୱରରେ ଏହି କବିତା ଗାଇଲେ—

ମୋଠାରେ ସୁବିଧା ତା'ଠାରେ ନାହିଁ
ଠୋ, ଠୋ, ଉପବାସ କଷ୍ଟ ମୁହିଁ ।
ମିଠା ଲାଗି ଅଧିକାର ତୋଟା ପରେ ସିନା
ଅମ୍ବଫଳ ପାଚି ଝଡ଼େ କେ କହିବ ମନା ।
ଫଟା କପାଳରେ ସୋଠା ବନ୍ଧ ଲେଖନ୍ତି
କରିବାକୁ ହଟହଟା ଯାହା ଭଣନ୍ତି ।

'ଶ୍ରୀଗୁରୁ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିବାର କ୍ଷମତା ପାଇଛନ୍ତି । ମିଠା ତା ଲାଗି ସିନା ତୋଟା ମାଳିକ ହୋଇଛି । ଅମ୍ବ ତ ପାଚି ଝଡ଼ିବ । ତାକୁ ଲୋକେ ଖାଇବା କଥା । ପଡ଼ି ରହିଲେ ପଚି ଯିବ । ଗରିବ ଲୋକର ପିଲା ଅମ୍ବ ବଢ଼ ତଳ ଧାଉଁଛନ୍ତି ବାଛି ମିଠା ଚୋବାଇବା ଋଣ ପରିଶୋଧ କରୁଛି । ସୋଠା ବନ୍ଧର ଏ ମନ

ଈଶ୍ୱର । ତା ନହେଲେ ଏକୁଣ୍ଟା ରାଜା ମୋତେ ଡରିବାଭଳି ଠିଆ କରନ୍ତେ ।

ଜଣଙ୍କ ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ଓ ରୂପ ଉଜ୍ଜଳ ବେଶ ଦନ୍ତ କଥା ଦୂରର କଥା, ରାଜା ବୁଝିଲେ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଜଣଙ୍କର ପାରିବାରିକ ଅର୍ଥ ଅଭାବ ହେଉଛି । ସେବ ହେଉଛନ୍ତି ମୋ ରାଜ୍ୟର । ତାଙ୍କର ଅଭାବ ମୋତେ ପୂରଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ରାଜା ଖରଚ ହୋଇଗଲେ । ଦରବାର ଠାରୁ ଘୋଷଣା କଲେ ରାଜକୋଷର ମାଲିକ ହେଉଛନ୍ତି ଆଜି ପଦ୍ମମଣି । ସମସ୍ତ ଆୟ ସେ ନିଜ ଖରଚକୁ ନେବେ ।

ରାଜାଙ୍କୁ ଅପମାନ

ରାଜା ଓ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ବ୍ୟବଧାନ ନ ଥିବା ବିଦୂଷକ କବି ଯଦୁମଣିଙ୍କର । ସେ ଖୋଲି ଖୋଲା ହାସ୍ୟରସ ପରିବେଷଣ କରୁଥିଲେ । ବ୍ୟଙ୍ଗକରି ରାଜାଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଅପଦସ୍ତ ମଧ୍ୟ କରାଇ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ ।

ଯଥାର୍ଥ ଯୁକ୍ତି ଓ ହାସ୍ୟ ପରିହାସକୁ ରାଜା ଅପମାନ ମନେ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଦିନକର କଥା ରାଜା ଦରବାରରେ ଥାଏ । ରାଜଭବନରେ ରାଜା ବସିଛନ୍ତି । କେତେଜଣ ପଣ୍ଡିତ ଆସି କିଛି ଆଲୋଚନାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଯଦୁମଣିଙ୍କର ବେମାରିଆ ମାଈ ଘୋଡ଼ାର ଟାପୁ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା । ସମସ୍ତେ ଚାହିଁଲେ ଦଳମ୍ବରେ ଆସୁଛନ୍ତି ।

କବି ରାଜାଙ୍କ ବେଶ ଘୋଡ଼ାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ମଙ୍ଗଳାଷ୍ଟକଟିଏ ଆବୃତ୍ତିକରି ଠିଆହେଲେ । ରାଜା ସନ୍ତୋଷ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କୃତ୍ରିମ ରାଗମୁଖା ହୋଇ କବିଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କଲେନି କି ବସିବାକୁ କହିଲେ ନାହିଁ । କବି ଜାଣୁଥିଲେ ଦଳମ୍ବ ଦେଖି ହୁଏତ ରାଜା ରାଗି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ଟିକେ ମଧୁର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—ମଣିମା ବୋଧେ ପ୍ରଥମ ଭୂତ ପଡ଼ି...

କ'ଣ କହିବା ପୂର୍ବରୁ ରାଜା ଉତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—

—ତୁମେ ନବାଡ଼ ବୁଦ୍ଧିର । ଯଦୁମଣି ।

ଯଦୁମଣି ଚକିଗଲେ । ଭାବିନେଲେ କ'ଣ ତାଙ୍କର ଅପରାଧ ଏପରି ଯାତକଥା ସେ କପରି କହୁଲେ ?

ଅନନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଥିର କରିନେଲେ, ରାଜା ପରିହାସ ଛଳରେ କୃତ୍ରିମ ରାଗ ଦେଖାଇ ମୋତେ ଲଜ୍ଜିତ କରିବାକୁ ଏକ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି ?

ଯଦୁମଣି ପୁଚ୍ଛିଲେ ନୃପତିଙ୍କୁ···

କ'ଣ କହିଲେ ପ୍ରଭୁ ।

—କୁକୁର !

—ତାହାକୁ ?

—ତୁମକୁ ?

ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସିଲେ କବି । କହିଲେ ପ୍ରଭୁ ତନ୍ତ୍ର ସ୍ୱୟଂ ତୁଳସୀ ବୃକ୍ଷ ।

ରାଜା ହସିଦେଲେ । ଅର୍ଥ ମତେ ଉତ୍କଳର ଯଦୁମଣି ଏପରି ଉତ୍ତର ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ କାହିଁ କବିଙ୍କ ଲଜ୍ଜିତ ବା ଦୁଃଖିତ ହେବାର କିଛି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।

କଥାର ରହସ୍ୟ ବାହାର କଲେ ଦୁଏକ କିଛି ସମ୍ପର୍କ ହେବ ସେଠ ରାଜା କବିଙ୍କୁ ହସିବାକୁ କହିଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଚାହାଁଲେ କବିଙ୍କ କଥାକୁ ।

ତୁଳସୀ ବୃକ୍ଷର ଅର୍ଦ୍ଧ ଭ'ଣ ଦେଖିପାରେ । ନିଜକୁ ନିଜେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । ଉତ୍ତର ଖୋଜି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତହିଁ ଆରଦିନ ରାଜବାଟୀରେ ରହିଲେ କେବଳ କବିଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରି । ଯଦୁମଣି ଆସିଲେ ରାଜା ବରାଦ ଦେଲେ କିଛି ଜଳଯୋଗ ଲାଗି । ରାଜା ଓ କବି ଖାଇଲେ । ରାଣୀ ନିଜେ ପରିବେଷଣ କରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇଲେ ।

ରାଣୀ ଭିତରକୁ ଯିବାପରେ ରାଜା କବିଙ୍କୁ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନର ସତ୍ୟ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ନିବେଦନ କଲେ ।

କବି ହସିଦେଇ କହିଲେ—

—ତୁମ୍ଭ ମତେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଆଗରେ କୁକୁର କରିଦେଲେ । କୁକୁରର ଧର୍ମ ତୁଳସୀ ଗଛରେ ମୂତିବା ଅର୍ଥ କୁକୁର ମୂର୍ତ୍ତିରେ ମୂତୁ ।

ସ୍ୱୟଂ ରାଜାଙ୍କୁ ଏପରି ଅପମାନ । ସହଜ କଥା ନୁହେଁ, ରାଜାଙ୍କ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଆରକ୍ତ ହୋଇଗଲା ଖାଦ ଗୁଡ଼ ଦୃଢ଼କରି ଧରି ଉଠିବାକୁ ।

ଯଦୁମଣି ! ତୁମେ ବାକ୍ୟର ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରୁଛ !

ଯଦୁମଣି ସିମିତ ଖାଇ ଚାଲିଥାନ୍ତି ଛେନାର ବରବୃତକ । ରାଣୀଙ୍କ ହାତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚମତ୍କାର ସ୍ୱାଦ । ସେ ହସିଲେ ।

ତୁମ୍ଭ ରୋଷ ଶାନ୍ତ କରନ୍ତୁ । ଅଧମ ପେଟୁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କଲେ ଟିକେ ଶାନ୍ତିରେ ଆଉ କିଛି ଖାଇନେବ ।

ରାଜା ସଭାରେ ପଦସ୍ଫୁରଣ କରି କହିଲେ—ସାମାନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବାମାନେ କୁକୁର ପୋଷିବା ସହିତ ସମାନ ।

ତାହା ଶୁଣିସାରି ରାଜାଙ୍କ ସୁବାସିତ ତାମ୍ବୁଳରୁ ଖଣ୍ଡେ ପାଟିରେ ପୂରାଇ ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲେ—

ଆହେ ସଭ !

ଆପଣା ମହତ ଆପେ ଭଣ୍ଡି
ପାଞ୍ଚୁଥାଏ ଯେହୁ ପରର ମନ
ନିଜ ପରେ ଆପେ ପରାଭ ଦାନ
କରିଲେ ଅନ୍ୟକୁ ହୀନସମ୍ମାନ
ଆପଣା ହରାନ୍ତି ଥିବା ସମ୍ମାନ
ନୃପତି ନ କର ଦ୍ୱେଷ ଯେ

ନିଜ ମହତକୁ ନିଜେ ସାଉଦେଲ ଅମୃତରେ ଦେଲ ବିଷ ଯେ ।
କହିଲେ—

ସଦାନନ୍ଦ ସଦସ୍ତୁଷ ସ ନୃପବରଂ
ସୁଜ୍ଞାନ ସଦୁଚ୍ଛନ୍ତକ ଯା ଲକ୍ଷଣଂ
ତନ୍ମୁଖେ ଚର୍ବିତଂ ନୀତ ଦନ୍ତେନ
ତତ୍ଫଳଂ ପ୍ରାପ୍ତ୍ ନରୋତ୍ତମ ଯଥାର୍ଥଂ ।

ଅର୍ଥ—ଯିଏ ସଦାନନ୍ଦମୟ, ମିଠା କହୁଥିବା ରାଜା—ଲାଭ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାଶୀଳ ଶୁଭଚନ୍ଦନ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବୃଷ୍ଟିତ କଥା ବାହାରିଲେ ଭୁକ୍ତଫଳ ଏମନ୍ତ ଜାଣିବ ଦେବା, ତାଣ ଯଥାର୍ଥ ମୁହିଁ ଅ ।

ରାଜା ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ, ମୂର୍ଖ ଖବର କରିଥିବା ଦୋଷ ବୁଝି-ପାରି ଆରକ୍ତ ହେଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ ଜନ୍ତୁ ଖବର ଦେଇଗଲେ ସେବକ । ଲୁଚିଲେ ପଦ୍ମମଣିକୁ ପାଖରେ କେ । କମିତ କରିଠି ସୁବଧା ବେଶ ବେଶି କର ତାକୁ ଅପମାନିତ କରିଦେବ ।

ପଦ୍ମମଣି କଥା ନ ବଢ଼ାଇ ବଦାସ୍ତ ନେଇ ସେବକ ଫେରିଥିଲେ ।

—*—

ଭସ୍ମା କୁଣ୍ଡରେ ପଦ୍ମମଣି

କଥକ ଅପମାନ ରାଜା ଭୁଲି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସବୁଠେ ରାଜାମାନେ କ୍ଷତ୍ରୀୟ । ଆର । ସେମାନେ ପରାଜୟ ହେବାକୁ ମୃତ୍ୟୁ ସହିତ ସମତୁଲ ଭାବନ୍ତି ।

ରାଜା ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ କବିଙ୍କୁ ଅପଦସ୍ତ କ ଉପାୟରେ କରିବେ ।

ଏକଦିନର ସଭାକୁ ପିଆଦା ପଠାଇ କବିଙ୍କୁ ଡକାଇ ନେଲେ ରାଜଦରବାରକୁ ।

ରାଜା ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗକରି ଆସନ ଉପରେ ବସିଛନ୍ତି ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରମୁଖ ଛିଡ଼ାଛନ୍ତି ।

—ତୁମ୍ଭ ଏତେ ସକାଳୁ ଶୁଭଣା କହେ ଯେ । ପଚାରିଲେ ଯଦୁମଣି ।

ରଜା ଟିକେ ଚକିତ ହୋଇ କହିଲେ—

—ମନଟା ଭଲ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲି । କ'ଣ ତାର ରହସ୍ୟ ଜାଣିବାକୁ ଡକାଇଲି ତୁମକୁ । ରଜାଙ୍କର ମୁଖଭଙ୍ଗୀରୁ ଚତୁର ଯଦୁମଣି କିଛି ଆଭାସ ପାଇସାରି ନେଇ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—

—ତୁମ୍ଭ ଜଣ୍ଡ ତ ସ୍ୱପ୍ନଟା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ଏଜଣା ପ୍ରଭୁ ଉଠି ପଡ଼ିଲେ ।

ରଜା କହିଲେ—

—ହଁ ସେଇଥିପାଇଁ ତ ଡକାଇଲି ।

ଯଦୁମଣି କହିଲେ—

ଆପଣ ରାଜ୍ୟର ରଜା ବହୁ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି । ଅଧା ସ୍ୱପ୍ନରେ ଆମ୍ଭେ ତ ଉପଦ୍ରବର କଳ୍ପନାବିଳାସୀ ଆମ୍ଭେ ସକାଳ ଯାଏ ସ୍ୱପ୍ନ ପରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଖାଲି ଦେଖି ଚାଲିଥିଲୁ ।

ରଜା କହିଲେ ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଲି ଦୁହେଁ ଶିକାରକୁ ଯାଇଛୁ । ବାଟରେ ତୁମ୍ଭେ ଏକ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡରେ ଗଳି ପଡ଼ିଲ- ଉସ ନ କରାଯାଏ---ଦୁର୍ଗନ୍ଧ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଉଧାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁ କରୁ ଆଉ ଏକ ଅମୃତ କୁଣ୍ଡରେ କଚେ ପଡ଼ ପଡ଼ିଲି ।

ଭଦ୍ର କହିଲେ ଠିକ୍ ମୁଁ ତ ସେଇ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସକାଳଯାଏ ଦେଖୁଛି । ଆପଣଙ୍କର ଆଉ ମନେ ନାହିଁ ।

ତାପରେ ଶୁଣନ୍ତୁ । ଦୁହେଁ ତ ଦୁଇ କୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଉପାୟ କିଛି ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ କୃପାରୁ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ବାହାରିଲେ । କେବଳ ହାତଗୋଡ଼ ଚଳୁ ନଥିଲା । ପଶ୍ଚାତ୍ୟା କ'ଣ ଆଉ କହିବା । ସବୁ ଦେବ କୃପାର । ମୁଁ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଆପଣଙ୍କ ଦେହକୁ ଜଳରେ ଘଷି ସଫା କଲି । ଆପଣ ମୋ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମୋ ଦେହରେ ଥିବା ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଘଷି ସଫା କଲେ । ସେକ୍ଷଣ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଆଜ୍ଞା—ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଇ ଅପୂର୍ବ ବାସ୍ନା ଏବେବି ମୋ ମୁହଁରୁ ଯାଉନାହିଁ ।

ରାଜା ରତିଯାତ୍ରି କହିଲେ—

—ଭଦ୍ର, ମିଛକଥା ସବୁ । ମୁଁ ମିଛକଥା କହୁଥିଲି ।

ରସିକ ଯଦୁମଣି କହିଲେ—

—ସମ୍ଭ ତେବେ ମିତ୍ରଆ ! ତେବେ ମୋ ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ଆଉ ଏକଭୂଲ ମିଛ—। ଦେଖନ୍ତୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସିନା ସମତାରେ ବଡ଼ ହେଲେ କହନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

—•—

ରାଜ ସମ୍ମାନ ସୁରକ୍ଷାଓର କାଣ୍ଡ

ରାଜା ଯେପରି ଜନଙ୍କର ସମ୍ମାନକୁ ଦେଖୁଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଢ଼ାଇବାକୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଜନ ମଧ୍ୟ ସଦାକାଳ ଓ ପାରସ୍ପରିକ ଭାବରେ ରାଜ ସମ୍ମାନକୁ ସବୁଠୁ ଉପରେ ଟେକ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଦେଶ ତଥା ଜାତି ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପ୍ରଗାଢ଼ ସଜାଗତା ଥିଲା ।

ଦେଶର ପରିଭ୍ରମଣରେ ରାଜ୍ୟର ବହୁ ଖବର ସେ ବୁଝୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର ସୁନାମ ଯେଉଁଠି ଆଘାତ ଆସିବ ଦେଖନ୍ତି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ତତ୍ପର ବୁଦ୍ଧି ଖାଟେଇ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ନ ପାରିଲେ ରାଜଶକ୍ତି ବଳପ୍ରୟୋଗ କରୁଥାନ୍ତି ।

ରାଜା ହୁଏତ ଏଥିପାଇଁ ଖୁବ ବିଶ୍ୱାସୀ ବନ୍ଧୁ ଭଳି ଦେଖୁଥିଲେ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ।

ଦିନକର ଘଟଣା । ଯଦୁମଣି ନଗର ଗ୍ରାମ ବୁଲିବାକୁ ଏକା ବାହାରିଥିଲେ । ବାଟରେ ବହୁଲୋକଙ୍କର ହାର ଗୁହାର ଓ ଆଳାପ ହାସ୍ୟରସ ଭାବରେ ଲୋକଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଉଥିଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କର ଖୁବ ପାଖଲୋକ ସେ । ଏଣୁ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି । ଅପଣ୍ଡି ଅଭିଯୋଗ ମଧ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି ।

ଭକ୍ତ ଏକ ଗ୍ରାମ ଶେଷ ଭାଗରେ ଦେଖିଲେ—ସୁନ୍ଦର ଏକ ମନ୍ଦିର ତୋଳା କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଛି । ଆଗରେ ନାଟ ମନ୍ଦିର । ଅତିଥି ଶାଳା । ଭକ୍ତ ନିବାସ । ପୁଷ୍କରିଣୀଟିଏ । ବହୁ ଫଳ ଫୁଲ ବୃକ୍ଷରୋପଣ ହୋଇଛି । ବହୁତ ଶ୍ରମିକ କାମରେ ଲାଗି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଭକ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ସାମାନ୍ୟ କଥା ତ ନୁହେଁ । ଲୋକଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିଲେ ଯେ, ମୁରୁ ଚେଲି ନାମକ ଜଣେ ମହାଜନ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ଖରଚ କରି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଉଛନ୍ତି ।

ଭକ୍ତ ସେହି ସୁରମ୍ୟ ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ବସିପଡ଼ି ଦେଖିଲେ ଏତେବଡ଼ କାମ ରାଜ୍ୟରେ ହେଉଛି । ରାଜାଙ୍କ ନାମ ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ ମୁରୁ ଚେଲିକୁ ଲୋକେ ପ୍ରଶଂସାର ପୁଷ୍ପ ଅଜାଡ଼ି ପକାଉ-ଛନ୍ତି । ଏଣୁ କଥାର ରହସ୍ୟ ଭେଦିବାକୁ ସେ ମୁରୁଚେଲିକୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରି ଡକାଇ ପଠାଇଲେ ।

ମୁରୁଚେଲି ଆସି ଭକ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ହୋଇ ନିଜର ବାହାଦୁରି ବଖାଣି ବସିଲା । ଭକ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ନେଲେ ଯେ ବର୍ଷକ ତଳେ ଲୋକଟା ରାଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗୁଥିଲା । ଏତେଶୀଘ୍ର ଏତେ ବଡ଼ ଧନୀ ହେଲା କିପରି ? ଯାହାହେଉ ସେ ଅପରିଚିତ ଲୋକପରି ଅଭିନୟ କରି—ଲୋକଙ୍କ କଥା ଓ ମୁରୁ ଚେଲି କଥା ଶୁଣି ନେଲେ ।

ଆତ୍ମ ଅହଙ୍କାରୀ ମୁରୁ ଚେଲି ନିଜର ବାହାଦୁରି ଦେଖାଇ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ସେପରି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ କଲାନାହିଁ ।

ତେଣୁ ସେଠାରୁ ଫେରି ପଦ୍ମମଣି ରାଜସଭାରେ ରାଜାଙ୍କୁ କଥାଟା କହିଲେ—

ରାଜ ଦରବାରରେ ନୂତନ ଚୋର
ମୂଷା କରନ୍ତି ଘରରେ ଖୋଳ ।
ବେଠି ଖଟୁଛନ୍ତି ଜନ ପରଜା
ନଗରେ ବୁଲନ୍ତି ମଉଳ ସଜ୍ଜା ।
ରାଜାଙ୍କୁ ଗଢ଼ିଲେଣି ଭୁଲ ଯେ
ମୂର୍ଖ ଚେଲା ସବେ ପ୍ରଶଂସା ପାଆନ୍ତି
ଅନାଡ଼ି ହେଲେଣି ଖାଲି ଯେ ।

ରାଜା କବିଙ୍କ କଥାର ସାରମର୍ମ କଣ ଜାଣିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତେ, ପଦ୍ମମଣି ସବୁକଥା ବୁଝାଇ କହିଲେ ଏବଂ ଜାହିର କଲେ—

—ଆପଣ ରାଜ୍ୟରେ ଗୁଣ ହେଉଛି ସେଥିପ୍ରତି ନଜର ନ ରଖିଲେ ଶେଷରେ ସର୍ବଭଣ୍ଡାର ଖାଲି ହେବ । ଯେବେ ଆଉ ଗୁଣୀଙ୍କୁ ପାଇବେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ମୂର୍ଖ ଚେଲା ଏକ ଜମିଦାର ହୋଇ ବସିବ । ଲୋକଙ୍କୁ ବେଠି ଖଟାଇ ନଜରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା କଣ ଭଲ ସାଧାରଣ କଥା ? ପ୍ରଜାମାନେ ଯଦି ଏହିପରି କରନ୍ତି ରାଜାଙ୍କର ରାଜ ପଣ ଆଉ ରହିବ କିପରି ?

ତେଣୁ ପଦ୍ମମଣିଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ନହେଲା । ସେ ତତ୍ପର ପଠାଇ ମୂର୍ଖ ଚେଲାକୁ ଦରବାରକୁ ଆଣାଇ ପରୀକ୍ଷା କଲେ । ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜାଗୀର ପତ୍ର । ପୂର୍ବରୁ

ଧର୍ମବେଳ ମତର କାମ କରନ୍ତି । ଉନ୍ନତି ଆଣି ଦେଖାଇ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ କମନପରେ ସ୍ୱଭୂକ ପ୍ରକାର କର କାମ ଉଠାଇ ନେଉଛି ଏବଂ ଜନର ନାମ ବଖ୍ୟାତ କରୁଥିବା ସ୍ୱଜଦ୍ରୋହୀଙ୍କୁ ଦେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଦଆଯିବ ଏହାର ବେଳ ପଣ୍ଡିତ ତଥା ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ ।

ଏତସ ମୃସଚେଲର ସମସ୍ତ ପରିବାରର ଲୋକେ ଆସି ଦଣ୍ଡା କଣ୍ଠା କଲେ । ନଜର ଅପରାଧ ଲାଗି ମୁସ ଚେଲ କ୍ଷମା ମାଗୁଁଛି ।

କଣ ଦେଖିଲେ ଏଥର । ସ୍ୱଜାତ ସରି ଗଲେଣି, ନୂଏତ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ଯଦ କଣ୍ଠଦଆନ୍ତ ତେବେ ଏତସର ପରିବାର ଉଜନ ହେଇଯିବ ।

ତତ୍ପର ପଦ୍ମମଣି କହିଲେ---

ଅଲ୍ପକ ସଲ୍ପକ ଲୋକଃ
ମନେ କଳଶ୍ଚ ଗର୍ବିତା
ଭଚ୍ ବୃକ୍ଷ ମୂଳେ ବାସ ଦଣ୍ଡଛତ୍ର ଧରାପୂଣ ।

ଅର୍ଥାତ୍—ବେଙ୍ଗ ଅତ ସାମାନ୍ୟ ଜୀବ । ସେ ଛତୁ ବୃକ୍ଷ ଶକ୍ଷତଳେ ବସି ବର୍ଷାବେଳେ 'ଗର୍ବ କରେ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ସବସ୍ତ ଛତା ମୁଁ ବେଳେବଳ । ସାମାନ୍ୟ ଏ ମୁସ ଚେଲଙ୍କୁ ସ୍ୱଜଧନ ଓ ଲୋକଙ୍କୁ ଠକାଇ ବଡ଼ଲୋକ ହେବାକୁ ସ୍ୱଚାହିଁତ ଜାନ ଭୁଲି ଯାଉଛି ।

ଦଣ୍ଡିବା ପଣ ସ୍ୱଜାଙ୍କର
ହୋଇଲେ ନ୍ୟାୟର ଏହାର ।

ଉଁହିଁକା ନ ଶ୍ରାବନ୍ତୁ କଥା
କରନ୍ତୁ ସଜ୍ଜସବ ଚିନ୍ତା
ପ୍ରାଣେ ମାରିବେ ଶିବ ସତ୍ୟ
ବଣ୍ଟିବା ଅନ୍ୟ ବାଟ ଧନ ।

ଏକଥା ଶୁଣି ରାଜା କହିଲେ—

ତୁମେ ପଦ୍ମମଣି ଏହାର କଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା କର ?

—ପଦ୍ମମଣି ସାମାନ୍ୟ ହସି କହିଲେ—

ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ବେଠିଆ ଲୋକଙ୍କୁ ସେ ଖଟାଉଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ଧନ ପ୍ରସାଦ କରି ଦେଇ ଦେଉ । ମଠର ଦ୍ୱାରରେ ସେଉ ନିର୍ମିତ ମଠର ବୋଲି ନାମ ଫଳକ ଲେଖି ଏ ସେ ସେବାଦାସ ରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ । ନଜ ମୁହଁରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହୁ ମୁଁ ରାଜାଙ୍କର ଆଦେଶରେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ସୁଖ ଲାଗି ମଠର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛି ।

ସେକଥାଟା ସମସ୍ତିଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଗଲା । ରାଜା ମୁକ୍ତ ହେଲେ ଚେଲାକୁ । ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସମସ୍ତ ଧନ ବାଣ୍ଟି ଦେଇ ବନାଉଦନ ସେବକ ପଞ୍ଚ ରତ୍ନା ଏବଂ ପଣ୍ଡିତ ପଦ୍ମମଣିଙ୍କୁ ସେ ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଉପହାର ପଠାଇ ଥିଲେ ।

ଶୀତକାଳୀନ ନଗର ଯାତ୍ରା

ଶୀତକାଳୀନ ନଗର ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ରାଜା ମନସ୍ଥ କଲେ । ରାଜ ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦ ଓ ପାଇକ ବାହୁ ଧନୁ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ଛାଉଣୀ ସଜାଇବା ତମ୍ବୁସହ ରାଜା ଦିନ ଠିକ୍ କରି ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ଯଦୁମଣି ମଧ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହିଥାନ୍ତି । ସେ ନ ରହିଲେ ହାସ୍ୟ ରସାନନ୍ଦ ପରିବେଷଣ କରିବ କିଏ ?

ପ୍ରାକୃତିକ ସମାବେଶ ଭରା ବନଗିରି ପଥ ଦେଇ ନଗର ଗ୍ରାମ ଭିତର ଦେଇ ଏକ ଗିରି ଝରଣା ପାଖରେ ଛାଉଣୀ ପଡ଼ିଲା । ସଞ୍ଜ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେଠାରେ ସମସ୍ତେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବୈଠକ ନାଚ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ରାଜା କବିଙ୍କୁ ଧରି ଏକ ଗିରି ଶୃଙ୍ଗ ଉପରକୁ ଉଠି ଏକ ରମଣୀୟ ସ୍ଥାନରେ ବସି ଦୂରରୁ ଶୋଭା ଦର୍ଶନ କରୁଥାନ୍ତି । ହଠାତ୍ ରାଜାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିର ହେଲା ଦୂରରେ ଥିବା ସ୍ନାନଘାଟରେ ରୂପସୀ ତରୁଣୀଟିକୁ ଦେଖି ।

ରାଜା ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—

—ଶୁଣ କବିବର । ଆଗରେ ଏକ ନବୀନ ରୂପସୀ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉ ।

କବି ସ୍ୱରେ ସ୍ୱରେ କହିଲେ—

ମୁକ୍ତକ ଅଛି ସେ ବଉଫୁଟା ଫୁଲ
ମହକୁଛି ରୂପବାସ ।
ବରଜ କୁଳର ମରାଳୀ ବାଳିକା
ଜଳଜ ଶିରି ସଦୃଶ ।
ଅଭିସାରେ ଯବା ଗଜରୁ ଗମଣୀ
ଚଳନେ ଚମକ ସୃଜେଁ
ରଙ୍ଗ ଅଧର ତା କଅଁଳ ସକାସେ
ଟିକଏ ମଞ୍ଜୁଳ ମୃଦେଁ ।

ରାଜା ବହୁତ ଖୁସି ହେଲେ କବିଙ୍କର ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଣି । ଆନନ୍ଦରେ ଗିରଶୃଙ୍ଗରୁ ଅବତରଣ କରି ଛାଉଣୀରେ ବିଶ୍ରାମ କଲେ । ବିଦୂଷକ ପାଖରେ ହାସ୍ୟ ପରିହାସରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହସାଇ ହସାଇ ବେଦମ କରୁଥାନ୍ତି ।

ରାଜା କହିଲେ—

ବାସ୍ତବରେ ଯଦୁମଣି ଆମର ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ । ସେ ନ ଥିଲେ ଜଗତ ନିରସ ଲାଗେ ସବୁବେଳେ । ଅଦ୍ଭୁତ କଳା ରହିଛି ତା ଭିତରେ ।

ରାଣୀଙ୍କ ରାନ୍ଧଣା ସୁଆଦ ଲବଣି

ରାଜାଙ୍କ ପାଟରାଣୀ ଖାଲି ସୁନ୍ଦରୀ ନଥିଲେ । ସେ ଗୁଣବତୀ ପ୍ରେମଶୀଳା, ପତିବ୍ରତା, ସୁମଧୁର ଭାଷିଣୀ, ଧର୍ମପରାୟଣା । ସବୁଗୁଣ ତାଙ୍କର ରହିଥିଲା ।

ଯଦୁମଣି ରାଣୀଙ୍କ ହାତବଢ଼ା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଖାଇବାକୁ ବହୁତ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ।

ଥରେ ରାଜଭବନରେ 'ଯଦୁମଣି ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ବହୁତ ଆଳାପ ପରେ ରାଜା ପଚାରିଲେ—

ଆଜି ତୁମେ ଯାଅ ଯଦୁମଣି ?

ଯଦୁମଣି ଟିକେ ରସିକତା କରି କହିଲେ—

—ଛାମୁଙ୍କ ପାଖରୁ ଖାଇ ଯିବି ।

ରାଜା କହିଲେ—

—ତେବେ ତୁମ କଣ ନେବ ।

ଯଦୁମଣି କହିଲେ—

ଧନ ସଙ୍ଗେ ନେଲେ ଖଣ୍ଡ ବୋହିନେବ
ମନ ନେଲେ ଯିବ ସବୁ ।

ପଞ୍ଚବନ ହେଲେ ଅପକାରି ହେବ
ଏ ମାଗିବ ବନ୍ଧୁଧାସ୍ତ ଃ
ଉଦର ଲାଳସା ପୂରଣ କରିଲେ
ଉପାସ୍ତ କେ ହେବନାହିଁ
ରାଣୀଙ୍କ ରନ୍ଧଣୀ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ସମ
ମିଳଲେ ସନ୍ତୋଷ ହେବ ।

ଏ କଥାରେ ରାଜା ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । ରାଣୀଙ୍କୁ ତୃକାର ପଦ୍ୟର ଅର୍ଥ ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ରାଣୀ ବହୁତ ଖୁସିହେଲେ ବହୁ ପ୍ରକାର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ତାଙ୍କୁ ଖୁଆଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇଲେ । ପଦ୍ମମଣି ଭୁର ଭୋଜନପାଉ ବାବୁଙ୍କିମାନ୍ତ କରୁ ଗାଇଲେ—

—ମା ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ରାଜା ଘରଣୀ
ଅରଣିଲେ ଅନ୍ନ ମନକୁ ଜାଣି
ମରତେ ସମାନ ନଥିବେ କେହୁ
ରାଜପୁର ଶୋଭା ତାଙ୍କର ପାଇଁ
ହେଲା ତେବେ ଯେ
ଜଗନ୍ନାଥ କରନ୍ତୁ ଆଶିଷ ଯେ ।

ରାଜାଙ୍କ ଠାକୁର ଯଦୁମଣି

ରସିକ ଯଦୁମଣି କେବଳ ଉପହାସ ବିଦୂଷକ ନଥିଲେ । ସେ ନିର୍ଭୀକ ସମାଲୋଚକ ମଧ୍ୟ । ବିଭିନ୍ନ ଲେଖାରେ ତାଙ୍କର ପରିହାସ ଛଳରେ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅପ୍ରିୟ ଓ ଅଶୋଭନୀୟ କଥାକୁ ସମାଲୋଚନା କରନ୍ତି ।

ଥରେ ଯଦୁମଣି ଏକ ବିଶେଷ ଖବର ପାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଶୀତ ସକାଳେ ରାଜଭବନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପରିଚାରିକା ପାଖରୁ ସମ୍ବାଦ ନେଲେ ରାଜା ଓ ରାଣୀ ଠାକୁର ପୂଜାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଛନ୍ତି ।

ଯଦୁମଣି ଜାଣି ନଥିଲେ ଯେ ରାଜା ନିଜେ ଅତି ପୂର୍ବରୁ ଉଠି ନିଜ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ଉପାସନା କରନ୍ତି ବୋଲି ।

କୌତୂହଳୀ ହେଲେ ଯଦୁମଣି । ସେଦିନ ଗଜେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରରେ ବିଶେଷ ପୂଜା ଦର୍ଶନରେ ରାଜାଙ୍କର ଯୋଗ କରିବା କଥା ।

ଯଦୁମଣି ପରିକଳ୍ପିତ ସହିତ ଉପାସନା ମଣ୍ଡପକୁ ରାଜାଙ୍କର ପୂଜକ ବେଶ ଦେଖିବାକୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଦେବତା ପୂଜା

ମଠର ଅଗରେ ଠିଆ ହେଲେ ଜଣ । ଦେଖିଲେ ଶୌଭବଜ୍ଜ୍ୱଳ ରତ୍ନମଣିମୟ କାନ୍ତ ଜଡ଼ୁଣ୍ଟିତ ଦେବାଙ୍ଗନା। ସବୁଜ ଶ୍ୱେତ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୀ ସେବକା ଦ୍ୱାରରେ ଆରତି ସଜାଡ଼ୁଛନ୍ତି ।

ଶ୍ୱେତବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ ଓ ଶ୍ୱେତ ଅମ୍ଳାନ ପାଟ ସୂତର ଅଚ୍ଛାଦିତ ନୃପତି ଉପାସନାରେ ନିମଜ୍ଜନାରତ । ଠାକୁର ସବ୍ୟ ସ୍ଥାନ ପାଉଛନ୍ତି । ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ ଧୂପ ବାସ୍ନାରେ ମନ୍ଦିର ମହକୁଛି ।

ଜଣ ସେବକମୀର ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କରି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି କରି କହିଲେ—

ନ ଦେଖିଲ ନେତ୍ର ଏ ରୂପ କୁମର
ବିସ୍ମିତ ସ୍ୱତ ମାନ
କାହିଁ କେଉଁ ରୂପ ଧରୁଛ ଠାକୁର
କାହିଁ ହୋଇଯାଅ ଲୀନ ।
କେଉଁଠାରେ ଗଣ୍ଡୁ କେଉଁଠାରେ ଖଣ୍ଡୁ
କେଉଁଠାରେ ପୃଥ୍ୱୀ ମୁଣ୍ଡ
ଜଗା କାଳିଆରେ ବୋଲନ୍ତି କେତେକ
ପ୍ରଭୁ ! କରୁଣା ବାରିଧି ।
ଖଣ୍ଡିଆ; ମୁଣ୍ଡିଆ କାଲିଆଗଉଡ଼ିଆ
ପଥର କାଠରେ ଥାଅ
ମାଗିଖିଆ ହେଲ ଦ୍ୱାରାଦେଶ ବସି
ରଙ୍କଙ୍କ ସୁଖଦେ ଥାଅ ।

ଏଥ ରସିକତା କରି ଉମିତ ଗାଇ ଶୁଣାଉଥିଲେ । ରାଜା ମନେ ମନେ ଅରକ୍ତ ହୋଇ ପୂଜା ଶେଷ କରି ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । କହିଲେ—

ଯଦୁମଣି ତୁମେ ସବୁଠାରେ ଏପରି ରସିକତା କରିବା ଭଲ ନୁହେଁ ?

ଯଦୁମଣି ନୀରବ ହୋଇଗଲେ । ରାଣୀ ତାଙ୍କର ପୂଜାଖଣ୍ଡଣୀ ବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଆସି ଯଦୁଙ୍କୁ ଓ ରାଜାଙ୍କୁ ବସାଇ ଦେଇ ଜଳଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ ।

ଯଦୁମଣି ଜାଣିଲେ ରାଜା ଟିକେ ଅରକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ରାଣୀଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ କହିଲେ—

ଅନ୍ତର ତୁମେ ଅନ୍ତ ନାହିଁ
ଅକ୍ଷରକ୍ଷରେ ଯାଉ ଦେହି…।

—ତୁମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖ ହେଲେ ଅଧମ ଉପରେ । ହେଲେ ସତ କଥା ଆଜ୍ଞା, ଏ ଜାଡ଼ଖିଆ ଠାକୁରର ଲାଜ ଲାଜ ନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ଆଣ୍ଡୁଆ-ଚୁଡ଼ିଆ-ଖାଇଆଳ । ଲବଣି ହେଉ ଲଡ଼ୁ ବାଡେ ଯୋଗାଏ…

—ଯଦୁମଣି ! ତୁମେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କରୁଛ ?

ହସିଲେ ରାଜା ।

କହିଲେ ମୋ ଚଉଦ ପୁରୁଷର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଖାଙ୍କୁ କମିତ ଦେଖି ଆସିଛନ୍ତି ? ସାଙ୍ଗ ପୁଷ୍ପବାଟରେ ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି—କଉଠି ମାଉସିଟିଏ ତ କଉଠି ମାଉଛଆଟିଏ··· ।

ରାଣୀ ଓ ରଜା ହସି ଉଠିଲେ ।

ରାଣୀ କହିଲେ—

—ସତରେ ପଣ୍ଡିତେ ଭମ କଥାରେ କିଛି ଗୋଟାଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଆନନ୍ଦରେ ଶକ୍ତି ରହିଛି । ଥାଉ ହଉ—ଚଣ୍ଡୀ ମଣ୍ଡପ ଚଳେ ବେଳ ହେଲାଣି ।

ରଜା ଉଠିଲେ । କବି ମଧ୍ୟ ବିଦାୟ ନେଲେ ।

—●—

ରାଜା ପୂଜା ପାଏ ଆପଣା ଦେଶେ

ଯଦୁମଣି ଥରେ ରଣପୁର ରାଜ ଦରବାରକୁ ବୁଲିଯାଇ ଥିଲେ । ସେଠିକାର ପଣ୍ଡିତ ସଭାରେ ତାଙ୍କୁ ସନମାନ କରି ବସାଇଲେ । ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ପାଇ ବହୁତ ସନମାନ କରି ନସ୍ୟାପତ୍ରର ଖବର ବୁଝିଲେ ।

ସେଠାକାର ପଣ୍ଡିତ କହିଲେ—

—ରାଜସଭାରେ ବଡ଼ କିଏ ?

ଯଦୁମଣି ହସିଦେଇ କହିଲେ—

—ଆମ୍ଭେ ବଡ଼ ।

ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ସ୍ତମ୍ଭିଲେ । ଏତେ ବଡ଼ ରାଜ ଦରବାରରେ ସାମାନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଟାଏ ନିଜକୁ ବଡ଼ କହିବା କମ୍ କଥା ନୁହେଁ ।

ଯଦୁମଣି ନିର୍ଭୀକ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ —

ରାଜା ବଡ଼ ଅଟେ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ
କବି ପୂଜା ପାଏ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ।

ଆମେ ବଡ଼ ଅର୍ଥ ମୋର ଏ ଦେହଟାକୁ ମୁଁ କହୁନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତ କବି ଜ୍ଞାନ ସବୁଠାରେ ବଡ଼ । ଏହାଛଡ଼ା ଆଂମ୍ଭ ଦେବ ଗତ ପଢଥି । ପଢଥି ସ୍ୱୟଂ ନାରାୟଣ ସଦୃଶ ··

କବିଙ୍କର ଏପରି ଯୁକ୍ତିରେ ସମସ୍ତେ ଖୁସି ହେଲେ ରାଜା ମଧ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ଯଦୁମଣିର ରହିବାର ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି-ଦେଲେ ।

ରଣପୁର ରାଜା ପରଶତନ କବିଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱଜନବର୍ଗରେ ଆଳାପ ଆଲୋଚନା କରି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—

—କବିବର । ତୁମେ ମହାରଥୀଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଯେବେ ଜାଣିପାର ତେବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

କବି ଛନ୍ଦ କାବ୍ୟରେ କହିଲେ—

ଦୁଆର ହେବନ୍ତ ଜନକୁ ଧରଣ
ବନ ସହୁଥିଲ ଉଳନ ।
ଦେଖିଲେ ବାଳକ ନଗର ବୈଳନ
ଛନ୍ଦିବ ମନରେ ଶୂଳନ ॥
ମହିମା ନାନାଥ ହେବେ ତପ କରନ୍ତୁ ।
ଉଳନ ଉଳଗି ହୋଇଣ ବାଳନ
ବାଳରେ ବାଳବା ପାଉନ୍ତୁ ॥

ରାଜା ଏବାର ସାରମର୍ମ ବୁଝି ହେବେ ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚ୍ଛିଣ ତାର ଉତ୍ତର ଶୁଣିବ ଶାର ପ୍ରଶଂସା କରି ଆଶୀର୍ବାଦିତ ଉପହାରରେ ପ୍ରଦାନ କରିଲେ ।

ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ

ରଣପୁରରେ ଉତ୍ସବ ଭିତରେ ଥରେ ଯଦୁମଣି ରାଜ ଦର-ବାରରେ ନଜର କହୁ ଆପତ୍ତି କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲେ । ରାଜା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ସୁଖ ଶୁଣିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ।

ଯଦୁମଣି ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲେ—

ମହିମା—?

ରାଜା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ଯଦୁମଣି ଭାବିଲେ ହୁଏତ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଥିବାରୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେନ । କବି ଆଉ ଦୁଇଥର ଡାକି ଉତ୍ତର ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

କବି ଅଭକ୍ତ ହୋଇ ଅପମାନିତ ହେଲେ । ସେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ କହିଲେ···

—ନବ ଦୁର୍ଗା ? ଇଷ୍ଟ ଦେବତା ଆଚରଣ ?

କବି ଏତକ କହି ସଭାରୁ ଉଠିଗଲେ ।

ରାଜାଙ୍କୁ ବହୁତ ଅପମାନ ହେଲା । ସେ ଦରବାରରୁ ଉଠି ଉଆସକୁ ଯାଇ କବିଙ୍କ ଅପମାନ କଥାକୁ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଶକ୍ରଦେବ ସଭାକୁ ପଦ୍ମମଣିଙ୍କୁ ଡକାଇ ସେହି ଦିନର ଅପମାନର ଅର୍ଥ ପଚାରିଲେ ।

ପଦ୍ମମଣି ଦୁଃଖାନ୍ତକରଣରେ କହିଲେ—

ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବାକୁ ଚିନ୍ତା କଲି । ମତେ ନଗଣ୍ୟ ଭାବି ଦୃଷ୍ଟିଲେନି କି ଉତ୍ତର ଦେଲେନି । ଜଣେ ନାରୀଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦାରୁଣ ଅପମାନ । ତେଣୁ ମୁଁ ପ୍ରତିଶୋଧ-ମୂଳକ ସ୍ୱରରେ କହିଲି—

—ନବଦୁର୍ଗା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବତା ସହ ଆଚରଣ ?

ରାଜା ସଭାରେ କହିଲେ—

—ତୁମେ ଗୋଟିଏ ରାଜପରିବାର ବଧୂ ନ । ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ଦରବାରରେ ନୃପତିଙ୍କୁ ଏପରି ଅପମାନିତ କରିବାର ପରିଣାମ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି ।

ହସିଲେ ପଦ୍ମମଣି ।

—କହିଲେ ସଭାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ମୋ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ କରି ବୁଝାନ୍ତୁ । ମୁଁ ଖରାପ କହିଥିଲେ ଦଣ୍ଡ ଦେବେ ।

ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ କଥାର ଅର୍ଥ ବୁଝି ନପାରି ପଦ୍ମମଣିଙ୍କୁ ନିଜ ମୁଖରେ ଅର୍ଥ କହିବାକୁ ଆଦେଶ କଲେ ।

କବି କହିଲେ—

ତେବେ ଶୁଣନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ । ଏଠି ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ହେଲେ ବାଉଳ ଠାକୁରାଣୀ । ତାଙ୍କର ଯେପରି ଉଗ୍ରରୂପ ଭୋଗ ଅର୍ପଣ ପୂଜା ସେହିପରି ।

ଦେଖ ଯେପରି ଏଥରବେଳେ ପରବ ରହିଯାଅନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଆଚରଣ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ।

ଏକଥାରେ ରାଜାଙ୍କର ରାଗ ଗାଣ୍ଠି ଫିଟିଗଲା । ସେ ସନ୍ତୋଷ ହୋଇ ଉଠି ପଚାରିଲେ—

—ଯଥାର୍ଥ କହେ । ତୁମେ ଜଣଙ୍କ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟବାଦୀ ପଦୁପଦା ଶୁଣି ବହୁତ ଖୁସି ହେଲି ।

ପରେ ଦରବାରରୁ ବିଦା ହୋଇ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ।

ମୁଆଁ ଖାଇବାକୁ କବିଙ୍କର ଇଚ୍ଛା

ରାଜତନ୍ତ୍ରର କଠୋର ଶାସନ ବେଳରେ ଛୋଟବଡ଼ ବହୁ ରାଜା ଜମିଦାର ଖଣ୍ଡେ ଧେଣ୍ଡେ ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ କରି ବସିଥିଲେ। ଯଦୁମଣି ସେତେବେଳେ ନିକଟ ସ୍ଥଳରେ ସ୍ଥିତ ରାଜ୍ୟକୁ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ସୁନାମଧନ୍ୟ ହୋଇ ପାରୁଥିଲେ। ସବୁ ଶେଷରେ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଓ ଅନ୍ନଦାତା ନୟାଗଡ଼ରେ ଯଶକୀର୍ତ୍ତିକୁ ସେ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ-ଥିଲେ । ନୟାଗଡ଼ର ରଜା ଏଇଥି ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ପାଉଥିଲେ କବିଙ୍କୁ ।

ରାଜାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ଅଭିଷେକ ଓ ପର୍ବ ପର୍ବାଣୀରେ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ଆଗ ଡାକରା ପଡ଼େ । ଯଦୁମଣି ଉପସ୍ଥିତ ନହେଲେ ଯେମିତି ସବୁ ନୀରସ ହୋଇଯାଏ ।

ସେଦିନ ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତି । ମୁଆଁ ଖିଆ ପର୍ବ । କବି ଦେଖିଲେ ମନ୍ଦିରଠାରୁ ରାଜଭବନ ଯାଏ ପିଲାଏ ମୁଆଁ ଖାଉଛନ୍ତି କବିଙ୍କ ଲାଳସା ହେଲା ।

କବି ରାଜଭବନକୁ ଗଲେ । ରାଜାଙ୍କ ସହିତ କଥା ହେଇ କଥା ଛଳରେ କହିଲେ···

ବଡ଼ ଲୋକେ ପିଲା ଖରଚ ଖାଇନ୍ତି
ଗରିବକୁ ସବୁ ମନା

ଏ ମୁଆଁ ଖିଆ ହେବେ ଆଜ ଘରେ ନାହିଁ

ମୁଠାଏ ହେଲେ ବି ଦାନା,

ମନସ୍ଥା ମାନୁଛ ଶାସନ ମୋହର

ମନସା ନଅର ଚାଷି

ପିଲଙ୍କ ପିଲାଏ ଖୁଣ୍ଟି ବସିଥିବେ

ହୃଦ ଉପାଳକୁ ପୃଷ୍ଠି ।

ଭଟ ଆବୃତ୍ତି କରନ୍ତେ—

ନ ଖାଇଲ ସହ । ମନସା ସ୍ୱପ୍ନ ଗ୍ରାମେ ଜନ୍ମରୁ ଆରମ୍ଭ ହେ ଭଗବ ରକ୍ଷା···। ମୁଆଁ ଖିଆ ମହା ଧନବନ୍ତୁ । ମନ ଓ ହବେକ ମଧ୍ୟରେ ଚାଲିଛି ସଂଗ୍ରାମ । ନାହିଁ ଶାନ୍ତି । ଶାରନ୍ତ··· ପରମା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରକ୍ଷାକର ମତେ । କନ୍ତୁ ନାସ୍ତପ୍ରଣ···ର୍ଣ ହେଲେ ଆଦେଶ···ପ୍ରକୃଷ୍ଟା କରିବେ ନ ଭକ୍ତ ଇଚ୍ଛାପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ରାଜା ଓ ରାଣୀ ହସି ଉଠିଲେ । କହିଲେ—

ଯାଅ ଭଟ ନର୍ଦ୍ଦସ୍ୱରେ ଫେରୁ । ଅବଲମ୍ବେ ତୁମ ଘର ମୁଆଁ ଖାଇବେ ସୁସ୍ୱାଦୁ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଏକାଦଶ ଆମ୍ଭେ ଉତ୍ତରାଇ ଦେବୁ ।

ପଦ୍ମମଣି ନାଟକୀୟ ଭଙ୍ଗୀରେ ଅଭିବାଦନ କରି କହିଲେ ନୃପତିଙ୍କ ଜୟ ହେଉ । ରାଣୀଙ୍କର ଜନ୍ମ ଚିରନ୍ତନ ହେଉ ।

ଶାନ୍ତି ଭବକୁ ଭବର
ସର୍ବସ୍ୱ ଶାନ୍ତି ପାବୁ ।
ଶାନ୍ତି ନରେଶ ପାବୁ
ନୃପାଙ୍ଗନା ସଙ୍ଗ ଶ୍ୟାନ୍ତି ଭବକୁ ?

●

କବିଙ୍କର ଚଉପଦ ରଚନା

ମହା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ରଣପୁରାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଶତ୍ରୁ ସଂହାରଣ-ଦାକ୍ଷ ଶାସକ ଥିଲେ । ତେଜସ୍ୱୀ ସୁଶାସକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ବହୁତ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଠୁଳ କରିଥିଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜଗ୍ମ କରି । ଏଣୁ କରି ଖୁବ୍ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଓ ଦେଖଲୁଆ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ସେ ଖାତିର କରୁ ନ ଥିଲେ ।

କବି ପଦ୍ମମଣି ଥରେ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇ, ରଣପୁରା ରାଜ ଦରବାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ନିଜର ପରିଚୟ ସେ ଦେଲେ ।

ଦୁଃଖର କଥା ଗୁଣ ଉଦ୍ଭୁଷକ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ କେହି ଖାତିର କଲେ ନାହିଁ । ବସିବାକୁ କହିଲେନି କି ରହିବାକୁ ମଧ୍ୟ କହିଲେ ନାହିଁ ।

ଭଦ୍ରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଘୋର ଅପମାନ ହେଲା । ଅଧିକ ଅପମାନ ହେଲା ନୟାଗଡ଼ର ରାଜ୍ୟକୁ ।

ସେହି ଯଦୁମଣି ଜଣେ ଗ୍ରାମ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସହିତ ମଧୁର ବ୍ୟବହାରରେ ସନ୍ତୋଷ କରାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଘରେ ଯାଇ ରାତ୍ରିଯାପନ କଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ଦଶପଲ୍ଲାରେ ବହୁ ଅର୍ଥ ବିନିଯୋଗ ହୋଇ ନବନିର୍ମିତ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ତୋଳା ହୋଇ ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଉଥାଏ ।

ଘରଣନ ରାଜା ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସଦଳବଳେ ସେହି ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେବାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥାଏ । ଯଦୁମଣି ଏହା ଶୁଣି ସେହି ଉତ୍ସବ ଦେଖିବା ମନସ୍ଥ କଲେ ଓ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ସମ୍ଭାର ବନାନୀ ଭିତରେ ଅପୂର୍ବ ଚାରୁ-କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିର ଦେଖି ଭୁଲି ଦେଖୁଥିଲେ ସବୁ । ବହୁ ଲୋକ ତାଙ୍କ ପରିଚୟ ପାଇ ସମ୍ମାନ ଜଣାଉଥିଲେ । ନବ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଦେଖିଲେ ରାଜା ଗଜପତି ଯାଉଛନ୍ତି ପୂଜନ

ମାନେ ଅଭିଷେକ ପ୍ରସ୍ତୁତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ସ୍ଥାନଟି ଜନଗହଳ ଓ ମୁଖରିତ ହୋଇଉଠିଛି । କବି ଠିଆହୋଇ ଗାଇଲେ—

—ବୃନ୍ଦାବନେ ଜଗନ୍ନାଥ ହେବା ଗୋସାଇଁ
ରଥ ବୋଲି ଇନ୍ଦ୍ର ହେବ ଶଗଡ଼େ ବସାଇ ।
ବେଶ ବୋଲି ପାଦ୍ୟ ଦେବ ବଢ଼ିଆ ମୁଆଁ
ଧୂପ ବୋଲି ମାଉ ଦେବେ ଜଳା ଚୁଲା ଧୂଆଁ ।

ପଦୁମଣିଙ୍କର ଏଇ ସ୍ତୁତି ଆବୃତ୍ତି ରାଜା ଶୁଣିଲେ । ସେ କଥାର ମର୍ମ ବୁଝି ଲଜ୍ଜିତ ଓ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । କବିଙ୍କୁ ଡ଼ାକି କହିଲେ—

କାଲି ମୁଁ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲି । ତୁମ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ବଡ଼େଇ ଯଦି ସେତେବେଳେ ଅବହେଳିତ ହୋଇଛି । ଆଗାମୀ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ତୁମ ରହିବା ଓ ଖାଇବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବ । ସେତେବେଳେ ରହିବ ଅସୁବିଧା କିଛି ହେବନାହିଁ । ରାଜା ଏହା କହି ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପଦୁମଣିଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଲେ । ପଦୁମଣି ଟିକେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲେ । ରାଜା ଆଦେଶରେ ମନ୍ଦିରରୁ ଫେରିବା ମାତ୍ରେ କର୍ମଚାରୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ସମାଦର କରି ନେଇଗଲେ ରାଜଭବନକୁ ।

ଏଣେ ରାଜଭବନ ଶୋଭା ଦେଖି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ନିଜର ଘରର ଦାସ ରାଜା ତଥା ପରିବାର ଲୋକଙ୍କୁ ସେ ଆପ୍ୟାୟିତ କରି ନେଲେ । ଷଡ଼ଋତୁଠାରୁ ସବୁକୁ ଆସି ବହୁତର୍କ ଯୁକ୍ତିର ସମାଧାନ କରାଇ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସୁନାମ ଫେରାଇଲେ । ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଦିନର

ଅପମାନ କଥାକୁ ସେ ଭୁଲିପାରି ନଥିଲେ । ସେ କପଟ ରାଜାଙ୍କୁ ଅପମାନ କରିବେ ବୋଲି ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ । ରାଜା ବୀରେନ୍ଦ୍ରଦେବ ବେଇତନ ସବେ ଶାନ୍ତ ଓ ସ୍ଥିର ଅବସ୍ଥାରେ ଦରବାରରେ ଅଛନ୍ତି । କବି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ସୁବର୍ଣ୍ଣକୁ ଦିବାର ଆଦେଶ ଦେଲେ ।

ରାଜା ହସିଦେଇ କହିଲେ

—କବି ଦୁଃଖ , ଜୀବନ ର ନସ୍ୟାତେଷ୍ଟଧୃଷ୍ଟଙ୍କୁ କହିବାର ପ୍ରଥମ ଦିନ ତୁମେ ଅବହେଳିତ ହେଇଥିଲ ବୋଲି । ଏଠାରେ ସମସ୍ତେ ତୁମର ପ୍ରଶଂସା କରୁଛନ୍ତି । ମନ୍ତ୍ରୀ ତ ସବୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଖୁସି ସହଜରେ ତୁମେ ଏଭଳି ଅପୂର୍ବ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଅଦୃଷ୍ଟ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଏକ ହଜାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଦେଇ ସମ୍ମାନିତ କରୁଅଛୁ ।

ରାଜା ଏହା କହି ଭଣ୍ଡାରିକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏକ ଥଳିରେ ମୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ିକ ଆସି କବିଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା ।

ରାଜା ଆହୁରି କହିଲେ—

ଶୁଣ କବି ଆଉ ଏକ ଘୋଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଦାନ କରୁଛୁ ତୁମେ ତାର ଉପରେ ବସି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବ । ଆଉ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ତୁମର ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷା ଲାଗି କହୁ ତଳପଟ ଅଳ୍ପ ନାମରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ଦେଇଯିବ । ତାହା ତୁମର ଜୀବତାପିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ସ୍ମାରକୀ ହେଇ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଏଠାରେ ରହିବ ।

କବି ଟଙ୍କାଥଳି ଓ ଘୋଡ଼ାଟିଏ ପାଇ ଖୁସି ହେଇ କହିଲେ— ସାମାନ୍ୟ କଥା ମାତ୍ର ଏଏ । ତାଙ୍କ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମ ଭେଟି ଦର- ବାରରେ ତଳପଟ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବ ।

ହାତ ଫେରିଲେ । ରାଜାଙ୍କୁ ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇବ ନେବେ ବୋଲି ମନ କରି ବଣରୁ ପୁଣିଏ ଛାଳ ଫଳ ତୋଳି ତାକୁ ପୁରସ୍କୃତ ସମୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବା ସୁଖଜଣ ଅଗ୍ନିସ୍ତ ଚଉପଡ ଗଢ଼ିଲେ । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଝୁଡ଼ିରେ ବୋଝେଇ କଲେ ଓ ଘରେ ମଠା ସ୍ୱବରଟିଏ ଯତ୍ନରେ ଢାଙ୍କି ରଖି ନିଜର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇ ନେଲେ । ଦରବାର ଲାଗିବାର ପ୍ରଥମରେ ଯେଉ ଝୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ମୁଣ୍ଡାଇ କରିବାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଇ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଝୁଡ଼ିକୁ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ମୁଣ୍ଡରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତଳେ ରଖିଲେ ।

ରାଜା ଓ ସଭାସଦ ବିସ୍ମିତ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଇ ଚାହିଁଲେ ।

—ଏତେ ମହାପାତ୍ରେ ଏତେ ବଡ଼ ଝୁଡ଼ିରେ କ'ଣ-ଆଣିଛ ।

ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ଯଦୁମଣି କହିଲେ

—ଆଜ୍ଞା ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ସଖାଳୁ ଲାଗିଛି···ଶ୍ରୀମୁଖଙ୍କ ଆଦେଶ ଯେତେବେଳେ ନ ପାଳିବ କିପରି । ସବୁ ଆଜ୍ଞା ବଲ୍‌ଭୁଲ୍ ତିଳକ ଚଉପଡ । ମୁଁ ନିଜେ ରଚନା କରିଛି ।

ତନ୍ଦ୍ରଦୋଣ ଅଗ୍ନିଷ୍ଟାମା
ଶାଳ ଫଳ ସମାଯୁକ୍ତ
ନାରିକେଳ ଶିଖଭଞ୍ଜା
ବହୁ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରକତମ ।

ସଗୁଣାନ ଭକ୍ତଯୁକ୍ତା
କାଳେନ ଶୁଦ୍ଧ ଭବନ୍ତୁ

ପଦ୍ମମଣି ବୃତ୍ୟା ଭକ୍ତ
ତସ୍ମ ତନ୍ତୁପଣ ତଥା ।

ଅର୍ଥାତ୍ କବି କହିଲେ ସ୍ୱର୍ଣକୋଣଯୁକ୍ତ ତନ୍ତ୍ରସବ ଖାଳପଞ୍ଚ ଓ ନଡ଼ିଆ ପିଣ୍ଡ ଦେଇ ସ୍ୱହସ୍ତକାର ଗଢ଼ିଲ ଆପଣଙ୍କ ଗୁଣଗର ଭକ୍ତଶ୍ରୁତ ପଦ୍ମମଣିର ସ୍ମୃତି ସବୁଦିନ ପାଇଁ । ଏହା କହି ମଠା ସ୍ୱବନ୍ଧ କରିଦେଲେ । ସଭାସଦ ଲୋକେ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ ।

ରାଜା ଅପମାନିତ ହେଲେ । ତନ୍ତୁପଣର ଅର୍ଥ କେବେ ଏପରି ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି ? ପ୍ରଥମେ ରାଗିଗଲେ ପରେ ହସିଲେ । କାରଣ ହାସ୍ୟରସ ପରିବେଷଣ ନିପୁଣ ପଦ୍ମମଣି ଏଇଟା ତାଙ୍କର ଠକାମି ଠିକ୍ କରି ଦେଇନାହିଁ ।

ରାଜା କହିଲେ—

—ପଦ୍ମମଣି, ତୁମେ କଣ ବୋଲି ପଦ୍ୟ ରଚନା କରିବାକୁ ମୁଁ କହିଥିଲି । ତୁମେ ହାସ୍ୟରସର ପାହାଡ଼ ଆଣିଛ ଶ୍ଳୀଳ ପଦରେ ବର୍ଣ୍ଣନ କର ? ଅନ୍ୟକୁ କେଉଁ ଠକାଇ ଦେଲ । ବୁଝିଲି ତୁମର ପ୍ରଥମଦିନ ଅବହେଳାର ପ୍ରତିଶୋଧ ଏ । ଠିକ୍ ଅଛି । ତୁମର ଏଇ ହାସ୍ୟ ରସର ଉପହାର ଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଫଳକ ମୁଁ ଦେଉଛି । ସବୁଦିନ ପାଇଁ ତୁମର ଏମିତି ଉପହାସରେ ପଦ୍ମମଣି ତନ୍ତୁପଣ ହୋଇ ରହିଯିବ ?

ଯଦୁମଣି ସମସ୍ତ ଦେଖି ଫେରିଲେ । ଶରବନ ନାମାଙ୍କିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଫଳକଟିଏ ପାଇବା ପରେ ସହରେ ସୁନ୍ଦର ଚଳ୍ପତି ଭଳ ରାଜାଙ୍କୁ ଭେଟି ଦେଇ ସ୍ୱଦେଶକୁ ସସମ୍ମାନେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ।

●

ଯଦୁମଣିଙ୍କ ଶୀତ କମଳ

ଜଣ ଯଦୁମଣି ପରଦୁଃଖ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦେଖୁ ଦୁଇଷ୍ଣ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ଭିକ୍ଷା ମାଗିଲେ ସେ ଖୁସି ହୋଇ ନିଜର ମୂଲ୍ୟବାନ ପଦାର୍ଥମାନ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଥରେ ଘୋର ଶୀତ ପଡ଼ିଥାଏ ମାଘ ମାସରେ । ଗ୍ରାମର ଗରିବଶ୍ରେଣୀ ଲୋକ ଶୀତରେ ଥରୁଥାନ୍ତି । ଏହା ଦ୍ରାପ୍ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୀତ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଦରକାର ଯାହା ଥିଲ ଓ ଧନ ପଇସା ନେଇ ବଜାରରୁ ଶୀତ ଲୁଗା କିଣି ବାଣ୍ଟିଦେଲେ, ଶେଷକୁ ଏପରି ହେଲା ଯେ ସେ ନିଜ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଶୀତରେ ଥରି ଥରି ଧାନ ଦେଁସ ବୋଢ଼ାଇ ହେଲେ । ଯଦୁମଣିଙ୍କ ଉପରେ ଅପଥ୍ୟ ଖସରେ ବୁଢ଼ଣୀ ଗାଳି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଭକ୍ତ କଣ କହନ୍ତେ । ନିଜର ସୁଖକୁ ଭୁଲିଲେ ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ମୋଚନ କରିବେ କିପରି ।

ସେଦିନ ମହନ୍ତା ତାଙ୍କର ଭଲ ନଥାଏ । ସେ ରାଜସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ । ବାଟରେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଗଲା ।

ରାଜସଭାରେ ପହଞ୍ଚି ବସିବା ମାତ୍ରେ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ପୁଚ୍ଛି କହିଲେ—

—ତମ ଭାଗ୍ୟରେ କଣ ଆଜି ବିଳମ୍ବରେ ଓ ମନଦୁଃଖରେ ଆସିଛନ୍ତି ଦେଖୁଛି । କଥା କଣ ।

ଭକ୍ତ କହିଲେ—

ପ୍ରସୂତ ଭୁଞ୍ଜଇ ପ୍ରସୂତ ଦୁଃଖ
ବାଞ୍ଝା ନ ଜାଣଇ ଗର୍ଭର ଖେଦ ।
ଶୀତରେ ଭାତର ନଗର ଲୋକ
ଜନ ଦୁଃଖ ଆଉ ଅସନ୍ତ ଶୋଷ ।
ଯାହାଥିଲା ଦେଇ ସଭିଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟି
ଥିଲି ଏ ଦୁଃଖନ୍ତ ଶୀତରେ ବାଣ୍ଟି ।
ବୁଢ଼ଣୀ ବୋଉଣୀ ମନ୍ଦୁଆ ଓରା
ଶାଳ ବଲ୍କଳ ଶ୍ରାବଣ ଧାର ।

ରାଜା ହସି ହସି କହିଲେ—

—ସେବେ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇବାକୁ ସାହାସ ପାଉନାହାନ୍ତି । ତୁମକୁ ଡକୁଛନ୍ତି । ଏବେ ନଗର ଭୁଲ ଗଣ୍ଠବଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହାସ୍ତିର ତୁମକୁ ଦେଲ । ଏହାଛଡ଼ା ତୁମର ସେ ବନ୍ଧ ଉପର ଉଣ୍ଡ ବଣ ତୁଳାଉ ଷୋଡ଼ଶୀ ତୁମ ଗୃହିଣୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପହଞ୍ଚିବ ।

କବି ଯଦୁମଣିଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ପ୍ରୀତି

କବି ଯଦୁମଣିଙ୍କର ବନ୍ଧୁପ୍ରୀତିର ତୁଳନା ନଥିଲା । ଦୂର ଦୂରାନ୍ତ ଠାରୁ ନିକଟ ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ ଧନୀ ମାନୀ ରାଜା ମହାରାଜା ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ କବିଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥିଲେ ।

ବନ ବଇଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ଥରେ ଗୋଟିଏ ଜମିଦାର ଘରକୁ ଭୋଜନ ଲାଗି କବିଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ହେଲା ।

କବି ସେଠାରେ ଯଥା ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଜମିଦାର ଓ କବି ଭୋଜନରେ ବସିଲେ । ତରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଆସିଲେ ପରିବେଷଣରେ ।

ହରଡ଼ ଡାଲି ଭଜଣା ଓ ପାଣି ପୋଟଳା । ମାଛ ଝୋଳ ଆଉଁଷିଆ ଭାତ ।

ଭକ୍ତ କହିଲେ—

—ଆହା ଚମତ୍କାର ଗୃହିଣୀ ହାତ
ହରଡ଼ ଶୁଙ୍ଗରେ ଜଳ ସ୍ରାପତ
ମୂଢ଼ ମୁଣ୍ଡ ହୁଏ ହରଡ଼ ଯାଇ
ଗୁଣ୍ଡ ଗୁଣ୍ଡ ଖାଲି ଚୂଲରେ ହୋଇ ।
ଝୋଳରେ କେସଣ୍ଡି ମାଛର ଭଆଁ
ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଲାଗିବ ଜଆଁ
ଭରଣୀ ଘରଣୀ ହେଲେ ଯା ଆଶି
ଅପୂର୍ବ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଅପୂର୍ବ ରାଶି ।

ଭକ୍ତଙ୍କ କଥାରେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଧର୍ମାଲୋଚନାରେ ଆନନ୍ଦ ହେଲେ ମଧ୍ୟ । ଭକ୍ତଙ୍କୁ ଅଟକାଇ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସର୍ବ ଭୋଜନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସୁଷ୍ଠୁ ରୂପେ କରୁଥିଲେ ।

ବନ୍ଧୁ ପ୍ରୀତି ଭକ୍ତ ବନ୍ଧୁ ଆଲୋଚନା କରି ସମସ୍ତ ପରିବାରଟିକୁ ଆନନ୍ଦ ମୁଖର କରିଥିଲେ ।

●

ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ରାଜା ଓ ପଦ୍ମମଣି

ଗୁଣୀଜନର ପ୍ରକାଶ ଥିଲେ ନୟାଗଡ଼ର ରାଜା । ସେ ଦୁଃଖି ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପୁଣ୍ୟର ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ପଦ୍ମମଣିଙ୍କ ଜୀବନଯାତ୍ରା ପଥରେ ନୟାଗଡ଼ ରାଜା ଉଚ୍ଚଃସ୍ରୋତ ସ୍ୱରରେ ସ୍ମରଣୀୟ । ତାଙ୍କର ଦାନ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରେରଣା ଜନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚ ଆସନକୁ ନେଇଯାଉଥିଲା ।

ପଦ୍ମମଣି ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ଗମନ କରିପାରୁଥିଲେ । ବନବିହାର ବନ୍ଧୁସଙ୍ଗ ଆଉ ରାଜ୍ୟ ଭ୍ରମଣ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ରାଜା ବୃଦ୍ଧ ଥିଲେ ଧନଙ୍କର ମନରେ ରାଜ୍ୟର ଗୌରବ ।

ଥରେ ପଦ୍ମମଣି ମନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ବନପଥରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଜ୍ୟକୁ ଘୋଡ଼ାରେ ଚାଲି ଯାଉଥାନ୍ତି । ସେ ଭାବ ପ୍ରବଣତାରେ ନଦୀର ଗିରିପଥ ଜଙ୍ଗଲରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ଚେତନା ଉଦ୍ରେକ ହେଲା ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । କାରଣ ସେହି ମହାବନ ବାଘ ସେ ବଣରେ ରହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଏଣେତେଣେ ବୁଲିଲେ ଅଳ୍ପସମୟ ପରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଯିବ । କେହି ଶବର ଧନୁଶର ଧରି ଆସୁଥିଲେ ତାକୁ ସାଥି ଧରିନେବେ ବୋଲି ଲୁଣ୍ଠନକାରୀଙ୍କୁ ଭାବିଲେ ।

ଏମିତି ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ବେଳେ ଅଦୂରରୁ ଘୋଡ଼ାର ଟାପୁର ଶବ୍ଦ ଭାସି ଆସିଲା ।

ପଦ୍ମମଣି ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଲାଗି ଏକ ଭରସା ପାଇଲେ । ଅପେକ୍ଷା କଲେ ଶବ୍ଦ ଆସୁଥିବା ଦିଗକୁ । କ୍ରମେ ଘୋଡ଼ାର ଗତି ନିକଟରୁ ନିକଟତର ହେଲା ।

ଯୋଗକୁ ରଣପୁର ରାଜା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଭ୍ରମରବର ରାୟ ସବାର ହୋଇ ସେହି ଦିଗରୁ ଆସୁଥିଲେ ।

ରଣପୁର ରାଜା ଖୁବ୍ ବିଳାସୀ ଓ ସୌଖିନ ଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଶିକାର କରିବାକୁ ବନପଥରେ ବୁଲି ବୁଲି ଫେରୁଥାନ୍ତି ।

ରାଜା ନିକଟ ହେଲେ । ପଦ୍ମମଣିକୁ ଚିହ୍ନି ପାରି ଘୋଡ଼ା ଠିଆକଲେ ।

ପଦ୍ମମଣି ମହାପାତ୍ରେ ତୁମେ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ହସ୍ତରେ ଏତେ-ବେଳେ ଗଭୀର ଅରଣ୍ୟରେ ଯେ କଥା କ’ଣ ?

—ରାଜ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇଲେ—

ନୀଳମାଧବ ନିଳୟ ଧାମ
ଧାମ କ୍ଷେତ୍ରୀୟ କୁଳ କମଳାଙ୍କ
କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍କ କୃଷ୍ଣଶରଣ
ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଭ୍ରମରବର ରାୟ

ସବବ୍ରଜ ଧାମତମ୍ୟ ରମା ହୃଦକ
ଡାଟଭ ଶଙ୍କା ଅଙ୍କୁସଏ
ପାଦୁକା ଭନୀବନ୍ତ ତନ ସୋଡ଼ଭ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପାଦୁକା ଦେବଯୋଗ୍ୟ । ତୁଳୀ ଦୁଇଟି ଖଡ଼ମ ପର । ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ହୃଦତାଟଭ ପନ୍ନ ଶୋଭା ପାଉଛି । ଅଦ୍ଭୁତ ଭଣ୍ଟଲେ !

—ଭୂଷଣ ପ୍ରଶସ୍ତି ଭନ୍ତ ନାସ୍ତି ଗସ୍ତି ଧବଅଙ୍ଗ ଅବଙ୍ଗ ଲୁନକଭୂଳଣ ଘଭ ଘଳବନ୍ତ ପବାଭ ପଅଚନ୍ତୁସଞା ।

—ହେ ଏମନ୍ତ ମହାତ୍ମା, ଆମ୍ଭେ ବନ ଭ୍ରମଣରେ ଆସି ପ୍ରଥବଣା ଦେଉଛୁ । ଅପଣଙ୍କ ବୋଡ଼ା ଟାପୁ ଶୁଣି ଅପେକ୍ଷା କରୁଛୁ । ରାଜା ସନ୍ତୋଷ ହେଇ ପାରିଷଦଙ୍କୁ କହିଲେ ହାଓ ଉପରେ ବସାଇ ଭଦଙ୍କୁ ନେଇଯିବ ଆମ ରାଜଧାନୀକୁ । କାଲି ନସ୍ତ୍ୟାଗଡ଼କୁ ଫେରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ।

ଭଢ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲେ । ମନଖୁସିରେ ରଣପୁର ରାଜା ହାଓରେ ବସି ଦୁର ଝରଣା ନଭଟରେ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ରାଜଧାନୀରେ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମ କଲେ ।

ବନ ବିହାର ଛଳରେ ହାସ୍ୟରସ ପ୍ରେମୀ ସଦ୍ମଣି ମିଳ-ସିବାରୁ ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ ପାରିଷଦବର୍ଗ । ପରଦିନ ରାଜା ଉପାହାରାଦି ପ୍ରଦାନ କରି ଜନପଥରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେଇଥିଲେ ।

—*—

ଆନନ୍ଦ ମହାଯଜ୍ଞ

ରସିକ ଶିରୋମଣି ପଦ୍ମମଣି ପ୍ରତିବର୍ଷ ଗୋଟିଏ କରି ନୂଆ ଉତ୍ସବ କରି ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଓ ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଘର ପାଖରେ ଏକତ୍ର କରନ୍ତି । ବେଶ ଭୋଜ ଭାତର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭାରି ହାସ୍ୟରସରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ସୁଖ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ।

ସେଥର ପଦ୍ମମଣି ନିଜର ହୋମ୍ଭିପଥ ବନ୍ଧୁର କଥା ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କହିଲେ ମୋର ମହାବଣା ଘଡ଼ିଗଲା । ସବୁ ରୋଗମାନେ ମେଣ୍ଟ ହେଲେଣି, ତୁଏତ ଆଉ କଷ୍ଟ ନାହିଁ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଯେତେ ମୂର୍ଖ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ଚାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ କାନ୍ଦ ପକାଇଲେ ।

ପଦ୍ମମଣି ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲେ—

ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ, ରୋଗ ଶାନ୍ତି ଲାଗି ଓ ଦୁଃଖରୁ ରକ୍ଷା ଲାଗି ପ୍ରତିକାର ସ୍ୱରୂପ ଏକ ଆନନ୍ଦ ମହାଯଜ୍ଞ କରିବା ।

ପଇସା ଖରଚ କଥାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଧିକ ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରୋଗ ଝଗଡ଼ କଥା ଶୁଣି ସେ ଉତ୍ସାହ ହେଲେ । ଓଳଟି କହିଲେ—

ତୁମେ ଶୀଘ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର ସ୍ୱାମୀ ତହଂ ମୁଁ ମୋର ବାପ ଘରକୁ ଯାଇ ବନ୍ଧୁ ସାହାଯ୍ୟ ଆଣିବ ।

ପଦ୍ମମଣି ହସିଦେଲେ । ତହିଁ ପରଦିନ ସେ ସମୟରେ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡର ଠାକୁରାଣୀ ପାଖ ପଡ଼ିଆଟିକୁ ସ୍ଥାନ ନିର୍ବାଚନ କରି ପକାଇଲେ । ନଳଟବଣ୍ଠୀ ସବାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଇ ଦେଲେ । ବାଦ୍ୟ, ନାଚ ତାମସା, ପୁରସ୍କାର, ଭୋଜିଭାତ ସବୁର ବରାଦ ସବୁ ଆଗେ ଆଗେ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗ୍ରାମ ଲୋକେ ମାଗଣା ଖାଇପିଇ ମେଲିଲେ କାମରେ । ପଦ୍ମମଣି ଆନନ୍ଦରେ ନାଚ ନାଚ ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ସ୍ୱର୍ଗ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଛି ପାଖକୁ ।

ନସ୍ୱାପତ୍ର ସ୍ୱଜା ଏକେ ସବଳବଳେ ଆସି ସହଯୋଗ କଲେ ।

ଯଜ୍ଞଟି ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦରେ ଶେଷ ହେଲା । ଯଜ୍ଞ ପରେ ପଣ୍ଡୁମିଶ୍ର ଓ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଘରେ ଥରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭୋଜି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ପଦ୍ମମଣିଙ୍କ ନନ୍ଦ ଶଳାଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ଖାଉଥିଲେ । ସେ ଥଟ୍ଟା କରି କହିଲେ—

—କେବୋ ସଉଦା-ରାଣି ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର ଚଉକାଶଟା ବ୍ୟଞ୍ଜନକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲା ।

ପଦ୍ମମଣି ଉତ୍ତର ଦେଲେ -

ଆରେ ଉପଟା ଟିଂଟା, ଲଟା ଉଳେ ନକଉ ଡଣ୍ଡା,

ମୋର ମାଉସ ତୋର ଭଉଣୀ

ଭଅଣେ ଦେଇ ଅଣ୍ଟ ଏ ଗାଣ୍ଠି
ସବୁ ହେଉଛନ୍ତି ଖଟା ॥

ଅର୍ଥାତ୍ ରେ ଟାଉକା—ଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଶୋଉନାହିଁ ଛନେ ବସିଛୁ । ଉଠ ଉଠ ହେଉଛୁ—ତୋ ଭଉଣୀ ତ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ । ତାହାକୁ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛୁ ।

କଥ ଏପରି କଥା ଶାଳକଙ୍କୁ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା କଥାକୁ ଚଳାଇ ନେଲେ ।

●

ଯଦୁମଣିଙ୍କ ଶାଳୀ ପ୍ରେମ

ରସିକ ଯଦୁମଣି ଖାଲି ରସିକ ଓ ବିଦୂଷକ ନଥିଲେ ପ୍ରେମିକ ଥିଲେ ।

ସେ ଥରେ ଶ୍ୱଶୁର ଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ ବୁଲିବାକୁ । ତାଙ୍କର ସବା ସାନଶାଳୀଟି ଖୁବ ସୁନ୍ଦରୀ । ତାଙ୍କୁ ଭାରି ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ସେ ଘରେ ବହୁ ଉପହାର ଦେଉଥାନ୍ତି । ଶାଳୀ ନବଯୌବନା ପ୍ରେମଶୀଳା । ତାଙ୍କୁ ସେ ମୁଗ୍ଧ କରନ୍ତି ।

ଶାଳୀର ବୟସର ଲାଗିବାରୁ ଶ୍ୱଶୁର ଶାଶୁ ତାକୁ ତାଗିଦ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଭଣେଇ ଏଥର ଆସିଲେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଆସିବ ନାହିଁନ ଦେଖା ହେବ ନାହିଁ ।

ଯଦୁମଣି ଶ୍ୱଶୁର ଘରେ ପହଞ୍ଚି ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଦରର ସାନ ଶାଳୀକୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ମନଟା ଫିକା ଲାଗୁଥିଲା । କାହାକୁ ପଚାରିବାକୁ ଲଜ୍ୟା ମନେ କଲେ ।

ଶ୍ୱଶୁର ଘରେ ଗୋଟିଏ ଧାଇ ଲୁହବଣୀ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଘର ସଫା କରି ଅଇଣା ଘଷ ପକାଇ ଦେଲା । ଯଦୁମଣି ଧାଇକୁ ପାଖକୁ ଡାକି ଏଣୁ ତେଣୁ କଥା ହେଇ ଶାଳୀ କଥା ପଚାରି ବୁଝିଲେ ଯେ ତାର ବାହାଘର ନିକଟରେ ତେଣୁ ଆକଟରେ ରହିଛି ।

ଯଦୁମଣି ଧାଇ ହାତରେ ପାଞ୍ଚଟି ଟଙ୍କା ଦେଇ କହିଲେ—

—ଏଇକ ନେ ତୋ ପିଲଙ୍କୁ ଦେବୁ । କାଇବା ରାତି ଶାଳୀକୁ ପଛପଟ ଢେଙ୍କିଶାଳ ପାଖକୁ ରାତିରେ ସମସ୍ତେ ଶୋଇବା ପରେ ପଠାଇ ଦେବୁ । ମୁଁ ତତେ ଆହୁରି ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଦେବି । ଆଉ ଶାଳୀ ପାଇଁ ସୁନା ହାରଟିଏ ଆଣିଛି ତାକୁ ସେଇଠି ଦେବି ।

ଧାଇ ଖୁସି ହୋଇ ସମ୍ମତି ଜଣାଇ ଚାଲିଗଲା । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଯଦୁମଣି ଯାଇ ଅପେକ୍ଷା କଲେ । ଧାଇ ଶାଳୀକୁ ଆଣି ଭେଟ କରାଇ ଦେଲେ ।

ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦରୀ ଲାବଣ୍ୟମୟୀ କଣ୍ଟକମଣି ଲାଜୁଣୀ ଭଙ୍ଗୀରେ ପ୍ରଣାମ କଲା । ଯଦୁମଣି ସୁନାହାରଟି ପିନ୍ଧାଇ କୋଳକୁ ନେଇ ପ୍ରେମ ଲୀଳା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସନମାନସୁ କବିଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇ କଣ୍ଟକମଣି ଚୁଲିଗଲା ଘରକୁ । ଯଦୁମଣି ସନ୍ତୋଷରେ ଯାଇ ନିଜ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇଲେ । ସକାଳୁ ଯଦୁମଣି ଘରକୁ ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଶଶୁରଙ୍କୁ ଦେଖାକଲେ । ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ଚାଲି ଆସିଲେ ଲେଖାଥିଲା—

କଣ୍ଟକମଣୀର ଆକଣ୍ଟ ଯା କଲେ
କଣ୍ଟକରେ ତାକୁ ମାରିଲି
ସୋଣ୍ଟକ ଶାଳରେ ଅଣ୍ଟାଇ ନେଇ
ଘଣ୍ଟାଇ ଗାମ ଧାରିଲି ।
ମଣିଷକୁ ପିନା ଅଣ୍ଟାଇଥିଲି
ଅଣ୍ଟକ ଘାରିକ ମନ
ପିଉଡର ଖଡ ଉମିତ ଜଗତେ
ଆପଣେ ହୁଏ ମିଳନ ।

ଶଶୁର ଚିଠି ପଢ଼ି ଗ୍ରାହଣ ଘରି ଯାଇଥିଲେ ସେତେବେଳକୁ କବି ସେଠାରୁ ବାହାରି ଆସିଥିଲେ ନିଜ ଘର ମୁଖରେ ।

ଭାଗ୍ୟକୁ କହନ୍ତି ବାହାରିଯା

ଉଠାମାଟି ଗ୍ରାମରେ ଏକ ସଭା ଉତ୍ସବ ଖୁବ୍ ସମାରୋହରେ ହେଉଥାଏ । ବହୁଗ୍ରାମରୁ ଭଦ୍ରଲୋକମାନେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଥାନ୍ତି ।

କବି ସଦୁମଣି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ ।

କବିଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ତାଙ୍କର ରହିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇଦେଲେ । ଏକ ମଠର କୋଠା ଭିତରେ ଥିବା ମେହଲ ନିବାସ ଖଣ୍ଡିକ । ବହୁ ଲୋକ ସେଠାରେ ଭିଡ଼ ଜମାଇ କବିଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ବସ ଖୁସି ହେଲେ । ଯାହାର ଯାହା ପ୍ରଶ୍ନ ତାକୁ ଯୁକ୍ତି ଓ ତର୍କ ଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ପରିହାସ ଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇଥିଲେ ।

ଶେଷରେ କେତେକ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ଲୋକ ଆସି ସଦୁମଣିଙ୍କ ପାଖରେ ଆପତ୍ତି କଲେ—

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ । ଏହି ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟ ସାଧୁ ଧର୍ମଲୋକ ମହାଜନ କରୁଛନ୍ତି । ଗ୍ରାମ ଶ୍ରଦ୍ଧା କେବଳ ଏ ଏଠାକୁ ତାଙ୍କର ଦେବ ଆସୁନାହାନ୍ତି ।

ପଦ୍ମମଣି ଏକଥା ଶୁଣି ନୂଆ ସାଧୁଙ୍କୁ ଡ଼କାଇ ପଠାଇଲେ । ସେ ପାରିଷଦଙ୍କ ଡାକରାକୁ କିଏ ବା ଅବମାନନା କରିବ ? ନୂଆ ସାଧୁ ଆସି ପ୍ରଣାମ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ପଦ୍ମମଣି ଦୁଏତ କହୁ ସଜଡଣ୍ଡ ନସୁ କହିବେ ।

ପଦ୍ମମଣି ପରିହାସ କରି କହିଲେ—

—କହୋ ନୂଆ ସାଧୁ ?

ଜାତରେ ତେଲି; ମନ୍ଥାଅ କତ ଘଣାକୁ ଗେଲି ।

ବେଳକୁ ଦରବ ଟିକିଏ ମନ

ମୂରୁଖ ଘଣକୁ ହୋଇଛ ବୋଳ ।

ଆତୁର କହିଲେ—

ଘୃଣାରେ ଖାଦକଅ

ଜାତ ଘୃତ ଦକଡଅ

ଘଣଯାକୁ ବୋଲେ ତୁ ଘଣ ଯା

ଦେଖ ମଦ ଡଳଇଅ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଘଣା ଟଣା ଚଳତ ତୁମେ । କୃପଣ ଧନ ଲାଗି ନଜର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଘରକୁ ଦିଏ । ମନ ତ୍ୟାଗ କରି ଘଣକୁ ଅନାଏ । ଦଳରେ ଧନ ତୋ ବୋଷାର ନୁହେଁ । ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଧନ ରାଜାଙ୍କର । ତୁମେ ଗ୍ରାମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବନତ ଧର୍ମ ହେଲ ରତ୍ନ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏକଥା ଶୁଣି ମୁଖ ସାହୁ ଲଜ୍ଜିତ ଓ ଅପମାନିତ ହୋଇ କାକୁତି ମିନତି ହେଲା । ରାଜାଙ୍କୁ ନ ଜଣାଇବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଘରକୁ ନେଇ ସିନ୍ଦୂର ପିନ୍ଧାଇଲା ଓ କେତୋଟି ମୋହର ବାହାର କରି ତାଙ୍କୁ ଦେବା ସହିତ ଗ୍ରାମ ଉତ୍ସବକୁ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ଚାନ୍ଦି ଦେଲା ।

ଏସବୁ ଦେଖି ଗ୍ରାମ ଲୋକେ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଚତୁର ବୁଦ୍ଧି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ସାହାସର ବହୁ ଗୁଣ ଥିଲା ।

—*—

ପ୍ରଭୁ ମହିମା ମେଳୁ

ସୁପରିଚିତ ଠାକୁର ଖଣ୍ଡପଡ଼ାରେ ହେଲେ ପ୍ରଭୁ ମହିମା ମେଳୁ । ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଠାକୁର ଥିଲେ । ବହୁତ ମାନନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅଛନ୍ତି ।

ପ୍ରଥମେ ସେଠାରେ ଗଭୀର ଜଙ୍ଗଲ ଥିଲା । ଆଦିବାସୀମାନେ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ଧୀମନ୍ତେ ମେଳ ହେଇ ସଭାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ

ମନ୍ଦିରଟିଏ ତୋଳାଇ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସେବକ ଓ ପୂଜା ନିତ୍ୟାଦିର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ।

ଧର୍ମପରାୟଣ ଓ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ରାଜା ଏହିମତ ବୋଲି କହି ବଣଜଙ୍ଗଲ ସଫାକରାଇ ସେଠାକୁ ଏକ କରାଇଲେ । ଅସ୍ଥାନ ପୀଠ ମନ୍ଦିର ତୋଳି ପୂଜକ ସେବାୟତ ନିଯୋଗ କରାଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଦିନ ବାର ଠିକ୍ କରିଥିଲେ ।

ଏହି ଠାକୁର ଝଣ୍ଡପଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଯଦୁମଣି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବକୁ । ମହିମା ମେହୁଙ୍କର ଶ୍ଳୋକ ଲାଗି ପ୍ରଥମକରି ବଳିଭ ମୁଁଆ ବେଶର ଗୀତ ପ୍ରଣୟନ ହେଲା । ସେହି ମୁଆଁ ପରବ ଉତ୍ସବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ମଧ୍ୟ ।

ଉତ୍ସବ ପରେ ରାଜା ଧନ୍ୟ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକାଇ ପଚାରିଲେ —

—ଶୁଣ ପଣ୍ଡିତେ ! ତୁମେ ବହୁରାଜ୍ୟ ବୁଲିଲଣି । ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଏପରି ନାମରେ ଠାକୁର ନଥିବେ । ଏଠାରେ ପ୍ରଭୁ ମହିମାମେହୁ ନାମଟା କିପରି ଲାଗୁଛି ।

ଯଦୁମଣି କବିର ଛଟାରେ କହିଲେ—
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମହିମା ଅପାର ଜଗତେ
ଲିଖିବେ କବିଙ୍କି ନା ।

ସଭଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଅଛନ୍ତି ସେହି
ନିର୍ଗୁଣ ପରମ ବ୍ରହ୍ମ ।

ଅଭାଗିଆ ହେଲେ ଲୋକଟା ଏମିତି
ଲିଆ ମୁଆଁ ମିଶି ଖାଇ

ଲିଆଁ ଲିଆଁ ମିଶି ମଣ୍ଡା ମୁଆଁ ଏ
ମଣ୍ଡା ଜଣ ମୁହଁର ॥

ଭକ୍ତଙ୍କ କଥାରେ ଖୁସି ହୋଇ ରଜା ଲୋକଙ୍କ ଦେଳକୁ ତାଙ୍କ ଜିଲାର ପାଙ୍କରେ ଠାକୁରଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଖୁଆଇଥିଲେ ।

—•—

ବାରଙ୍ଗନାର ଉପଦେଶ

ଏବେ ପଦ୍ମମଣି ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଅଶାନ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିଲେ । କାରଣ ତାଙ୍କର ଘର ଓ ବାହାର ଦୁଷ୍ଟାଚରଣ କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପଦ୍ମମଣି ଥରେ ଭୀଷଣ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଘରରୁ ବାହାରି ସହରକୁ ପଳାଇ ଗଲେ । ଗୋଟିଏ ଘରଭଡ଼ା ନେଇ ରହିଲେ । ମନଟା ତଥାପି ଶାନ୍ତ ହେଉନ । ନିକଟରେ ଜଣେ ସ୍ୱାଧିକା

ବାରଙ୍ଗନା କୋଠି ଦେଖିଲେ । ବାରଙ୍ଗନା ଗୃହ ଭବନକୁ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ କରିବାକୁ ଉତ୍ସବ ଆସରେ ଯାଏ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସୁସଜ୍ଜ । ପଦ ମାନସିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ଭିତରକୁ ଗଲେ ।

ରୂପସୀ ବାରଙ୍ଗନା ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରଣାମ କରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ସମାଦରରେ ନେଇ, ଆସିବାର କାରଣ ପଚାରିଲା ।

ସେ ସବୁ କଥା କହି ପ୍ରୀତି ଭିକ୍ଷା କଲେ ।

ବାରଙ୍ଗନା ଲୀଳାବତୀ କହିଲା

ଆପଣ ରାଜ ପୁତ୍ର । ସାମାନ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କୁ ଏମିତ ଖୁସି କରିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । ରାତ୍ରୀଯାପନ ଲାଗି ରାତକୁ ଆସନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିବି ।

ରାତିରେ ସେ ଲୀଳାବତୀ ଦ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ ଦରଜା ବନ୍ଦ, ଭିତରୁ ଆଉଜଣେ ପୁରୁଷର କଥା ଶୁଭୁଛି । ସେ ଅପେକ୍ଷା କରି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଡାକିଲେ । ଇମିତ ରାତ ପାହିଲା ଲୀଳାବତୀ ଦରଜା ଖୋଲିଲା ନାହିଁ ।

ମନ ଦୁଃଖରେ ସେ ବସାକୁ ଫେରିଲେ । ପରେ ହେବାରୁ ଲୀଳାବତୀ ସୁବେଶ ହୋଇ ବଜାରକୁ ଯାଉଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସତାଇ ପଚାରିଲେ ଓ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲା ।

ପଦୁମଣି କହିଲେ—

—ଜଣା ଶୁଣା ଖଣାରେ ପଢ଼ିଲ ରେ
ଜଣା ଶୁଣା ସରଣୀ ଯା ଗ୍ରୁଢ଼ିଲରେ ॥
ଉଣାଟିଣ ବୁଦ୍ଧିରେ ତେଲ ସଣା ମଧ୍ୟରେ
ଚଣା ଟେଷଲ ବଣା ଅଡ଼ିଲରେ ॥
ଯନ୍ତ୍ରଜପତ୍ୱଂ ମନ୍ତ୍ର କଲବା ଉସବଣ
ସଙ୍ଗ ନାସ୍ତିକ ସଙ୍ଗ ଗ୍ରୁଢ଼ିଲରେ ।
କପଟ ମରକଟି ବଜାଉ ନାହାକାଟି
ଛାଡ଼ାନ୍ତରରେ ମୁଣ୍ଡ ମାଡ଼ିଲରେ ॥
ବହୁକାଳ ସୁରଙ୍ଗ ଘାଟାଳ ଫଟା ଲଙ୍ଗ
ଷିରେ ସ୍ୱକୁଷି ଆଣି ଜାଳିଲରେ ॥
କୁଷଳ କଥ ମୋର ମୁସଲମାନଙ୍କୀର
ଗଣ୍ଡକ ବଉପଦ ଯୋଡ଼ିଲରେ ॥
ସଭଟା ଭଜାଗର ମାରବରେ ଗଲଗର
ଯାତ୍ରା କୁକୁଟ ଘଣ୍ଟ ଡ଼ାକିଲରେ ॥
ଶୁଣିଲୁ ନାହିଁ ଶୀଉ ଯଦୁମଣିର ଭଜର
କର୍ମ ଦୋଷରୁ ଏହା ଘଟିଲରେ ॥

କଥ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟରେ କହିଲେ ସଙ୍ଗ ନାସ୍ତିକ ଭୁଲ, ଅସଙ୍ଗ ବର୍ଜିତ ଚରିତ୍ରଙ୍କ ଅଣା କର ଯେଉଁ ବଳସଣ ହେଲ ଏହା ତାସ୍ ମୋର ସବୁଶିକ୍ଷା ହେଉଗଲ ।

କଥ ଏବେକ ଏହ୍ମର କଥ ଗବଷମଯ୍ ସ୍ୱସ୍ତକୁ ପ୍ରଜମାନ ଭୁଲ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ।

ରଣପୁର ରାଜସଭାରେ ଯଦୁମଣି

ରଣପୁର ରାଜସଭାର ଖ୍ୟାତି ଶୁଣି କବି ଯଦୁମଣି କିଛିଦିନ ଲାଗି ନୟାଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ଅନୁମତିରେ ରଣପୁରକୁ ଯାଇଥିଲେ ।

ସେଇବେଳେ ରାଜାଙ୍କୁ କିଛି ଉପହାର ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ରହସ୍ୟକାରୀ ଲୋକ ସେ । ସିଧା ସଳଖ କିଛି ଦେବାଠାରୁ ଏକ ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ହାସ୍ୟରସ ପରିବେଷଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୀତଳ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିମା ଯୋଗାଡ଼ କରି ତାକୁ ପାଟ କନାରେ ବାନ୍ଧି ତା ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ କି ଦୁଇଖଣ୍ଡ ପତ୍ର ଗୁଡ଼ାଇ ଗଡ଼ାଟିଏ କରି କାଖରେ ଜାକି ନେଇଥିଲେ ।

ରାଜସଭାରେ ପ୍ରବେଶ କରି ମଙ୍ଗଳାଷ୍ଟକଟିଏ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

କାର୍ତ୍ତିକେୟ ନୃପଦୂତଦେ ମୂଷକ ପୋଲକେ
ସ୍ଥିତ୍ୱା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗରୁଡ଼
ମାନସସ୍ଥ ଦବୌଭ ଦେବ
ଗଣେଶଃ ଶ୍ରୀ ଚର୍ଚ୍ଚ ନାରାୟଣଃ ।
ବୃନ୍ଦ ଭୂତବୃନ୍ଦନଃ

ଶ୍ରୀରପଚଶ୍ଚକ୍ଷୁଃ ସହସ୍ର ବତ୍ସୋ ।
ସ୍ୱଚ୍ଛ ମନ୍ଦମନ୍ତଃ ଏବାଂ ଚତୁର୍ମୁଖେ ।
ଟଭ୍ରେ କୁମାର ବୃନ୍ଦଂ ।

ଅର୍ଥାତ୍—ହେ ରାଜା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସରସ୍ୱତୀ ରାଜଶ୍ରୀ ଦୃଢ଼ତା ହୋଇ ରହନ୍ତୁ । ବିଷ୍ଣୁ ତର ମଙ୍ଗଳାଙ୍କୁ ଧରି ବାସ କରନ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଚତୁର୍ମୁଖେ 'ବେଦ ଧ୍ୱନି କରନ୍ତୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବାକ୍ତି' ହେଉଥିବ ଶୀରତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ?

ମଙ୍ଗଳ ଭବତୁ ରାଜ୍ୟେ
ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଜା ସକଳଂ ।
ମଙ୍ଗଳପୁର ନାରୀଣାଂ
ମଙ୍ଗଳଂ ରାଜଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତି ।

ହେ ରାଜା ତୁମ ରାଜ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ, ପ୍ରଜାମାନେ ପୁରନାରୀମାନେ ମଙ୍ଗଳରେ ରହନ୍ତୁ, ତୁମର ରାଜ୍ୟ ଶାସନରେ ମଙ୍ଗଳ ହେଉ ।

ଏହାକହି ଭାଟ ଜନାର ପୁଟଳୀକୁ ଉପହାର ରୂପେ ଶ୍ରୀ-ହସ୍ତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।

ରାଜା ବସିବାକୁ ଆସନ ଦେଇ ଉକ୍ତ ପୁଟଳିଟିକୁ ନେଲେ । ଦୁଇ ସ୍ତର ଗରନ୍ତ ଫିଟାଇ ସଢଳେ ତକୁର ଯଦୁମଣି କରୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଭଙ୍ଗ ଠକାଇବା ଯୋଜନା କରିଛି । ତେଣୁ ସେ ତଳେ ଘଣ୍ଟିହେଲେ ।

ସୁତତୁର ପଦ୍ମମଣି ତାହା ଦେଖି ହସିଦେଇ କହିଲେ—

ପର ରାଜ୍ୟକୁ ଆସିଲ ବର୍ଷଣ ହାଇ
ତର ହାତେ ଦେଇ ଗୋଦାନ ଟେକ ।
ତଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ କଳ ଖଡ଼ା ରଚନ
କାମୁଡ଼ା ଘୋଡ଼ା ମୁଖେ ଦେଲ ଚୁମ୍ବନ ।
ହେ ରାଜା ଏ କି କଲ
ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିମାକୁ ତଳେ ଥୋଇଲ ।

ତାଙ୍କ ଉପହାସ ଆଉ ବ୍ୟଙ୍ଗ କବିତା ଶୁଣି ରାଜା ଲଜ୍ଜିତ ଓ ଅପମାନିତ ହୋଇ କ୍ରୋଧରେ ଜଳିଗଲେ । କେବଳ ସଭାରେ ଗାରବ ରହ କହୁ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

କଥା ବୁଝିଲେ ରାଜା ଶ୍ରୀରଣ ରାଗି ଗଲେଣି । ଆଉ କଛୁ ନ କହି ସଭାରୁ ଉଠି ଠିଆହେଲେ । ରାଜା ଆଉ ବସିବାକୁ ନକହି-ବାରୁ ବାହାର ଆସି ବାହାରେ ରାଜାଙ୍କ ନାକୁଣୀ ହୋଇଁକୁ ଦେଖି ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦେଲେ । ତା ପଣ୍ଡିତ ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶ ଭରି ଗୋଟିଏ କବିତା ଲେଖି ରାଜାଙ୍କୁ ଦେବାକୁ କହି ସେଠାରୁ ଚଳାସୁ ନେଲେ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ—

—ମଣି, ଫଣି, ଭୁବନମଣି
ଜଗତ ଧରଣୀଧର ପାରେଶ୍ବର ।
ଦୁର୍ଗେଶ୍ବର, ଭୁଜଧର ବେଣୁଧର
ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାଣ୍ଡବଙ୍କ ।
ଘଟେ ସକଳ ଧରଣେ ମଣ୍ଡମାରେ,

ଧାନା ଷାଣ୍ଡ ଭାଙ୍କ ଷକାଇ ଷଚାଭା ଉଡ଼ାଇ
ନାହିଁ ସେ ସୀମାରେ ।

ହରିଚନ୍ଦନ ଜଗବନ୍ଧୁ ହୀନଲକ୍ଷଣ
ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟବାଣ ମାଳିକ
କରନ୍ତୁ ଦେଇଙ୍କ ସଜନ ।

ଅଣ୍ଡା ଭଜ ସେ ମଣାଇନେ ସୁନ୍ଦରୀ ଏ ଗିର
ଖଣ୍ଡାଯୁକ୍ତ ବଂଶେ ଭଣ୍ଡାର ହେଲେ
ସେ ଧଣ୍ଡା କନ୍ଥା ରଣପୁର ।

ତାଙ୍କୁ ବୁଝ କଇ ଦେବାର ଇଚ୍ଛାକୁ
ସ୍ୱଦେଶ ବଶର ଅନେକ ।

ଦୁଃଖୀ ଭକ୍ତ ଶାର୍ଙ୍ଗି ଗୁଣବନ୍ତ
ଜନେ ବରଷିନ୍ତ ଜନକ ।'

ଯେଉଁ କାଳରେ ଉତ୍କଳ ଦେଶେ ଛନ୍ଦଭଙ୍ଗ
ସେ କାଳେ ସ୍ପଷ୍ଟକ ବୁଝଏ ଛନ୍ଦକ
ଝୋକାଇ ଅଛୁ ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ ।

ଲକ୍ଷ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନାନ୍ତି
ସେ ମୋର ସନ୍ଦୃଷ୍ଟ କନ୍ଥାରେ

ଅଷ୍ଟ ପ୍ରାଣୀ ନତ ଜଷ୍ଟ ପାଳିଚନ୍ତି
ସନ୍ତୁ ମୁଁ ମହା ଧନାରେ
ମହିମା ସରଳ ସରଳ ।

ନାକୁଣୀ କଲ୍ପର ଦାରନ୍ତୁ ସରଣେ
ନାକୁଣୀ କଲ୍ପର ସେଷିଲ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ରଣପୁରରେ ଏକ ହାଣ୍ଡି ହାଉ ରହିଛି, କବି କବିତା ମନର ଅସୁବିଧା ଓ ରାଜାଙ୍କର ଜୟଗାନ କରି ନାକୁଣୀ ଯୋଡ଼ି ହାତରେ—ଉପଯୁକ୍ତ ବହୁ ଅର୍ଥ ସମାଯୁକ୍ତ କବିତାଟି ପଠାଇ ଦେଲେ ।

ରାଜା ତ ରାଗି ଯାଇଥିଲେ କବିତାଟି ପଢ଼ି ତାର ଅର୍ଥ ବୁଝି ସବୁ ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେ କବିଙ୍କୁ ସୁଚତୁର ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଭାବି ରହସ୍ୟଜନକ କ୍ଷମା ପ୍ରଦାନ କରି ପୁନରାୟ କବିଙ୍କୁ ସସମ୍ମାନରେ ଡକାଇ ନେଇ ମଞ୍ଚରେ ବସାଇଥିଲେ ଏବଂ କିଛି ଦିନ ରଖାଇ ସଙ୍ଗରେ ବହୁ ଆନନ୍ଦ ପରିବେଷଣ କରାଇଥିଲେ । ଫେରିବା ବେଳକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପହାରାଦି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

●

କବି ବଡ଼ ନା ରାଜା ବଡ଼

କବି ଯଦୁମଣି ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ରାଜା ମହାରାଜାମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରୁଥିଲେ ।

ଥରେ ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ରାଜା ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଦରବାରରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—

—ଦେଖ ଭଲ ! କଳାକାର ପଣ୍ଡିତ, ବହୁଗୁଣ ଏମାନେ ଦରିଦ୍ର । ଅଥଚ ଲୋକ ସମସ୍ତ ସମାଜ । ରାଜା ମହାରାଜାମାନ ଚଳନ୍ତି ବସ୍ତ୍ର ଧନ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ରତ୍ନସିଂହାସନରେ ବସନ୍ତି । ସେମାନେ ପଣ୍ଡିତ ସର୍ବସ୍ୱ ବଡ଼ ମଣିଷ ?

ଭଲ ଭାବେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ, ରାଜା ସିଂହାସନରେ । ତେଣୁ ପଦ୍ମମଣି ଭାବିଲେ ରାଜା ସମାଲୋଚନା କରୁଛନ୍ତି କଥାଟା ଜନସମାଜଙ୍କୁ କହ । ତହୁଁ ସେ ଶ୍ଳୋକ ପଢ଼ାଇଲେ—

ରାଜା ସିନା ପୂଜା ପାଇଥାଏ ଆପଣା ଦେଶରେ
ପଣ୍ଡିତ ପାଆନ୍ତି ପୂଜା ଦେଶ ବିଦେଶରେ ।

'ରାଜାମାନେ ନିଜ ଦେଶରେ ପୂଜା ପାଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତ ଯିଏ ସେ ସର୍ବବନ୍ଦ୍ୟ; ସମାନ ସେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଅମର କୀର୍ତ୍ତି-ଧାରା ରୂପରେ ପୂଜିତ ହୁଏ ।

ଏକଥା ଶୁଣି ରାଜା ଅପମାନିତ ହେଲେ । ବୁଝିଲେ ବାସ୍ତବରେ ରାଜା ତ ଆଉ ପୃଥିବୀ ଲୋକଙ୍କ ମନ ହରଣ କରିପାରେନା, ରାଜ୍ୟ ଲୋକ ଭୟରେ ଜୟ ଜୟ କରନ୍ତି ।

ପଦ୍ମମଣିଙ୍କ ଯୁକ୍ତି ଯଥାର୍ଥ । ପଦ୍ମମଣି ଜାଣିଲେ ରାଜା ହାରିଗଲେ । ତହୁଁ ସେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଓ ତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା କରି ସଭାଟିକୁ ସରଗରମ କରିପକାଇଲେ । ସଭା ଶେଷରେ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇ ଫେରିଲେ ।

ଜିଜ୍ଞାସା ଚଉଳ ପାନ ବଡ଼ଙ୍କୁ

ଅପମାନର କଥାଟା କିନ୍ତୁ ଖଣ୍ଡାପଡ଼ା ରାଜା ଭୁଲି ନଥିଲେ । ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ଆଉ ଥରେ ଅପଦସ୍ଥ କରାଇବାକୁ ତାଙ୍କ ମନଥିଲା । ସେ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଦେଖିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କଲେ ।

କିଛିଦିନ ପରେ ଥରେ ଯଦୁମଣିଙ୍କୁ ନେଇ ପାରିଷଦ ପାଇକ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ ଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲେ । ବନ କାନନ ଗିରିମାଳା ଭିତରେ କଣ୍ଟକିତ ପଥ । ବୈଶାଖ ଅସହ୍ୟ ରୌଦ୍ର ତାପ । ଝାଞ୍ଜି ପବନ ପଥୁରିଆ ରାସ୍ତା ଉତ୍ତପ୍ତ ।

ଏଣେ ଯଦୁମଣି ଟିକେ ସ୍ଥୂଳ ଲୋକ ଥିବାରୁ ଦେହରୁ ଝାଳ ନିଗିଡ଼ି ମୁହଁ ନାଲି ପଡ଼ିଗଲା । ଖୁବ୍ କ୍ଳାନ୍ତ ସେ । ଠିକ୍ ଏହି ବେଳରେ ରାଜା ପାଲିଙ୍କି ଉପରୁ ଥାଇ ପଚାରିଲେ—

—କଣ ଖୁବ୍ କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲଣି ! ଏବେ କୁହ ବଡ଼ କିଏ ? ମୁଁ ଉପରେ ଆରାମରେ ଅଛି । ତୁମେ ତଳେ ଏବେ କ୍ଳାନ୍ତରେ ଅସ୍ଥିର ?

ତତ୍ପର ଯଦୁମଣିଙ୍କର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ଯେ ପୂର୍ବର ଅପମାନ କଥା ରାଜା ଭୁଲି ନାହାନ୍ତି । ସେଇ କାରଣରୁ ଏପରି ଶ୍ଳେଷର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । ସେ ଗୁଣ୍ଡିବାର ପାଖ ନୂଆନ୍ତ କହିଲେ—

ନଢ଼ତ ତଉଲ ସାନ ବଡ଼ଙ୍କୁ
ଲଷ୍ଟ ଦ୍ରୁଏ ସେ ରହେ ତଳକୁ ।

ବାଲୁକା ଲେଳେ ଉପରକୁ ଉଠନ୍ତି ମଣିମା । ଲଣ୍ଡ ଲୋକ ପଶ ତଳେ ରହନ୍ତି । ଏକକ ତାର ନ୍ୟସ୍ତ ପ୍ରମାଣ ।

ଯୌବନରେ ନାଶ ନହିଁ ଯାଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗାଳ
ପୂର୍ଣ୍ଣିମନ ଅବନତ ଉଚ୍ଚବ ମୂହଁର ॥
ଲଗ୍ନ ନଷ୍ଟ କହେ ଭଲ ମୂର୍ଖ ଜଣ ଜାଣ
ଫଳ ଭରେ ତଳୁ ଶାଖା ନଇବା ପ୍ରମାଣ ॥
ମୂର୍ଖ ଗାଣେ ସାଧୁ ନହିଁ ଥାଏ ଉଦ୍ଧ ଗାଲ
ବାଲୁକା ଆକାଂକ୍ଷାରେ ଉଡ଼ଇ ॥

ଏପରି ସୂକ୍ତିରେ ରାଜା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ହାରିଗଲେ ଏବଂ ଠିକ୍ ରହସ୍ୟଟା ବୁଝି ତାଙ୍କୁ ନିଜ ପାଲଙ୍କ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ବସାଇ ହସି ହସି କହିଲେ—

ସତରେ ତୁମେ ଚତୁର ଖାଲି ନୁହଁ । ବୁଦ୍ଧିମାନ ଓ ନମ୍ର ଭାବକ । ଅପ୍ରିୟ ସତ୍ୟ କମିତ କେନ୍ତ ଉପସ୍ଥାପିତ ମୁଁ ମୁହଁରେ କରିନାହିଁ ।

ରାଜା ଖୁସି ହୋଇ ସେବକ ବହୁତ ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ଏକ ପାଦୁକା ଓ ପାଟ ଯୋଡ଼ିଟିଏ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

●

ଉତ୍କଳ କେଶରୀ ପଦୁମଣି

ଫଲ୍ଗୁ ନଳାଦ୍ରୀ ଉତ୍ସବରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ପଦୁମଣି ବର୍ଷ ଯାଉଥାନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳ କେଶରୀ ଠାକୁରରାଜା ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ରଥଯାତ୍ରା ଛେରା ପହଁରା କରିଥାନ୍ତି । ଲକ୍ଷେ ରାଜାଙ୍କର ସେ ମଉଡ଼ମଣି ।

ପଦୁମଣି ପୁରୀରେ ରହି ରଥଯାତ୍ରାରେ ରାଜାଙ୍କର ସେବା ଦର୍ଶନ କରି ଖୁସି ହେଲେ ଏବଂ ରାଜସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନିଜର ପଣ୍ଡିତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ପଦୁମଣି ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ସୁନାମଧନ୍ୟ ବୋଲି ପୁରୀ ରାଜା ଶୁଣିଥିଲେ । ତେଣୁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପାଇ ଆସିବାର କାରଣ ବୁଝି ଖେଦ ରାଜଭବନରେ ରହିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ । ବାହୁଡ଼ା ଯାତ୍ରାରେ ଫେରିବାକୁ ମଧ୍ୟ କହିଲେ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରନ୍ଥକରଣ ଓ ପଣ୍ଡିତ ସଭା ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ପଦୁମଣି ଆନନ୍ଦରେ ସ୍ୱୀକାର କଲେ ।

ଜାଣିଥାଏ ଚୋର ଅପାର ଗୁଣ
ତାହାକୁ କେଉଁଠି କରନ୍ତୁ ଧନ ।

ମାଗିଲେ ଯାଉନ କେ ମୁଠା ଅନ୍ନ
ଯାଉ ଦେଲ ପୁଣି କ୍ଷୀର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ
ନ ଦେବ ଯଦୁଆ କଡ଼
କାଳିଆ ବଳିଆ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି
ଢାଙ୍କୁଛି ଟିକଏ ଲୁଗ ।

ଭବ ଗଜପତି ରାଜଦରବାରରେ ବସି କୃଷ୍ଣଲୀଳା ରସ ଏହି ଅଭିନବ ନୂଆ ମଞ୍ଜୁଳ କଲ୍ପନା କାବ୍ୟ ଅତି ସରଳ ସାବଲୀଳ ଭାଷାରେ ଗାନ କରି ନିଜେ ବ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ବିଦ୍ରୂପ ଅଳଙ୍କାରରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଶୁଣାଇ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିଭା ଦେଖାଉଛନ୍ତି ।

ଦୁଃଖର କଥା କବିଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଏଯାଏ ସଂଗ୍ରହ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ କମ୍ବା ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆସିପାରି ନାହିଁ । ତେବେ ଗଜପତି ଓ ମୁକ୍ତି ମଣ୍ଡପ ପଣ୍ଡିତସଭା ମଣ୍ଡଳୀ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟରସ ବିଦୂଷକ ପଦବୀ ଦେଇଥିଲେ । ତାହା କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ପୋଥି ସଂଗ୍ରହରୁ ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ । କବି ସ୍ୱୀକୃତଠାରୁ ନଷ୍ଟର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏଣୁ ସେ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା କହିଲେ ଚଳେ ।

କବିଙ୍କ ସହିତ କବିଙ୍କ ଲଢେଇ

ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଚକ୍ରପାଣି ନାମରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ କବି ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ ଗଡ଼ରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ବହୁ ଭାଷା ଜାଣିଥିଲେ । ସବୁ ଭାଷାର ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସହିତ ସେ ସମସ୍ୟା ଲଢ଼େଇ କରି ଜୟଲାଭ କରୁଥିଲେ ।

ଯଦୁମଣି ଏକଥା ଜାଣିପାରି ସାଧାରଣ ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶରେ ମହା କବି ଚକ୍ରପାଣିଙ୍କୁ ଦେଖା ଦେଲେ । ସେ କହିଲେ—

—ପଣ୍ଡିତେ ମତେ ଆପଣ ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତୁ ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେବି

ମହାକବି ହସି କହିଲେ—

ଆରେ ମୂର୍ଖ । ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ କବି ସଭାରେ ମୋ ସହିତ ଲଢ଼ିବେ । ତୁମେ ତ ସାମାନ୍ୟ ଭିକାରି ବ୍ରାହ୍ମଣ··· ।

ଯଦୁମଣି କହିଲେ—

—ଧନ୍ୟ ତୁଆକୁ ଆଉ ପରୀକ୍ଷା ।

ଚକ୍ରପାଣି ଦେଖାଇବାର ଜନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନଟିଏ କଲେ—

—ପ୍ରମତ୍ତ କେଶସ୍ୟ ରାଜ କପାଳକୁ

ନଗରଜ କବାଟରେ ।

—ଏହାର ପାଦଟି ପୂରଣ କରି ପାରିବ ?

ପଦ୍ମମଣି ହସି ଦେଇ କହିଲେ ଏ ତ ସାମାନ୍ୟ—

—ମହା ସାମରଥ ଗଣନାଥ ମାଥ
କଇଳାସ ଶିଖରରେ ।

ମହା ଜନ ଚମତ୍କୃତ ହେଲେ । ଶ୍ଳୋକଟା ପାଠ ପଢ଼ିଛି । ଆଉଟିଏ ଟାଣ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ—

—କେମେଁ ପ୍ରଶଂସିବା ପ୍ରଶଂସା ସଦଗ
ଅଛି ବୋଲି କଲ ସ୍ୱତରେ ?

ପଦ୍ମମଣି କହିଲେ—

ମୁଁ ବଖାଣୁଛି ଯେ ବାଳା ମଣିର
ଶ୍ରୀଚରଣ ବେଳା ସ୍ୱତରେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା—ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କେଉଁ ଗୁଣରେ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ?

ଯୁକ୍ତି—ସୁନ୍ଦରୀ ଯୁବତୀର ମନ ହରଣ କରି ଯିଏ ଚମତ୍କୃତ ଭଙ୍ଗ କରି ପାରୁଛି ସେ କାହିଁକି ପ୍ରଶଂସାର ଭାଜନ ନହେବ ।

ଏପରି ବହୁ ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ଯୁକ୍ତିରେ ପଦ୍ମମଣି ଖଣ୍ଡନ କରି ଥିଲେ । ତନ୍ତ୍ରପାଣି ପଦ୍ମମଣିଙ୍କର ପରିଚୟ ପାଇ ଆଉ ସ୍ୱଜସସ୍ତୁ ଯିବେ କଣ ସେଇଠାରୁ ଲାଜରେ ପଳାଇଗଲେ ।

●

କାଠଗଡ଼ା ଏବେ ଚୋଲଡ଼ା ହେଲାଣି

ତାଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମି ଥିଲା ଆଠଗଡ଼ରେ । ଶେଷ ବେଳକୁ ସେ ଜନ୍ମଭୂମିରେ ବିଶ୍ରାମ ଚାହୁଁଥିଲେ ।

ନୟାଗଡ଼ ରାଜା ପାଖରୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥାନ୍ତି । ସବୁ ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଭାବ କିଛି ସେ ରଖୁ ନଥିଲେ ।

କ୍ରମେ ମାସ ବର୍ଷ ବିତି କବି ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ଦେହ ଅଚଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାଜା ଏକ ଧମଜାମା ବରାଦ କଲେ ।

ଯଦୁମଣି କହିଲେ—

ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ମଣ୍ଡଳେ ଦେହ ବହି
ପ୍ରାଣୀ ଅବଶ୍ୟ ମରିବ ।

—ଏକ ସ୍ଥାନେ ତୁମେ ପଥ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ .

ମହାନ ଯେ ରାଜେଶ୍ୱର
ତୁମର ପ୍ରସାଦେ ଦଶଦ୍ଧ କଳେବର
ମହିମା ହେଲା ପ୍ରଚାର ।
ଜନ୍ମମାଟି ଲାଗେ ମରଣ ଦୁଆରେ
ଶିବ ଏବେ ଆପଣ

ଭାମ ଜାମଧାର ଯୋଗାଡ ରଖନ୍ତୁ

କେଇ ଖଣ୍ଡ ଗଡ଼ ।

କବିଙ୍କ କଥାର ମର୍ମ ବେଳ ମୃତ୍ୟୁ ଭାବସ ଆସିଲାଣି । ନୟାଗଡ଼ ରାଜ ସଭାରେ ସେଦିନ ଏକ ଉଣା କୁତୁହଳ·ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷମ ପରିବାର ଯେପରି ବୋଟି ଅସିଥିଲା ।

ବାହ୍ମଣ ଦୁଃଖରେ ରାଜାଙ୍କ ଅଶ୍ରୁ ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା କବିଙ୍କ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ।

କବିଙ୍କର ଶେଷ ଅବସ୍ଥା

ମରଣଶୀଳ ଜଗତରେ ପ୍ରାଣୀ ମାତ୍ରେ ହିଁ ମାଟିରେ ମିଶନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଗୁଣ ଗାଥା, ଯଶ କୀର୍ତ୍ତି ଆଦି ଅମର ହୋଇରହେ ।

ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଯଦୁମଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦୁଃଖରେ ଘୁଡ଼ ଆଠଗଡ଼ର ଜନ୍ମମାଟିକୁ ଫେରିଗଲେ । ଆଠଗଡ଼ ରାଜା ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇ ରାଜ ବୈଦ୍ୟ ଲଗାଇ ତାଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା କଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଲାଗି ପାର୍ଶ୍ୱ ଗାଁରେ କାମନା କରି ନୟାଗଡ଼ ରାଜା ବହୁ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ କରିଥିଲେ । ନଶ୍ବର ଜଗତ ତୋଳରେ ଶେଷେ ତାଙ୍କର ମର ଶରୀର ଭଲ ଛଡ଼ିଲା ।

ସ୍ୱର୍ଗ ତଳରେ ଜାଳ ବଳେ
ଯଶ ରଶ୍ମିର ମଣ୍ଡି ତଳେ ।

ଆଜ ପଦ୍ମମଣୀ ନାହାନ୍ତି । ମାଟିରେ ମିଶିଥିବା ମର ଦେହ ଅମର ଆତ୍ମା ମହାକାଶରେ ରହି ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଭାବାନ କବିଙ୍କ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ ହୋଇ ଲେଖଣୀକୁ ସମୃଦ୍ଧି କରାଉଛନ୍ତି ।

ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି—

—ମିଳି ଯିବ ମୁହିଁ ମହାକାଳ କୋଳେ
କାମନା ଲେଖଣୀ ମୋର

ଦୁଃଖ କଳାକାର ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ
ପ୍ରତିଭା କରୁ ଅମର ।

ମହାନ ଓଡ଼ିଆ କବି ପଦ୍ମମଣି ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ ଓ ନମସ୍ୟ ।

ତାଙ୍କର ପୁଣ୍ୟ ସ୍ମରଣରେ ଏଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକରେ ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ମାତ୍ର ଲିପିବଦ୍ଧ ହେଲା ।

କବିଙ୍କ କଲମରେ—

ବାମନ ହୋଇ ମୁଁ ବଢ଼ାଏ କର
ଆକାଶ ଚନ୍ଦ୍ର କି ମିଳେ ପାଶର ।
ଉପହାସ ଖାଲି ହେଲି ଜଗତେ
ଜୟ ପଦ୍ମମଣୀ ବନ୍ଦନ ଗୀତେ ।

* ସମାପ୍ତ *

ମୁଦ୍ରଣ—ବିଶ୍ୱଜିତ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ପ୍ରେସ୍, ଖଲିଷା ବଜାର, କଟକ-୨

RP

କଟକ